

eylem

Doç. Dr. SENCER DİVİTÇİOĞLU
Sistem Seçisi Hakkında Bir Deneme

A. SARICA
Kapitalist Olmayan Yol ve İşçi Sınıfı

Dr. MEHMEDCAN KÖKSAL
Plânlı İktisadi Kalkınma

HİLMİ ÖZGEN
Doğu Blokunda Ekonomik Kalkınma

EMİN TÜRK ELİÇİN
Türk Devriminin Niteliği, Tarihteki Yeri

AYDOS TOROS
Karakurt Olaylarının Nedenleri

C. WRIGHT MILLS
Bir Amerikan Generalinin İtirafı
Çev.: Doğan Özgüden

Prof. İSMET SUNGURBEY — RAUF DİZDAR
Gazetecilerin Kıdem Tazminatı Hakkında Hakem Kararı

ŞÜKRAN KURDAKUL
Ocak Ayı Olaylarına Bakarken

SABRİ ALTINEL — ARIF DAMAR — DEMİR ÖZLÜ
Doç. Dr. METİN OZEK — SÜHA ÇİLİNGİROĞLU
NEBİL VARUY — ANIL MERİÇELLİ v. b.

Üniversitede Reform Sorunu Üstüne Düşünceler

eylem

AYLIK DÜŞÜN VE EYLEM

DERGİSİ

SAYI: 12 CİLT: 1

1. Şubat 1965

Sahibi :

ŞÜKRAN KURDAKUL

Yazı işlerini fiilen idare eden :

ÖMÜR CANDAS

Her ayın başında İstanbul'da yayımlanır. Sayısı 250 kuruştur. Altı aylık abonesi 10 lira. Yıllık abonesi 20 lira. Havaleler, Şükran Kurdakul - Ankara caddesi 45/22 adresine gönderilmelidir.

Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez

İlan Koşulları :

Tam sahife çift renk: 1250 TL.

Tam sahife tek renk: 1000 TL.

Basıldığı yer :

Gün Matbaası - İstanbul

Kapak baskısı :

Büyük Kervan matbaası

Laent Yılmaz
tarafından
TÜSTAV'a
bağışlanmıştır

SİSTEM SEÇİŞİ HAKKINDA BİR DENEME

Doç. Dr. Sencer DİVİTÇİOĞLU

İnsan yaşadığı ülkede, o ortamdaki fikir ve eğilimlere göre dilediği iktisadi sistemi seçer-seçmeye hakkı vardır (1). Bu fikir ve eğilimler yaşanan toplumun nesnel verilerini yansıttığı gibi, çağdaş memleketlerde gerçekleşen ya da sözü edilen fikir ve eğilimleri de ister-istemez yansıtmaktadır. Böylece seçiş bir kertede olup bitmiş bir işlem olmayıp, bir süreçtir. Çünkü uzun sürede, bir yandan toplumun nesnel şartları değişmekte (dolayısı ile fikir ve eğilimleri değişmekte), öte yandan toplumun haberleşme ile bağlı olduğu ülkelerde fikir ve eğilimler gelişmektedir.

Seçiş birey için yeni bir iktisadi refah (optimisation) aramak zorunluluğundan doğar. Verilmiş sistemde refahının gerçekleşmediğini anlayan birey benimsediği fikir ve eğilimlere göre yeni bir sistem seçmeye doğru yönelir.

Aşağıda böyle bir sistem seçişini analizine girilmiştir.

Analize göre seçilecek sistemler, içinde yaşanan yüzyılın belirli iktisadi sistemler olup, bunlar veridir. Çağımızda anahatları ile birbirlerinden kesinlikle ayrılmış iki ayrı sistem mevcuttur: kapitalizm ve sosyalizm. Bu iki sistem arasındaki bütün karma sistemler, ya kapitalizmin ya da sosyalizmin belirgin niceliklerini taşıdığından bizi ilgilendirmemektedir. Ayrıca, sistemlerin meydana geliş sebepleri ve tarih boyunca birbirlerine öngeliş meseleleri ile de uğraşmamaktayız. Aranılan sadece bu iki sistem verilmişken birey için seçiş ne olmalıdır? O kadar?

Analizde benimsenilen yöntem değişiktir. Mevcut sistemler bilinmezlikten gelinerek, bireye (vatandaşa) iktisadi sistemden ne beklediği sorulmuştur. Cevap aksiyom olarak alınıp, bundan tümdengelimsel yöntemle istenilen-en-iyi-sistem teoremi çıkarılmaya çalışılmıştır. Sonra hali hazır sistemler (kapitalizm ve sosyalizm), bu istenilen-en-iyi-sistem teoremi ile test edilerek, hangi sistemin bu teoremi tatmin ettiği araştırılmıştır. Teorem ile uyuşan sisteme seçilir sistem, uyuşmıyana seçilmez sistem denilmiştir.

I

A.

Birey için en-iyi-iktisadi sistem, tercihlerini tam olarak yansıtan sis-

Bu denemenin nihai şeklini almasında arkadaşım Dr. Sevim Görgön'ün yardımının payı büyüktür. Kendisine teşekkür ederim.

(1) S. Divitçioğlu, «İktisadi Mesele, Sistemler ve Sınıflar», Eylem, 2 Nisan 1964, Sayı 2.

temdir. Ancak böyle bir sistemde bireyin refahı gerçekleşebilir. Bunun dışında, başkalarının (hangi tipten olursa olsun bir oligarşi) yada bir üstün-insanın (diktatörlük diyelim buna) tercihlerinin kendi tercihleri yerine kullanıldığı bir sistemde, bireysel refah ortaya çıkamaz.

Birey toplumun bir üyesi olduğundan, söz konusu refahı toplumsal iktisadi refahıdır. Bu sadece gelirine göre sağladığı bir bireysel refah seviyesi olmayıp (sadece Paretooptimumu değil!), bütün toplumsal ihtiyaçlarına cevap veren bir refah seviyesi olmalıdır. İnsanın çarşıdan kuşbaşı et alması refahı için yetmez, ayrıca çocuğunun da eğitilmesi gerekir.

Buna göre «bireyin seçeceği en-iyi-iktisadi sistem, bireysel ve toplumsal ihtiyaçlarına göre tercihlerini tam olarak yansıtan sistemdir» ifadesini bir aksiyom olarak kabul edebiliriz. Sanıyorum ki bu yirminci yüzyılda yaşayan her insan için cerhedilemez bir gerçektir.

B.

Birey iktisadi sistemde tercihlerini iki şekilde yansıtabilir. İlki tercihlerini doğrudan, piyasada açıklıyarak, sonra da dolaylı olarak, devlete devrederek. Birinci halde, birey mallara atfettiği önel faydaya göre tercihlerini piyasada açıklar; geliri ile desteklenen talebini, kendi tercihlerine göre mallar arasında dağıtır. İkinci halde ise, kendi geliri ile gerçekleştirme imkânı olmayın tercihlerini devlete aktararak, tercihlerini açıklamasını ister (toplumsal ihtiyaca göre talep), Ya kendi tercihlerine göre geliri ile piyasadın kravat alır, yada geliri yetmediğinden tarlasını sürmek için devletten traktör ister. Dikkat edilirse her iki halde de, sözü edilen bireyin ihtiyaçlarıdır. Yalnız bu ihtiyaçlar bazen geliri ile karşılanırken, ötekiler devletçe giderilmektedir.

Öyle ise bireyin refahı iki ayrı fonksiyon tarafından belirlenir: i) Bireysel tercih fonksiyonu; ii) Devletin tercih fonksiyonu. Her iki tercih fonksiyonunu kapsıyan bir sisteme «çift tercih sistemi» denilebilir. (2)

Bireysel tercih fonksiyonu basittir şu anlamda ki, birey mala atfettiği önel faydaya göre, gelirin tahdidi altında, hangi fiyattan ne kadar talep ettiğini piyasada açıklar.

Devlet tercih fonksiyonu ise biraz daha karışıktır. Çünkü önce, bireysel tercihlerin hangi yoldan devlete devredildiğini bilmek, sonra da devletin tercihlerini nasıl açıkladığını göstermek gerekmektedir.

Kendi refahının (optimisation'u) peşinde koşan birey, toplumda yalnız değildir. Birey toplumda kendisi gibi olanlarla menfaat birliğine gittiği vakit, iktisadi sınıf ya da gruplar doğar (3). Bu olgudan dolayı bireyin refah meselesi, çoklukla, sınıf yada gurubun refah meselesi olmaktadır. Eğer birey tercihlerini geliri ile gerçekleştiremeyeceğinden dolayı devlete devretmişse, bu aynı zamanda mensup olduğu sınıfın tercihlerinin de devlete devredilmesi demektir (Aksi halde birey o sınıfa mensup değildir). Bundan böyle, devlet sınıf yada gurubun tercihlerini yansıtmakla görevlidir. Dikkat edilirse artık bireysel önel fayda ortadan silinmiş, yerini bir sınıfın

(2) J. Drenowski, «A Dual Preference System» *Capitalism, Market Socialism and Central Planning* içinde. Editer Leeman. Houghton Mifflin Co., Boston, 1963.

(3) S. Divitçioğlu, op. cit, S. 4.

(tek) toplumsal nesnel faydası almıştır. Bu nesnel fayda devletin mal ve hizmete attığı fayda olup, toplumsal fayda fonksiyonu adı altında, devletin tercih fonksiyonunu teşkil eder (o sınıfın politik organı etkilediği nisbette).

Bireyden devlete devredilen tercihler nasıl açıklanacaktır? Bireysel tercihler sınıfın tercihlerine ve *pari passu* devletin tercihlerine dönüşünce, fayda nesnel bir nitelik kazanacağından, devletin tercihler dizisi belli olacaktır. Böylece hangi mal ve hizmetin ne kadar üretileceği belirecektir. Maamafih, bu tercihlerin gerçekleşmesi için üretilecek mal ve hizmet miktarının ancak üretim imkânları eğrisi üzerinde olması şarttır. Tercihler üretim imkânları ile uyduğu sürece, devlet plânlamada tercihlerini açıklayabilir (4). Açıklanmış tercihler biliniyorken: yani üretilecek malların miktarı biliniyorken, bunların nisbî fiyatları bulunabilir. Nihayet, iki malın üretimindeki marjinal teknik ikâme haddi, aynı zamanda o malların nisbî fiyatlarını (gölge fiyatlar olarak) verecektir. Bu yoldan, devletin tercih fonksiyonuna göre, üretilen malların mübadele hadleri de belirlenmiş olur (5).

C.

Anlaşılacağı gibi, çift tercih sistemine göre ekonomide iki «karar alanı» vardır. İlki üretim ve yoğunlaşım kesiminde bireysel tercihlerin, bireysel kararlarla gerçekleştiği alan: Piyasa. İkincisi özellikle üretim ve hizmetler kesiminde bireysel tercihlerin devlet kararları ile gerçekleştiği alan: Plânlama. İçinde yaşananlar sisteme göre bazen bireysel, bazen de devlet karar alanı daha geniş olabilir. Salt kapitalist sistemde piyasa alanı bütün ekonomiyi kaplar, salt sosyalist sistemde ise plânlama bütün ekonomiyi içine alır. Fakat çoklukla bu iki karar alanının yanyana bulunduğunu görmekteyiz (6). Bazen piyasa, bazen de plânlama ağır basarak... Önemli olan husus: i) karar alanlarının değişik sistemlere göre, neden böyle dağıldığını bilmek ve ii) farklı karar alanlarının bireysel refahı nasıl etkilediğini araştırmaktır.

D.

Bireyin toplumsal refahını sağlayacak bir «çift tercih sistemi» ekono-

(4) O. Lange, *On the Theory of Socialism*, B. Lippincott'un yayımladığı aynı adlı kitap. Minnessota, 1938.

(5) Bireysel tercihlerin yansıdığı, piyasada eğer tam rekabet mevcut ise, fiyatlar denge fiatı olduğundan optimisation sağlanır. Aynı şekilde, devlet tercihlerinin yansıdığı plânlamada, nisbî gölge fiyatlar biliniyorsa -ki bunları mutlak gölge fiyatları yapmak kolaydır- denge fiyatları bulunmuş demektir ve bundan dolayı da optimisation sağlanır. «İkili teorem» diye adlandırılan bu teorem için bakınız: T. C. Koopmans, *Three Essays on the State of Economic Science*, Mc Grow Hill, New York, 1957.

(6) İki karar alanının yanyana yaşaması, bunların bazen üstüste çakışmasına engel değildir. Olabilir ki, kararlar hem bireysel, hem devlet karar alanında verilebilir. Kumaş, özel teşebbüsle üretilebileceği gibi devlet fabrikalarında da yapılabilir. Fakat bu hal analiz bakımından şimdilik önemli değildir.

midde kaynakların yeniden-dağılımını gerektirmektedir. Bu sistemde, bireysel gelire göre, piyasadan gömlek satın alınırken, devlet hastaların tedavisini üzerine almaktadır. Yahut başka bir deyişle ihtiyaçların tatmininde bireyin nakdî geliri, devlet mal ve hizmetleri ile tamamlanmaktadır. Bireysel karar alanında elde edilen mallar, devlet karar alanında sağlanan mal ve hizmetlerle genişlemektedir. Böylece bireyin reel geliri artmaktadır. Ekonomideki yeniden-dağılım, zorunlu olarak, yeniden-bölüşümü gerektirecektir.

E.

Çift tercih sistemine göre bireyin refahını yükseltecek bir yeniden - bölüşüm, ekonomide ihtiyaçlara nisbetle az olan iktisadî kaynakların artırılması ile mümkündür. Ancak büyüyen bir ekonomi bireye yükselen bir refah seviyesi sağlar (Hem bireysel geliri, hem de devletin temin ettiği «hizmetler» ile. Tabiiyle bu iki husus birbirinden bağımsız değildir). Yarıncı yoğaltım için yatırım mallarının üretimi (sermaye birikimi) ile birlikte ihracatın geliştirilmesi bireysel refah için önşarttır (7). Duraklıyan bir ekonomide (geriliyen olur mu?) artan bireysel refah, uzun sürede ancak başkalarının refah kaybı bahasına ödenir.

Bundan dolayı, iktisadî sistemden habersiz olarak bir yeniden-bölüşüm beklenirken, habersiz olarak, iktisadî büyüme de arzu edilmektedir. Böylece birey için önemli olan bölüşüm meselesi, büyüme meselesi ile tamlamaktadır. İktisadî büyümesiz bir yeniden-bölüşüm, bireysel refah meselesini halledemez.

F.

Bireysel refah, tercihlerin belirlediği bir yeniden-bölüşüm ve dolayısı ile iktisadî büyümeye bağlıdır, dedik. Büyümenin gerçekleşmesi için ekonomide bir iktisadî artık olmalıdır. Yaratılan kıymetin tümünün yoğaltıldığı bir ekonomide hiç bir şey tasarruf edilmediğinden, via yatırımlar, büyüme gerçekleşemez. Ancak artık yatırıldığı takdirde, sermaye birikimi artacak ve büyüme olayı ortaya çıkabilecektir.

Artık emek sahibi olarak bireyin, toplumsal üretim sürecine katılımının bir sonucudur. Bireysel kararların hâkim olduğu piyasada ortaya çıkabileceği gibi, devlet kararlarının hâkim olduğu plânlamada da söz konusudur. Sermaye kullanan her toplumsal üretim faaliyetinde emek kendi yaşama seviyesinin (8) üstünde bir toplumsal ürün yaratılmasına sebep olur. Bu belkide sermayenin payıdır, sermayenin verimine göre belirlenir, yahut sermaye emeği verimli kıldığından böyle bir ürün fazlalığı vardır. Fakat her halde bunu yaratan emektir. (Başka ne olabilir? Nihayet sermaye de yoğunlaşmış emektir). Öyle ise, artık emeğin dışında, başka bir üretim faktörünün sahibine, meselâ sermaye sahibine ait bir büyüklük olamaz. Olsa olsa, eme-

(7) P. Baran, *The Political Economy of Growth*, John Colder, London, 1957.

(8) Yaşama seviyesi nisbî bir kavramdır. Her toplumun iktisadî nesnel şartlarına göre değişir. Az-gelişmiş bir ülkede emeğin yaşama seviyesine radyo giremezken, gelişmiş bir ülkede girebilir. Bu bakımdan kavramı a posteriori tanımlamak gerekir.

ğe bağı bir verim kalıntısıdır. Artık bireyin elde ettiği emek gelir gibi, ona dolaylı olarak bağı bir gelir kategorisidir.

Bu bakımdan artık ancak üretim sürecine katılan bireyin tercihlerine tahsis edilmelidir. Emek faktörünün bir bedeli olan gelir, bireysel tercihlerinin piyasada yansıtılmasına yarar, emeğe bağı bir gelir kategorisi olan artık, devlet tercihlerinin plânlamada yansıtılmasında kullanılmalıdır. Birey gelirini mallara atfettiği öznel faydaya göre piyasada dağıtırken, devlet artığı mallara atfettiği nesnel faydaya göre plânlamada dağıtır. Öyle ise, artık ancak devlet karar alanında kullanılacaktır. Tabiatıyla bu artığın devlet eline geçmesi demektir(9). Gerek bireysel karar alanında, gerek devlet karar alanında meydana gelen artık, bireyin bütün ihtiyaçlarının tatminine yönelmelidir.

Yukarıda yapılan analizin mantığına göre: Bireyin en-iyi- iktisadi sistemden beklediği, tercihlerinin yansıtılmasıdır. Bunun için ekonomide bir yeniden-bölüşüm ve dolayısı ile bir büyüme gerekmektedir. Büyüme ise artık olmadan ortaya çıkamaz. Artık bireye bağı bir gelir kategorisi olduğundan, birey bunun devlet karar alanında kullanılmasını ister. Öyle ise, artık devlet elinde olmalıdır.

Teorem : Birey için en-iyi-iktisadi sistem tercihlerini yansıtacak bir çift tercih sistemidir. Çift tercih sistemi ekonomide kaynakların yeniden-dağılımını yahut bunun reel deyi mi ile gelirin yeniden -bölüşümünü gerektirir. Yeniden-bölüşüm ise iktisadi artığın kullanılması ile meydana gelecek iktisadi büyüme ile kabildir. Öyle ise, artık devlet karar alanına göre kullanılmadan çift tercih sistemi işleyemez ve dolayısı ile bireyin tercihleri yansıtılamaz (refah gerçekleştirilemez).

II

Buraya kadar yürütülen analiz bir birey (vatandaş) içindi. Bireyin halihazır sistemlerden (kapitalizm ve sosyalizm) haberi olmadığı kabul edilerek, seçeceği sistemden iktisaden ne beklediği ve beklentilerinin vargılarının ne olduğu araştırılmıştı. Şimdi bireysel isteklerinin, çağımızın iktisadi sistemleri ile ne dereceye kadar uyduğuna inceleyelim.

A.

Kapitalist bir ekonomide artık kâr (faiz ve rant dahil) adı altında tarihin bir sonucu olarak, hukuken sermaye faktörünün sahibine giden bir gelir kategorisidir. Kapitalizm hem yoğaltım, hem de üretim kesiminde bireyin geliri ile desteklenen talebini piyasada yansıtan bir sistem olduğundan, artık bireysel karar alanında, ancak kâr elde etmek amacı ile yatırılır. Bu bakımdan, kapitalizm de, bireysel tercihlerin yansıdığı piyasa, artığı yöneltir.

Artık, gelire desteklenen talebe göre daha fazla artık (kâr) elde etmek için kullanıldığından, ekonomide temelsiz yoğaltım ve verimsiz işler geli-

(9) Artığın denetlenmesi (devlet eline geçmesi değil) hakkında bakınız. T. Tsuru, *Has Capitalizm Changed?* Iwanami Shotan, Tokyo, 1962 S. 64.

şir (10). Hanımın efendinin köpeğinin sütü oradan sağlandığı gibi, güm-rük komisyoncusunun kazancı da oradan çıkar.

Tabiatıyla bu, ister gelişmiş, ister az-gelişmiş olsun, kapitalist bir ekonomide, ne bireysel karar alanında büyümenin gerçekleşmeyeceği, ne de ekonomide devlet karar alanının yokluğu demek değildir.

Ancak kapitalist sistemde, büyümenin temeli olan yatırımlar kârlılık ilkesine göre dağıtıldığından, belirli bir yatırım hacmine (büyüme haddine) erişilemez, erişilememektedir. Gelişmiş ülkelerde temeli olmıyan yoğaltım (güzellik müstahzaratı) ve verimsiz işler (reklâmcılık) çok kere yatırımlara yön verirken, az-gelişmiş ülkelerde üretim mallarının üretimi yerine piyasada hemen talep bulan yoğaltım malları üretime gidilir (Cocacola).

Öte yandan, bu ekonomilerde her ne kadar devlet karar alanı varsa da, bazen piyasaya göre ayarlanan girift sanayilerarası ilişkilerden dolayı, bazen de rekabet müessesesinden dolayı, devlet karar alanı piyasaya uymak zorundadır. Devlet işletmelerinin çimento üretimi lüks bina inşaatına aktarılırken, devletin kumaş fabrikaları özel teşebbüslerle rekabet etmek zorunda kalabilir. Her iki halde de devlet karar alanı bireysel karar alanına uymak zorunda kalmıştır.

Kapitalist sistemde, ancak gelire göre bireysel tercihler piyasada yansıtacağından, bireyin toplumsal ihtiyaçlarını karşılayacak artık, devlet karar alanında kullanılmaz (11). Bundan dolayı kapitalizm yukardaki teoremi tatmin edememektedir. Öyle ise, kapitalist sistem bireyin tercihlerini tam olarak yansıtılmakta ve dolayısı ile refahını gerçekleştirememektedir.

B.

Sosyalist bir ekonomide artık toplumsal fon adı altında, emek faktörüne bağlı bir gelir kategorisidir. Sosyalizm hem yoğaltım, hem de üretim kesiminde bireyin toplumsal ihtiyaçlarına göre talebini plânlama içinde yansıtan bir sistem olduğundan, artık devletin karar alanında ancak nesnel fayda yaratmak için yatırılır. Bu bakımdan, sosyalizmde, devlet tercihlerinin yansıdığı plânlama, artığı yöneltir.

Artık, toplumsal ihtiyaca göre talebe bağlı olarak daha fazla toplumsal fayda elde etmek için kullanıldığından, sosyalizmde temelsiz yoğaltım ve verimsiz işler gibi artığı israf ettiren yatırımlara girilemez. Ekonomi rasyonel olarak düzenlenmiştir.

Tabiatıyla bu, ister gelişmiş ister az-gelişmiş olsun sosyalist bir eko-

(1) P. Baran. op. cit Bölüm II. Prof. Baran'un da işaret ettiği gibi, kapitalist sistemde artığın israfına, ayrıca onun özgül bünyesinden doğan hususlar da sebep olur. Monopol ve monopollu rekabet piyasalarının varlığı ve kapitalizmin müzmin işsizliği gibi... Konumuz kapitalizmin genel bir tenkidi olmadığından, burada sadece tercihleri yansıtması bakımından ne gibi kusurları olabileceğine değinmekle yetindik.

(11) Halihazır artığın devlet karar alanında vergileme ile bütçe içinde kullanılışı, devletin carî harcamalarının (ordu, devlet memurlarının aylıkları) ve memleketin bünyesine göre değişen yatırımlarının (okul, baraj) karşılanması içindir. Fakat bu hizmetler toplumsal ihtiyaçları tam olarak tatmin edecek durumda değildir.

nomide ne bireysel karar alanının yokluğu, ne de bu alanda büyümenin ortaya çıkmaması demek değildir.

Ancak, ne var ki, sosyalizmde büyümenin temeli olan artık, yarın için daha fazla toplumsal fayda yaratmak için yatırıldığından, bireysel tercihleri yönelten piyasa, devlet karar alanını yönelten plânlamaya uymak zorundadır. Bu uyusun derecesini bireyin ihtiyaçları tayin edecektir. Devlet tercihlerine göre bisiklet üretimine gidilmemiş olabilir, fakat yoğaltıcılar bisiklet talep ediyorsa, bunun üretimi plâna sokulmalıdır.

Sosyalist sistemde hem gelirle desteklenen talep, hem de toplumsal ihtiyaçlara göre bireysel tercihler piyasada ve plânlamada aynı zamanda yansyacağından, bireysel gelirin bireysel karar alanında kullanıldığı gibi, artık da devlet karar alanında kullanılacaktır. Bundan dolayı sosyalizm yukardaki teoremi tatmin edebilmektedir. Öyle ise, sosyalist sistem, bireyin tercihlerini tam olarak yansıtmaktadır ve dolayısı ile refahını gerçekleştirmektedir.

III

Yukardaki analizden bazı pratik sonuçlar çıkarılabilir:

i) Sosyalist sistem savunulurken ele alınan bir bireydir (vatandaş). Bireyin işçi, çiftçi, memur, zanaatkâr, ufak imâlâtçı, serbest meslek erbabı, sanatçı, aydın olması önemli değildir. Önemli olan, bu insanların hepbirlikte refahlarının aranmalarıdır. Böylece belki de bir sınıf teşkil ederler.

ii) Bu sınıfın içinde bireysel refahının gerçekleşmesi, devletin artığı el altına alması ile kabildir. Artığın, devletleştirilmesi, millileştirilmesi, yahut denetlenmesi analizi aksatmaz. İstenilen sadece artığın devletin karar alanında, bireyin geliri ile karşılamıyacağı ihtiyaçlarının tatmininde kullanılmasıdır. Bunun nasıl kullanılacağı, yada bir akım olan artık ile, ona doğrudan bağlı bir stok olan sermaye arasındaki ilişkiler seçilecek sosyalist sistemin tatbikatı ile ilgilidir.

S. Divitçioğlu

TÜSTAV

KAPİTALİST OLMAYAN YOL VE İŞÇİ SINIFI

A. SARICA

I.

27 Mayıs Devriminden bu yana yüzeye çıkan ve kamu oyununda tartışılmakta olan Türkiyenin az gelişmişlikten kurtulması ve hızla kalkınması sorununun çözümü kanımızca herşeyden önce sosyal ve ekonomik yapıdaki gerekli dönüşümlerin gerçekleştirilmesine bağlıdır.

Bu durumda gerçekçi ve sosyal adaletten yana bir politikanın temeli, bu dönüşümlerin neler olacağı, hangi çıkarlara karşı çıkacağı, bu dönüşümlerin kimlerin yararına olacağı ve dönüşümlerden yararlanacak olanların dönüşümlerin gerçekleştirilmesindeki tutumlarının ne olacağı gibi sorunların çözümlenmesine dayandırılmalıdır.

Bugün ülkemizde yapısal dönüşümlere gidilmeden bir hızlı kalkınma ve sanayileşmeden söz etmek 19. yüzyılın rekabete açık pazarlarının, dışarıda sömürülecek bol ham madde kaynaklarının ve kendilerine hiçbir hak tanımadan düşük ücretlerle günde en az 10 saat çalıştırılabilecek bir işçi sınıfının 20. yüzyılın ikinci yarısında da varlığını kabul etmek olur. Bütün Batı dünyası kapital birikimini ancak bu koşullar içinde gerçekleştirebilmiştir. Öte yandan bu saydığımız koşullardan zamanında gerektiği kadar yararlanabilmiş olan kapitalist ülkelerin karşısında oluşumuz, dünya pazarında daima fiyatı bu kapitalist ülkelerce kontrol edilen ham madde satıcısı olma durumumuz, kalkınma problemimizi temel yapıdaki gerekli dönüşümlerden ayrı olarak düşünmemize kesin olarak engel olmaktadır. Ülkemiz bugün Batıyı Batı yapan ekonomik ve sosyal yapıya hiçbir zaman sahip olamamıştır. Bunun nedenleri bugün bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır.

İster Osmanlı İmparatorluğunun yapısında feodal nitelikte bir düzenin olmayışı yüzünden olsun, ister merkezi feodal bir düzen içinde Batıda kilere paralel olarak geliyecek bir burjuva sınıfının gereken hızla kendini yaratamaması yüzünden olsun (1), ülkemiz Batı emperyalizminin ağına düşmüş, verdiğimiz milli kurtuluş savaşına ve onun halkçı ve devrimci liderine rağmen, bu ağdan kurtulamamıştır. Bir ara uygulanmaya çalışılan bağımsız politika, doktrinsizlik, devletçilik ilkesinin başka amaçları gerçekleştirmek için kullanılması ve yöneticilerin halkla ilintisinin çok çabuk kesilmesi yüzünden, kısa zamanda gücünü yitirmiştir. Dönüp dolaşıp sonunda Loyd Corc'un Lozan Konferansında söylediklerine gelin-

(1) Söylediklerimizden bu alanda yapılan araştırmaları önemsemediğimiz anlaşılmalıdır. Aksine bu konuda varılacak sonuçlar bize yapılması gereken dönüşümlerin yolunu, özellikle dönüşümden yana olması gerekenlerin sosyal ve psikolojik niteliklerini göstermesi bakımından son derece yararlı olacaktır.

SEKİZ

miştir. Türkiye tekrar Batıya el açar duruma düşmüştür. Bu durum ekonomimizin yeniden kapitalist ve emperyalist kuvvetlerin kontrolü altına girmesi demektir. Öte yandan ülkemiz sosyal ve ekonomik yapıda radikal dönüşümler yapmadan kalkınmayı denemiştir de. Tanzimattan bu yana batılı anlamda bir özel sektörün ülkemizde de kurulmasına çalışılmış, hele kapitülasyonların kaldırılmasından sonra bu yoldan dönülmemiş, aksine bir milli burjuvazi kurma çabalarına hız verilmiştir.

Devrim ilkelerine en son katılan devletçiliğin amacı, kapital birikiminin yetersizliği yüzünden, bir yandan özel sektörün yapamadığı hususları devlete yaptırmak, öte yandan da yeni kurulan Cumhuriyetin yeniden yabancı kapitalizmin avucuna düşmesini önlemektir (2). Bugün hiç çekinmeden kırk yıldır Türkiyede kapital birikimi için çalışıldı, farklı derecelerde de olsa özel teşebbüse çeşitli geniş olanaklar verildi, sonuç neden böyle oldu diye sorabiliriz. Her halde bu soruya karşılık olarak 19. yüzyıl anlayışında tam bir *laissez-faire* politikası uygulanamadığı, sık sık devletin müdahalesiyle karşılaşıldığı için kalkınamadığımız ileri sürülemez. 20. yüzyılda emperyalizmden çok çekmiş, arada bir de kurtuluş savaşı vermiş bir az gelişmiş ülkenin devletinden daha ne beklenebilirdi? Özellikle İkinci Dünya savaşından sonra hükümetler tarafından bu yönde gösterilen büyük çabalara karşın, sanayileşmeyi gerçekleştirecek bir milli burjuvazinin ülkemizde gelişemediğini kabullenmek zorundayız.

Özel teşebbüsün en kısa süre içinde en fazla kâr elde etme amacına dayanan politikası, bugün hızla kalkınma zorunluğunda olan az gelişmiş bir ülke için, 19. yüzyılda olduğu gibi sanayileşmede bir itici güç olamamaktadır. Bu tip ülkelerde yerli burjuvazi işin kolayına kaçmakta, gelişmiş ülkelerin kapitalist güçleriyle işbirliği yapmayı kendi çıkarına daha uygun bulmaktadır. Onun içindir ki bütün az gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de burjuva sınıfı denince ilk akla ticaret burjuvazisi gelmektedir. Ticaret burjuvazisinin en önemli kolu da dış ticaretle uğraşandır (3). İşte komprador burjuvazisi de denilen bu sınıf, Türkiyeye mamul mal satan ve ağızlarında gaveledikleri bütün yardım, kalkınma ve dünya yüzünden sefaleti yok etme sözlerine karşın sanayileşmemizi istemiyen, ya da kurulaacak her sanayi kolunu kontrol etmek olanağını arayan yabancı güçlerin aracılığını ve temsilciliğini yapmaktadır.

Dış ticaret burjuvazisi kaderini neo-emperyalizme bağlamak zorunluğundadır ve bu yüzden de Türkiyenin ekonomik alanda hızlı ve bağımsız olarak sanayileşerek kalkınmasına ve bugün artık yavaş yavaş kendini duyurmaya başlayan bağımsız bir dış politika gütmesine engel olmaktadır. Dış ticaret burjuvazisi Türkiyenin her alanda bağımsızlığını sağlayabilecek ve az gelişmişlikten kurtarabilecek sanayileşme çabasına karşı çıkacaktır; kendi çıkarı bunu gerektirmektedir. Türkiyenin neo-emperyalizm tarafından sömürülmesinden yüzde alanlardan başka bir tutum beklenemez. İçin-

(2) Le Kemalisme, Alcan - Paris 1937, S: 202-203. Tekin Alp

(3) Genel olarak tarım ürünleri ihracatçısı ve mamul eşya ithalâtçısı olduğumuz için ülkemizde ithalâtçı ve ihracatçı tüccarlar büyük bir ekonomik güce sahiptirler. Buna karşılık iç pazarın fazla gelişmemiş olması yüzünden bu kesimdeki tüccar ve üretici daha çok ihracatçı ve ithalâtçıların ekonomik etkisi altındadır.

de buldukları koşullar başka türlü davranmalarını önlemektedir. Türkiye'nin sanayileşmesine katılışları, ülkemizin bugünkü durumda hiçbir gerekisinin duymadığı yabancı kapitalle kurulan bira ve kokakola fabrikalarına ortak olmak biçimindedir. Ereğli demir çeliğinin serüvenleri ise daha uzun süre kamu oyunu ilgilendirecektir.

Kapitalist güçlere dayanan bu burjuva sınıfı hiçbir zaman yenilikçi olamamıştır. Sanayileşme için gerekli ve geçen yüzyıllarda Batıda olduğu gibi kendi çıkarlarına yarıyacak dönüşümleri yapamamıştır. Toprak ağalığına karşı savaşmamıştır. Aksine onunla anlaşma yoluna gitmiştir. Bugün C.H.P. nin de A.P. nin de yapıları aşağı yukarı bunu göstermektedir.

Bu nedenler sonucu, parlamenter demokrasinin temel şartı olan batılı özgürlük anlayışı ülkemizde yerleşmemiştir. Yine bu nedenler sonucu sık sık Atatürk Devrimlerini koruyucu, çok partili siyasi hayatı düzenleyici kanunlar çıkarılmakta, yuvarlak masa toplantıları yapılmaktadır. Kanımızca az gelişmiş ülkeler için kapitalist kalkınma yolu ve onun sosyal yapıdaki itici gücünü meydana getiren ticaret burjuvazisi - toprak ağalığı ikilisi devrini tamamlamış, tasviyesi gerekli bir tarihi kategoridir.

Bugün Türkiye'nin kalkınması için kapitalist olmanın yolu uygun görenleri 19. yüzyılın eskimiş ideolojilerine bağlamakla suçlayanlar, asıl kendileri 19. yüzyılın modellerini değişik koşullar içinde uygulamaya yeltenmektedirler. Az gelişmiş bir ülkede gerekli yapısal dönüşümleri gerçekleştirmeden sosyal adalet içinde kalkınmanın nasıl başarılabileceği sorusu bu çevrelerce karşılıksız bırakılmakta, buna karşılık büyük yapısal farklar gösteren ve sanayileşmelerini 19. yüzyılda tamamlamış olan İsveç, İngiltere, giderek büyük yanımlarla Amerikadaki sosyal adaletten söz edilmektedir.

Kapitalist olmanın yolla kalkınma sömüren kapitalist - emperyalist ülkelerle sömürülen az gelişmiş sömürge ülkeler arasındaki çelişmeden doğan ve ancak 20. yüzyılda bu sömürge ve yarı sömürge ülkelerin siyasi bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra ortaya çıkmış bir yoldur. Millî kurtuluş savaşı sonunda Türkiye de bu yolu denemiş, fakat ekonomik doktrinsizlik ve gerekli dönüşümlerin yapılamaması yüzünden bu deney başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ne var ki Atatürk Devrimleri adı altında yapılanların yolun çıkış noktasını sağlamak bakımından hiçbir zaman değerini yitirmiş değildir. Sayın Niyazi Berkesin belirttiği gibi Atatürk'ün asıl başarısı toplumsal değişmelerin yapılması için gerekli olan yeni bir yönü ve ortamı açması olmuştur. Öte yandan C.H.P. nin devletçiliğinin yerli özel teşebbüsün yapmadığını yabancı kapital yerine devletin yapması şeklinde anlaşılmasına karşılık, kapitalist olmanın yolla kalkınmada özel teşebbüsün yapmadığı işler yanında, dolambaçlı yollardan da olsa ekonomimizi yabancı kapitalin buyruğu altına sokacak işleri de özel teşebbüsün yapmaması söz konusudur.

Kapitalist olmanın yolla kalkınmayı sağlayabilmek için herşeyden önce savaşılabilecek güçleri iyice belirtmek gerekmektedir. Bunlar gerici toprak ağaları ile işbirliği yapan komprador burjuvazisi ve kontrolleri altına aldıkları kredi ve sigorta kurumlarını meydana getiren mali kapital çevreleridir.

Dış ticaret ve kredi devletleştirilmedikçe, gerici toprak ağalığına karşı toprak reformu gerçekleştirilemedikçe, ülkemiz hızlı bir kalkınma dönemine giremeyecektir. Toprak reformunun gerekliliği nüfusunun % 77,4 ü tarımda çalışan bir ülke için meydandadır. Hele plânlı döneme geçiş için 1962 yılı program tasarısında «Tarım sektöründe 1958 yılında 3,5 milyon gizli işsiz bulunduğu tahmin edilmiştir, 1961 yılında bu rakamın artmış olduğu söylenebilir» dendiğine, öte yandan köylü ailelerinin % 85 inin işlenen toprakların sadece % 39 unu işlemekte olduklarına göre meselenin çözümünün bir tarım reformuna değil, tarım reformuyla birlikte radikal bir toprak reformuna bağlı olduğu açık olarak ortaya çıkmaktadır.

Az gelişmişlikten kurtulmamızın temel şartı olan sanayileşmenin gerçekleştirilmesinin önemli bir şartı da iç pazarın genişlemesidir. Bu durumda nüfusumuzun çoğunluğunu meydana getiren köylü kitlenin satın alma gücünün artması gerekmektedir. Bu da ancak tarım reformuna bağlı olan verimin artmasıyla gerçekleşebilir. Ayrıca toprak ağaları, zaman zaman ortaya çıkan fakat her zaman için varlığı bilinen gerici eğilimlerin kuvvet kaynağıdır. Bu orta çağ kalıntısı yapıdan kurtulunmadıkça ne köy ve kasabalarda eski yazı öğreten gizli okullardan, ne çarşıftan, ne de gerici propagandası yapan din adamlarından kurtulmak mümkündür. Bütün gerici davranışların ekonomik desteği toprak ağalarından veya zaman zaman kendi ağırlıklarını duyurabildikleri hükümetlerden gelmektedir. D.P. devri bunun en güzel örneğidir. Gerici davranışlara göz yummak ise bütün idare mekanizması içinde bir alışkanlık haline gelmiştir. Bu geri yapı sürdürüldükçe okuma yazma bilmiyenlerin sayısında kısa zamanda bir azalma beklenmemelidir.

Bugün geri kalmışlığımıza çare arıyanların sayısı gittikçe artmaktadır. Ne var ki büyük çoğunluğun cahil olduğu, okuma yazma bilmediği, önce bu dertten kurtulmanın gerektiği, ancak ondan sonra kalkınabileceğimiz hakkında halk arasında bir inanç yerleşmiştir. Sayın Niyazi Berkesin de belirttiği gibi, bu inanca göre köylü geri olduğundan cahil değil, cahil olduğundan geridir. Meseleyi tavuk mu yumurtadan, yumurta mı tavuktan tartışmasına getirmeden şunu hemen belirtelim ki alt yapıda gerekli dönüşümler yapılmadan, ağanın hiçbir ihtiyacına cevap vermiyen okur yazar bir köylü sınıfına kavuşmamız hayaldir.

Öte yandan İkinci Dünya Savaşı sonrası, özellikle 1950 yılından bu yana, tarım alanına giren kapitalist işletmeciliğin Ortak Pazara ortak üye olarak girdiğimiz takdirde belki de gelişmesi hızlanacaktır. Ne var ki bir süre de köylünün bu kere işçi gibi sömürülmesinin hiçbir gereği yoktur. Bu yazının amacı Ortak Pazarın ekonomimiz üzerinde yapacağı etkileri incelemek olmamakla beraber, bugünkü ekonomik alt yapıyla yirmi yıl sonra da Batının sanayici ülkeleriyle açık gümrükler önünde yarışabilmemizin kanımızca mümkün olamayacağını belirtmek gerekir. Ama bugünkü iktidarın olsun, muhalefetin olsun bizi ekonomik bağımsızlığa götürecek hızlı bir kalkınmanın gerektirdiği dönüşümleri gerçekleştirmeye niyetleri olmadığı için kamu oyuna Ortak Pazara katılmamız tek çıkar yol olarak gösterilmektedir.

Birçok konularda olduğu gibi Ortak pazar konusunda da toprak ağalarıyla komprador burjuvazisinin çıkarları emekçi halk v esanayi burju-

vazisine karşı çıkmaktadır. Türkiyedeki zayıf, çoğunlukla aynı zamanda it-halâtçılıkla da uğraşan veya toprak ağası olan sanayicilerimizin Ortak Pa-zara girişimizle ilgili konularda pek sesleri çıkmamıştır. Yapılacak, belirt-meğe çalıştığımız köklü dönüşümler, aynı zamanda komprador burjuvazi-sinin baskısı altında ezilen sanayiciye de rahat nefes aldıracaktır. İşte bu durum da Türkiyenin kalkınmasında tutulacak yolun kapitalist olmanın bir yol olduğunu göstermektedir.

Kapitalist olmanın yol mutlu azınlığın elinde toplanan milli gelirin % 32 sini, sanayileşmemizi ve hızla kalkınmamızı sağlayacak devletin dü-zenlediği yatırımlara yöneltebilmekle gerçekleştirilebilir. Temel dönü-şümler yapılmadan sosyal adaletin sağlanabileceğini ummak gerçeklere pek uymamaktadır. Dış ticaret devletleştirilmeden, köklü bir toprak refor-mu yapılmadan, sosyal adalet ilkeleri Anayasa maddeleri arasında sıkışıp kalmağa, ya da en başta hükümet tarafından uygulanması önlemeğe çalış-ılan bir grev kanunundan öteye gidememeğe mahkûmdur. Bu dönüşüm-leri sağlayacak geniş halkkitlelerine dayanan bir hükümet iş başına gel-medikçe, iktidarlar Anayasada belirtilen ekonomik ve sosyal hakların ger-çekleştirilmesini devletin mali kaynaklarının yeterliği ölçüsüyle sınırlayan 53. maddenin arkasına sığınacaklar, kurulu düzeni bozmamaktan başka bir amaç gütmeyeceklerdir. Oysa Anayasamız gerekli bütün bu dönüşüm-lerin rejim buhranı yaratılmadan gerçekleştirilmesini sağlayacak nitelik-tedir.

Türkiye gibi az gelişmiş bir ülkenin sosyal adalet içinde hızla kalkına-bilmesi ancak belli bir dünya görüşüne bağlanmakla gerçekleştirilebilir; bütün sosyal olaylara bu görüş açısından bakılmadıkça romantik bir kal-kınma edebiyatı yanında pragmatik birkaç yarı tedbir almaktan ve kısa zamanda ilk başta sağlanan kalkınma hızını da yitirerek daha geriye düş-mekten kanımızca kurtulunamaz. Bu dünya görüşü toplumcu bir dünya görüşü olacaktır. Bu görüşü benimsemek herşeyden önce, insan eylemiyle, fakat insan iradesi dışında meydana gelen toplumsal kanunların varlığını ve bu kanunların bilincine varıldıkça onları değiştirmek veya insanın ya-rarına kullanmak olanığının doğduğunu kabul etmeye bağlıdır. Ancak böylelikle idealizmden ve mekanik maddeci görüşlerden yakamızı kurtar-mayı başarabiliriz. Ancak böylelikle insan eylemiyle, fakat insan iradesi dı-şında meydana gelen kanunların dönüp insanları da etkilediğini gözden kaçırmayız ve ancak bu yoldan tarihte halk kitlelerinin rolünü kavrayabi-liriz. Ne var ki toplumcu dünya görüşünü benimsemekle tek bir «sosyal adalet içinde hızlı kalkınma» modelinin varlığını ileri sürmenin aynı şey-ler olmadığını unutmamak gerek. Her ülkenin kendine özgü bir toplumcu yolu olduğu düşüncesi yeni değilse de bu görüş özellikle az gelişmiş bağımsız ülkelerin kapitalist olmanın yolu seçmeleri ve sulh içinde beraber yaşa-ma politikasının başarıyla uygulanabilmesi sonucunda gerçekleştirilmiştir.

Öte yandan toplumsal kanunlar bize üretim ilişkilerinin sosyal sınıf-ları meydana getirdiğini, eğer üretim ilişkilerinin yarattığı çelişme yeni dönüşümleri gerektirecek olgunluğa gelmişse, bu dönüşümleri gerçekleştirecek güçlerin doğduğunu, kendi ağırlıklarını duyurmaya başladıklarını, bu evrede özellikle insan bilincinin ve iradesinin önemli bir rolü olduğunu belirtirler. Sözümleri ettiğimiz nesnel toplumsal kanunlara evrensel açıdan bakacak olursak, bu alanda da çeşitli çelişmelerin varlığını görürüz. Bu

çelişmeler genel olarak: kapitalist ülkelerin kendi iç bünyelerinde taşıdıkları çelişmeler, kapitalist ülkelerin kendi aralarındaki çelişmeler ve kapitalist ülkelerle sömürülen az gelişmiş ülkeler arasındaki çelişmelerdir. Biz az gelişmiş bir ülke olarak zincirin halkasını öncelikle kapitalist ülkelerle olan ilişkilerimiz yönünden kırmak için gerekli iç dönüşümlerimizi yapmak zorundayız. Bu konuda, iç dönüşümleri gerçekleştirmeden siyasi bağımsızlığın tek başına, hele uzun sürede, pek fazla bir anlam taşımadığını bugüne kadar geçirdiğimiz deneyler göstermektedir. Demek ki ekonomik bağımsızlığımız ekonomik alanda bir millî kurtuluş hareketini gerektirmektedir. Bu millî kurtuluş hareketinin karakteristik niteliği geniş halk yığınlarının ve toplum katlarının çıkarlarına uygun düşmesidir.

— III —

Şimdiye kadar 27 Mayıs'tan sonra yavaş yavaş kamu oyuna mal olan sosyal adalet içinde hızlı kalkınma isteğini frenliyen başlıca toplum katlarını belirtmeye çalıştık. Acaba bu güçlere karşı gereken dönüşümlerin savunucuları kimler olacaktır? Bu dönüşümlerden yana olan gerçekçi bir politikayı kimler oylarıyla destekleyebilirler? Meselenin iyi aydınlanabilmesi için ülkemizdeki sosyal sınıfların sağlam bir analizini yapmak gerekmektedir. Bu konulara değinmenin uzun bir süre yasaklanmış olması, üstelik hazır şemalara biraz düşkün oluşumuz, gerekli bilgileri edinebilmemizi engellemiştir.

Buraya kadar söylediklerimiz emekçilerin, en başta da işçi sınıfının tarihi görevini yadsımak anlamına gelmemelidir. Elbette ki toplum yapısının değişmesi, üst yapının yeni üretim ilişkilerine uymasını sağlayan dönüşümlerin gerçekleştirilmesi, en fazla işçi sınıfının yararına ve bu bakımdan onun bilinçli öncülüğü gereklidir. Önemli olan işçi sınıfının bu görevini nasıl yerine getireceğidir. Bu konuda aydınlığa varabilmek için kısaca Türk toplumuna biçim veren başlıca siyasi örgütlerin yapısını gözden geçirmeye çalışalım.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi sosyal adalet içinde hızlı kalkınmanın, ekonomik bağımsızlığın gerektirdiği temel reformları engelliyenler genellikle toprak ağaları ve komprador burjuvazisidir. Bugüne kadar ne C.H.P. de, ne D.P. de, ne de A.P. de fakir köylü ile işçi sınıfı kendi çıkarlarını sağlayacak, kendi ağırlıklarını duyurabilecek biçimde temsil edilmediklerine göre C.H.P. ile D.P. çelişmesi, 27 Mayıs Devrimi, sonra da A.P. olayı neyle açıklanabilir? Yukarıda C.H.P. ile A.P. nin bünyelerini genel olarak birbirine benzetmiştik. Gerçekten de sözünü ettiğimiz toplum katları (kompradorlar, ağalar) her iki partide de temsil edilmektedirler. Ne var ki C.H.P. nin öteki partilerden farklı yönleri bulunduğunu da belirtmek gerekir. CHP bir kere Millî Kurtuluş Savaşından hemen sonra kurulmuştur. C.H.P. de düşmanla, yani emperyalizm ve kapitalizmle savaşmış olan aydınlar, ordu mensupları ilk nüveyi meydana getirmişlerdir. Ayrıca C.H.P. nin bünyesinde, özel teşebbüsün elinde yeteri kadar birikmiş kapitalin bulunmaması, yabancı şirketlerden kurtulmanın gerekliliği ve 1929 dünya ekonomik buhranı yüzünden kurulan devlet sektörünün yarattığı bürokrasiyle, yabancı kapitalden zarar görmüş olan burjuvazi de yer almış ve etkili olmuştur. Böylelikle radikal diyebileceğimiz bir burjuva sınıfı C.H.P. nin esas

bünyesini meydana getirmiştir. 1939 a kadar bu radikal burjuvazi dışta emperyalizme, içte toprak ağalarına karşı durmuş, toprak ağalarını politik baskısı altında tutmağa çalışmıştır. Ne var ki içerde toprak ağalığına karşı dururken, toprak reformunu gerçekleştirmek cesaretini de göstere-memiştir. Bunun nedeni yukarıda da belirtmeğe çalıştığımız gibi, kuvvetli bir sanayi burjuvazisinin meydana gelememiş olmasıdır. C.H.P. toprak ağalığını politik baskısı altında tutarken fakir köylü ve yeni yeni kuvvet-lenmeğe başlıyan işçi sınıfına da karşı çıkmıştır. Devrimciliği ve halkçılığı savunan C.H.P. den cesaret alarak yeni dönüşümlerin gerekliliğini ileri süren aydınların, halktan yana olan, köylünün meselelerini dile getiren yazarların kısa zamanda kendilerini hapiste bulmaları, köylü efendimizdir propogandalarına rağmen toprak reformunun gerçekleştirilmemesi, uzun zaman D.P. ye oy sağlıyan C.H.P. devrindeki köylüye yapılan jandarma baskısı, hep bu tutumun belirtileridir.

İkinci dünya savaşı dönemine bu hava içinde giren C.H.P. İkinci Dünya Savaşı sonunda dünya politikasının aldığı yön karşısında iki cephede birden savaşı uygun görmiyerek o sıralarda çıkarmağa çalıştığı toprak kanunuyla son bir direnişten sonra toprak ağalarıyla anlaşmak zorunda kaldı. Demokrat Partinin kuruluşu bu döneme rastlamaktadır. Radikal burjuvazinin yanında, toprak ağalarıyla uzlaşmaktan yana olan «compromis-te» burjuvazinin yâni kompradorların İkinci Dünya Savaşının yarattığı ekonomik konjektür içinde gelişmiş olması bu harekete hız verdi. Çok partili bir döneme girerken C.H.P. nin gericiliğe ödün vermesi olarak görülen durum kanımızca budur.

C.H.P. de radikal bir kolun bulunuşu ve Varlık Vergisi, Toprak Kanunu gibi yarım davranışlar, ticaret burjuvazisiyle toprak ağalarının çoğunluğunun D.P. ye yönelmelerine, bir kısmının da bölgesel çıkarlar ve çeşitli sebeplerle C.H.P. de kalarak Parti içinde duruma hakim olmağa çalışmalarına yol açmıştır. Bütün dar gelirliilerin ve emekçilerin ezilmelerine yol açan enflasyonist politika ticaret burjuvazisinin ve toprak ağalarının ağır bastığı D.P. devrinde uygulanmıştır. Kanımızca 27 Mayıs Devrimi de ancak konuya bu açıdan baktığımız zaman aydınlanabilmektedir. Bu durumda C.H.P. içinde dönüşümlere karşı olanlar yanında söz konusu dönüşümleri destekliyebilecek ögelerin de varlığını kabul etmek gerekir. Eğer ağaların ve kompradorların daha çok iktidar partilerini kontrol etme eğiliminde olduklarını da göz önünde bulundurursak, yakın gelecekte C.H.P. muhalefete geçerse, biçimsel demokrasinin 1961 Anayasıyla gerçekleşmiş olmasının da etkisiyle, radikal ögelerin sosyal dönüşümlerden yana gözük-meleri mümkündür. Bu değişikliğin C.H.P. iktidardayken gerçekleşmesi kanımızca daha güçtür. Ne var ki C.H.P. yıpranmış bir partidir.

Partinin statükocu kalıntılardan temizlenmesi kolay olmayacağı gibi, işçi sınıfı ve fakir köylü yanındaki prestijini de yitirmiştir. Bilinçli işçilerin, toplumcu aydınların, gençliğin, radikal ögelerin ve A.P. ye giden aldaltılmış işçive köylü oylarının biraraya gelebilmesi kanımızca ancak C.H.P. dışında mümkün olabilecektir. İşte kapitalist olmayan yol ancak bu birliğin sağlanmasıyla gerçekleşebilir.

Sanayileşmemiş bir ülkede işçi sınıfınının hem nicelik, hem de nitelik bakımından sanayileşmiş ülkelere oranla daha zayıf oluşu, sömürülmeye

karşı savaşta öncülük yapmasına engel değildir; ancak kurulacak geniş bir halk cephesi içinde birleştirici rol oynayabilmesi şartıyla.

İşçiler, topraksız köylüler, küçük esnaf ve zanaatkarlar, küçük memurlar, dar gelirli serbest meslek sahipleri, aydınların ve gençlerin büyük çoğunluğu, bütün Atatürkçü zinde kuvvetlerin aynı amaç etrafında toplanabilmeleri için gerekli ortam yaratılmalıdır. Bu bakımdan T.İ.P. e büyük ve tarihi bir görev ve sorumluluk düşmektedir. Örnek olarak sosyal bir sınıf olmamakla birlikte gençliğin tutumu, kapitalist olmayan yolun gerçekleşmesinde gençliğin ne kadar önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. İşçi sınıfı bugün hızla bilinçlenmekte olan gençliği, aydınları ve öteki radikal öğeleri etrafına toplayabiliyorsa liderlik görevini yerine getiriyor demektir. Ancak o zaman onun liderliği söz konusu olabilir. İşçiler, sınıf bilincine ancak kapitalist olmayan yolu gerçekleştirebilecek olan sözünü ettiğimiz birliği sağlamak için gösterecekleri çaba içinde varabilecekler, ancak bu yolla liderlik durumuna geçebileceklerdir. Öncülük sadece etrafa ilân edilmekle gerçekleşemez. Hukukî formüllerle işçi sınıfının öncülüğünü sağlamağa kalkmak, gerçek bilinçlenme yollarını kapayabilir, bir takım «mystification»lara sapılmasına yol açabilir. Toplumcu görüşün temeli olan işçi sınıfının öncülüğünün, bir öykünmecilik halinden çıkıp eylem içinde gerçekleşebilmesi kanımızca toprak reformu, dış ticaret ve kredinin demokratik bir düzen içinde devletleştirilmesini sağlayacak bir platformun etrafında geniş halk kütlelerinin toplanabilmesine bağlıdır. Asıl önemli olan bu birleştirici politikayı sağlayacak, kamu oyuna mal edecek yolların bulunmasına çalışmaktır. Çünkü bugün artık bu dönüşümlerin gerekliliğini, sanayileşmemizin de ancak devlet eliyle gerçekleşebileceğini bilimsel olarak açıklayabilen bir kadro ortaya çıkmıştır ve sesini yeterince duyurabilmektedir.

Ancak sözünü ettiğimiz geniş birliğin, halk cephesinin gerçekleşmesiyedir ki emperyalizme ve yeni sömürgecilik metodlarına karşı çıkan, her türlü diktatörlüğe karşı savaşan, tam bir söz, basın, toplanma ve örgütlenme hürriyetinden yana, Anayasayı tam uygulayabilecek, sosyal adaleti hızlı bir kalkınma içinde sağlayabilmek için gerekli dönüşümleri başarabilecek millî, demokratik bir rejimin kurulması mümkün olabilecektir. Ve ancak bu ortam içinde ilerki dönemlerin gerektirdiği hızlı bilinçlenme ve sanayileşmenin karşımıza çıkaracağı çeşitli meselelerin çözümü sağlanabilecektir.

Toplumculuk, toplumsal kanunlarda var olandan yok olmağa doğru giden içinde oluş halinde olanı çıkarırken, oluş halinde olanla düşüncemizde yer eden, olması gerekenin farklı olabileceğini görmektir.

A. Sarıca

PLÂNLİ İKTİSADİ KALKINMANIN TOPLUMCU KÖKENLERİ

(Geri kalmış ülkelerde İktisadi İktidarın Yönü)

Dr. Mehmedcan KÖKSAL

I. Devlet İktisadi Hayata Müdahale Etmez Zorundadır:

Devlet iktisadi hayata seyirci kalmaz. Bireylerin sırasında tümüyle bağımsızlık kazanan iktisadi yönsemelerine seyirci kalacak bir Devlete, bugün tek bir örnek olsun bulamazsınız. Kesinlikle deyimleyelim. Böyle bir Devlet, bir oluş, ya da bir örgütleniş olarak gerçekleşemez. Nasıl gerçekleşsin ki, çağdaş Devlet, kamu hizmetlerinin gitgide çoğalması ile, belli gelişim dönemlerini ardında bırakarak, vardığı noktada bugün artık üstelik bir iktisadi oluş, ya da örgütleniş olarak tanımlanmaktadır.

Neden üstelik bir iktisadi oluş, ya da örgütleniş diyoruz?

Çünkü, Devlet uzun süreler yalnızca siyasal bir düzen olarak alınmıştır. Ne var ki, bu yüzeyde kalan bir nitelemedir. Yüzeyde kaldığı için de, yetersiz kalmaktadır. Önce yüzeyde kalışının üzerinde duralım. Devlet, hiçbir sürede, bu arada işaretlediğimiz o uzun sürelerde de, yalnızca siyasal bir düzen olmakla kalmamıştır. Devlet olaganlıkla, iktisadi bir oluşumdur. Şu da var: Bunun böyle olduğunu açıklama yolları, ancak daha sonraları ortaya konduğu için, Devletin yalnızca siyasal bir düzen olduğu kanısı yerleşmiştir. Devletin dış görünüşü ile ola ola siyasal bir kuruluş olduğu sanılmış, özünde taşıdığı maddesel gerçeklere gidilmemiştir. Kaldı ki, Devleti yönetenler de çoğu defa yalnız hükümet ettiklerini sanmış, iktisadi sorunları da, şu ya da bu yönde çözümediklerini anlayamamışlardır. Bunlara dayatılarak yapılan tanımların, belirlemelerin yetersizlik taşıyacağı açıktır.

Bütün bunlara karşın, bugün kesinlikle kabul edilmektedir ki, Devlet iktisadi bir oluş, ya da örgütleniştir. Devletin böylesine iktisadi bir oluş, bir örgütleniş olmasının bir takım asal dayanakları vardır. Bu dayanaklar üzerinde dikkatle durmak gerek.

Bu dayanaklar nelerdir?

Bu dayanaklar, her sürede toplumsal nitelikli dayanaklar olmuşlardır. Toplumdan, toplumdaki değişik sınıflardan, o sınıfların en geniş oranda olanından, önce duyurabildikleri payda, sonra da doğrudan doğruya gelen genel istemlerden doğmuşlardır. Matematik nasıl fiziğin mantığı ise, Devlet biçiminin bir örgütlemenin de bu anlamda mantığı, toplumsal nitelikli bu dayanaklar ve onların açıklanmasındaki çeşitliliğidir.

Bir de şu var:

Devlet bakımından ortaya çıkan yukarıda değindiğimiz gelişme, aynen bu dayanaklar bakımından da bahis konusu olmaktadır. Özellikle bu iki gelişmeyi aralarında sıraya koyarsak, dayanaklardaki gelişmenin, Devletininkinden daha önce oluştuğu görülür. Bu duruma göre, Devletin dışında

kalan, bununla birlikte ona sıkı sıkıya bağlı bulunan dayanaklardaki gelişme, daha öncesinden başlayacak, böylelikle de Devleti kuvvetle etkileyecektir. Genel yararı somutlaştıran ve toplumda gerçekleşen bu istemler, olaganlıkla Devletin iktisadi hayata müdahalesi konusunda ortaya çıkmaktadır. Bir bakıma müdahaleye, meşruluk kazandıran da budur. Toplum, Devlettten böyle bir ilgilenişi, bugün daha da karara varmış olarak istemekte, ya da beklemektedir. Toplumdaki sınıfların birbirini üzerindeki baskıları kaldıracak böyle bir istem, toplumca, doğrudan doğruya siyasal yönsemelerden daha önemli sayılmaktadır. Devlet işletmelerindeki toplumsal yönetim ve denetim, bunun başlıca örneğidir. Bu durumda, yönetime katılan işçi ve çalışanlar, Devlet işletmesinin yönünü belirleyen Plâna uygun çalışıp çalışmadığına kadar varacak, bir denetim hakkı kazanmaktadırlar.

Sonuç olarak şunu belirleyebiliriz:

Devlet, iktisadi hayata müdahale etmek zorunluluğunu, toplumsal baskı ve itkilerden almaktadır. Bunun bir oran sorunu yarattığı ortadadır. Devlet iktisadi hayata, ne oranda müdahale edecektir?

II. Planlı İktisat Siyaseti Müdahalenin Hukuksal Çerçevesidir:

Devlet, iktisadi hayata çeşitli biçimlerde müdahale eder. Bu müdahale bir bütünlük, bir kararlılık göstermek zorundadır. Böyle olunca da, araya bir ayıraç olarak süreklilik etkeni yerleştirilmek gerekir. Devlet, gelişme geçici bir örgüt olmadığından, onun eylem ve işlemlerinin bir gelecek süre çizgisi ile değerlendirilmesi, süreler içinde gerçekleşmeleri açısından bir öngörü taşıması şarttır. Toplum yönünden üzerinde daha da önemle durulan, bütünlük ve kararlılık, bu demektir. Toplumun, Devlet iktidarına güveni de unutmamak gerekir ki, bundan doğar ve bununla gelişir. Uzun süreli uygulamaları daha önceden topluma duyurmakla, Plân, hukuksal bir çerçeve ve güvenlik kaynağı olmaktadır.

Ancak, bu hukuksal çerçeve niteliğinin, Devlete yüklediği görevleri de açıklamak gerekir. Yukarıda, Devleti toplumdan gelen istemler ilintisi ile, iktisadi hayat karşısında ve içindeki tutumu bakımından belirlemiş ve Devletin iktisadi bir oluş ve örgütleniş olduğunu açıklamıştık. Bundan hareketle, Devletin hukuk düzenindeki yerini de belirtmek, onu hukuk düzeni ve toplum ilineleri açısından değerlendirmek gerekir.

Hukuk düzenini de, iktisadi etkenlerin yarattığı konusundaki koşulların ortaya konması, o düzenin de iktisadi hayata tam olarak cevap vermesini gerektirir. Bu bakımdan, toplumla Devletin iktisadi istemlerdeki ilişkisi, hukuk düzenine de bağ kuran bir nitelik kazanır. Şöyle ki: İktisadi müdahale, hukuk düzenini büyük çapta bir olaganlıkla etkiler. Devletin bu müdahalesi, bir hukuk düzeni ve genellikle bir siyasal kılık içine girer.

Neden bir hukuk düzeni içine girer?

Yukarıdakilere ekleyerek deyimleyelim: Planlı iktisat siyaseti, parlâmentolu demokrasilerde çoğu defa, bir kanun rejimidir. Plân bir kanunla yapıldığı gibi değişiklikleri, yürürlük koşulları, ekleri, araçları, gerçekleşmesi için gerekli kurumlar da, kanunla nizamlanır. Hatta bu bakımdan, başta Anayasa olmak üzere, parlâmentolu bir demokrasinin gereğinden olarak, özel kanunlara inen bir dizi vardır. Bu son durumda, olagan kanunlardan daha kuvvetli olduğu kabul edilen ve Anayasaya yaklaştırılan, bir

yasama davranışı görülmektedir. Değişik eğilimlerde olan Partilerin iktidara geldiklerinde, kolaylıkla yerinden edemeyecekleri böyle kararlı bir anayasal düzen, özellikle geri kalmış ülkeler açısından yararlı sonuçlar verecek niteliktedir. İlk davranışlarında hukuk düzenine uyumluluk, kendilerinde belli belirsiz bir öğünç payı yarattığı için, gelenekçi partileri olan toplumlar bakımından böyle bir hukuk düzeni çoğu defa iktisat düzenine üstün tutulmaktadır. Bunu da kayıtlayalım.

Devletin müdahalesi, neden siyasallaşır?

Bunun ayrıntıları var: Önce, iktidar olayı ile yakın ilgisi olduğu için. İktidarın güttüğü iktisat siyasetinin, olagan siyaseti kadarı ile kalmayarak, ondan daha önemli bir etki taşıdığı açık bir gerçektir. Bunun yanında, iktisadî müdahale bir iktidarın yapısal kuvvetini ve eylemlerinin halka mal edilmesindeki kolaylığı sağlar. Bununla da genel yararın gerçekleşmesini ortaya koyar. Böyle bir müdahalenin, parlâmentoyu ne türlü etkileyeceği ve ondan gelen siyasal etki ve niteliği nasıl kazanacağını belirtmek gerekmez bile.

Devlet, iktisadî hayata çeşitli biçimlerde müdahale eder, demiştik.

Müdahalenin özünü yukarıda ortaya koymuş bulunuyoruz. Toplumcu bir düzen ve onunla ilgili müdahale uygulamasının değerlendirmesi ancak bu yoldan olabilir. Biçim sorunu, gerçekte bir özün üzerindeki kalıbı vermektedir. Bu da genellikle ikiye ayrılabilir: Ya doğrudan doğruya Devlet işletmeleri biçiminde maddesel ve örgütlü olarak. Ya da, nizamlamalar biçiminde (genel - özel) olarak.

Toplumculuk çelişmesiz olarak, şu gerçeği ortaya koyar:

Devlet işletmeleri de, genel ve özel bir nizamlama ile Plân ve programlara bağlanırlar. Buna göre, başta dediğimizi yenileyelim: Müdahale, Devlet bakımından, bir bütünlük ve kararlılık göstermektedir. Bir yandan, Plân ve ayrıntılarını ortaya koyan metinlerden anlaşıldığı gibi hukuksal olan müdahale, diğer yandan da bu hukuksal düzenin dayanağını iktisadî zorunlulukta bulacağı gerçeği bir davranış.

III. Plânlı İktisat Siyasetini Geri Kalmış Ülkelerde Ancak Devlet Sektörünün Götürde Genişlemesi Gerçekleştirebilir:

Belirtilmek gereken bir nokta var: Bu gerçeği davranış, sektörler arasında bir görev - işlev sınırı çizer. Şöyle ki, Plân metinleri özel sektör bakımından, çoğu defa gösterici - işaretleyici bir nitelikte kalır. Klâsik ve bireysel özgürlüklerin koruyucu olan kuvvetler ve onların siyasal temsilcisi olan baskı grubu uzantıları, bu nitelikte bile olsun, geleceği sınırlayan, onu bir düzene koyan Plânı, kökü dışarıda etkiler taşıyor diye hoş karşılamaz ona bir takım olumsuz etiketler yakıştırırlar. Öylesine bir takım şantajlarla bunu yaparlar ki, o güne kadar sırtından geçindikleri toplum bile, ellerindeki bütün yayın ve inandırma araçlarını bu yolda silâhbaşı eden bu baskı şebekelerine, gün olur ki, kanabilir. Bunun ne kadar yüzeyde kalan bir kanış olduğunu, yukarıdaki açıklamalarımızda işaretlediğimiz, Devletin dayanakları konusu yeterince ortaya koyar.

Böyle bir kanının doğuş ve gelişmesi, kimi süre de Devletin toplum kalınmasında genel psikolojik ve somut etkenleri ele almamasından doğar. Öncelikle, toplumsal yarar sorunlarının, toplum karşısında açık tartışmasını yapmamak, ya da yaptırılmamak bu etkenlerin başında gelir. Bu-

nun yanında toplumu Devlet iktidarına tam katacak bir siyasal düzenin de, gerçekleşmemiş bulunmasının bu konuda hukuksal bakımdan etkisi açıktır.

Bu Duruma göre, Plânlı iktisat siyaseti, karşısında «hasım» olarak hemen her süre maceracı ve kap-kaççı özel sektörü bulacaktır. O halde, bu olumsuz davranışın düzenlenmesi gerekir. Bunun da çeşitli yolları vardır. Özel teşebbüsün, ülkenin geleceği bakımından yerini belirtmekten tutunuz da, değişik denetim yollarına kadar. İkinci Dünya Savaşı sonrasında -Fransa'da yapıldığı gibi- ceza niteliğinde olan Kamulaştırmalardan alınız da, özel ortaklıklara derece derece katılmalara kadar. İşaretleyelim ki, bu son durumda katılma payı ne oranda olursa olsun, Devlet yönetim yetkisini -diğer bir deyim ile teşebbüsün gelecekteki yolunun yönünü - ele geçirmekte, onu kendi sektöründeki işletmelere yaklaştırmaktadır. Görülüyor ki, Plânlı iktisat siyasetinde Devletin elinde, özel teşebbüsü çalışa-geldiği düzlemde dürüstlüğe iletecek çeşitli yollar vardır. Gerçekte bütün bunların etkenliği, doğrudan doğruya Plânlı eğilimin kabulünden doğmaktadır. Plânlı iktisat siyasetinin, başta sıraladığımız koşullara göre etken yanı, Devlet ile özel sektörü yanyana getirmesi - yargı toplumundur - genel bir düzende birleştirmesi ve karşılaştırılacak bir biçimde öngörü konusu yapmasıdır. Bunun sonucunda Devlet sektörünün, ülkenin iktisadî hayatı bakımından ne kadar köklü konulara yöneldiği ortaya çıkacak, kendisine olan toplum-sal güven de artacaktır.

Burada, yukarıdaki açıklamalarda değinilen, Devletin iktisadî nitelikli dayanakları konusuna, kısa bir dönüş yapmak gerekiyor.

Çağımızda, kamu hizmetlerinin ne kadar arttığı ve yeni yeni özü değişik bir takım eylemlerin bu kategoriye girerek, Devlet eli ile görülmek yeteneğine kavuştukları bilinen bir gerçektir. İktisadî ve sınaî kamu hizmetleri olarak adlandırılan bu eylemler, bu gün için Devletin toplum karşısında sorumlu bulunduğu başlıca konuların, değer sıralamasında şüphesiz ki başta gelenleridir. Karşılıdığı genel ihtiyaçlar, toplumun özellikle ödeme kuvveti az olan alt sınıflarının ihtiyaçlarıdır. Geri kalmış toplumlarda, sınıflar sorununun çözümü, bu hizmetlere dayanan Devlet işletmeciliğinin içinden geçmektedir.

İş bu kadarı ile bitmiyor.

Kamu hizmetleri günden güne çoğaldıkça, Devlet, bir takım eylemlere doğrudan kendisi giriştikçe, bunda bir süreklilik ve genişliği de gerçekleştirmek ister. Bunu da, belli iktisadî tüzel kişilikler olarak, gerçekleştirilecek olan Devlet işletmeleridir. Bu teşebbüslerin teknik ve iktisadî yörüngelerini belirleyecek olan ancak Plândır. Süreklilik, toplumun her an biten sabrının bir eğilime bağlanması ile sağlanamıyorsa, eylemin Devletçe iktisadî nitelikli bir kamu hizmeti olarak eşitlikle topluma sunulduğu; elbette bunun - bir dereceye kadar - yerini tutabilir

Buna göre, daha kesin deyimlemek gerekir.

Beri kalmış bir toplumun, iktisadî kalkınması ancak doğrudan Devlet yatırımları ile bunu yanısıra da Devlet işletmeleri ile gerçekleştirilebilir. Bunun bir saptırmaya uğramaması için, diğer bir deyimle şu ya da bu siyasal partinin iktidar eylemlerinde değişken siyasetinin aracı olmaması gerekir. Bunun için de, tüm bu eylemlerin iktisadî nitelikli bir kalkınma Plânına bağlanması zorunluğudur.

IV. Devlet İşletmeciliğinin Toplumsal Gerçeklere İlişkin Yanları:

Geri kalmış toplumlara kendi yararı ile hiç bir ilgisi olmayan bir takım etkiler yapılmak istenebilir. Bunu yukarıda işaretledik. Genellikle, özel teşebbüsçü çevrelerden gelen bu baskılar, Devlet işletmeciliğini etiketlemek konusunda kullanılır. Fakat, ne olursa olsun bu işletmeler gene de ayakta kalabildiklerine göre, onların toplumca tutulan bir yanları vardır. Bunun, Devletten gelen karşı bir baskı ile desteklendiği söylenemez. Nasıl söylensin ki, geri kalmış toplumlarda Parlamento çoğunluğu ile statüko taraflısıdır. Yeni hamlelerden hoşlanmaz. Böyle bir yasamanın da, kendi yetkisine bırakılan alternatiflerde desteği ancak, toplumdan gelen daha köklü baskılar olabilir. Devlet işletmeciliği konusundaki tartışmalar, bunu yeterince kanıtlar.

Bu toplumdan gelen ve geleneği bir yerde değiştiren, daha kuvvetli baskılar şu gerçeklere dayanır: Ancak daha önce belirtelim ki, bunlar da kökü daha eski sürelerde olan bir takım gerçekler olduğu için, bir bakıma gelişimin diyalektiğine uyarlar. Özel teşebbüsün yerini alan, ya da onun yanında gitgide büyüyen Devlet sektörü, işçilerde önceleri bir Devlet patronluğu korkusu yaratırken, daha sonraları işçilerin yetiştiricisi bir eğitimci sektör olması ile geniş ilgi toplar. Bugün için Türkiyede, Sendika liderlerinin çeşitli Devletleştirme istemleri bir bakıma da, bununla açıklanabilir. Yönetime sokulan üreticiler, Devlet işletmesini hatta sırasında üç başlı sendikalist düzene dahi yeğ tutmaya başlarlar. Bu yeğleme, işçiyi patron baskısından kurtardığından, çoğu defa da Devletleştirmenin öteki erkekleri gözden silinir. Bunun yanında, büyük tröstlere, kartellere bağlı koşullar kalkar. Bu koşulların sırasında, siyasal iktidarı bile etkiledikleri dikkate alınırsa, durum daha da aydınlık kazanır. Konjonktürel değişimlerle savaşmakta yetersiz kalan geniş toplum katlarının, Devlet sektörünü destekleyen en kesin anlamda bir gerçek olduğunu da, belirtmek ve bir ispat aracı olarak kabul etmek gerek. Savaş sonu Devletleştirmelerinin, ya da kamulaştırmalarının bir nedeni de, konjonktür ile savaşma olduğu göz önünden uzak tutulmamalıdır. Ayrıca bu iktisadi gel - gitlerin bir Plân düzenini gerektirdiği de düşünülmür ve kabul edilirse, durum yukarıdanberi açıkladıklarımızla daha da, bir kesinlik kazanır.

Bütün bunların ışığında sonuç olarak belirtelim ki:

Geri kalmış toplumlarda, Devlet iktisadî hayata geniş bir biçim ve yoğunlukta bir öze müdahale etmek zorundadır. Yettiğince bunu kendi sektörü ile yapacaktır. Yetemediği yerde nizamlama ile yapar. Her iki durumda da, hukuksal çerçeve Plân-dır. Toplumsal gerçekler, halk yeterince aydınlatılınca, bütün bunları Devlete verdirmekte düzeni haklı gösterecek niteliktedir.

DOĞU BLOKUNDA EKONOMİK KALKINMA VE TARIMSAL ÜRETİM SORUNLARI

Hilmi ÖZGEN

Yıllarca bir umacı gibi ürküntü ile karşıladığımız ve çocuklarımızın kulaklarını fırına atılan insanların hikâyeleriyle doldurduğumuz Doğu Bloku'na ait kalkınma rakamları üzerine bir türlü eğilmek istemeyiz nedense..

Halbuki batı memleketleri bu ürkütme edebiyatının yanı sıra rakamlar üzerine de eğilerek Doğu Blokunun ekonomik sorunlarını incelemişler ve ciltlerle kitaplar yayınlamışlardır. Şimdi bu yazımıza kaynak teşkil eden ve Birleşik Milletler neşriyatından olup Newyork'ta basılan «Etude sur la situation économique de L'Europe en 1962» adlı kitaptaki rakamlara dayanarak Doğu Avrupa memleketlerinin son beş yıllık kalkınma hamlelerini açıklamaya çalışacağız:

1 — MİLLİ GELİR ARTIŞLARI:

Daha önce uyguladıkları beşer yıllık dört programla sanayileşme hamlesini başaran ve yeni kalkınma plânlarıyla geniş halk kitlelerinin refahını sağlamaya çalışan Sovyet Rusya'nın ekonomik meseleleri üzerinde durmadan kollektivist sisteme yeni intibak eden diğer Doğu Avrupa memleketlerinin durumlarını anlatacağız.

Ancak Millî Gelir terimi çeşitli ekonomik sistemlerde değişik anlamlarda kullanılmakta olduğundan ve hatta Doğu Bloku memleketleri arasında Bulgaristan, Macaristan, Romanya, ve Sovyet Rusya'nın Millî Gelir hesaplarıyla Doğu Almanya ve Polonya'nın Millî Gelir hesapları ayrı ayrı sistemlere dayandığından bunların mukayeseleri yanlış neticeler doğurmaktadır. Böyle bir yanlışlığa düşmemek için aşağıdaki cetvelde sadece üç memleketin beş yıllık millî gelir rakamlarıyla ortalama artış oranlarını göstermekle yetineceğiz:

Memleket	1955 yılı millî gelir toplamı	1960 yılı millî gelir toplamı	Ortalama artış oranı	Endeks
				1957 fiyatlarıyla Cari fiyatlar 1958 fiyatlarıyla
Bulgaristan	27 milyar	45 milyar	% 14	
Macaristan	92 »	143 »	% 10	
Polonya	236 »	390 »	% 13	

Yukarıdaki cetvelde görüldüğü üzere Bulgaristan ikinci beş yıllık plân devresinde ortalama % 14 lük, Macaristan % 10 luk, Polonya % 13 lük bir kalkınma hızıyla ilerleyerek millî gelirleri % 70-80 oranında artmıştır.

Bizim kalkınma plânımızda ön görülen % 7 lik kalkınma hızının ikinci uygulama yılı sonunda % 3,9 za düştüğünü düşünerek ekonomik sistemlerini beyenmediğimiz memleketlerin ne büyük bir hızla ilerlemekte olduklarını üzüntü ile belirtmeden geçemedik.

2 — KATMA DEĞER ÜZERİNDEN YATIRIM ORANLARI.

Kalkınan memleketlerde üretilen mallardan önemli bir bölümünün tekrar kullanılmak üzere yatırımlara ayrılması esas olup Batı Avrupa memleketleri yıllarca önce kalkınma hamlalarını başarmış olduklarından bu memleketlerde yatırım oranları düşüktür. Yalnız Batı Almanya İkinci Cihan savaşından sonra hızla kalkınabilmek için endüstri alanına çok büyük ölçülerde yatırımlar yapmış olup Doğu Bloku memleketleri ancak siyasi rejimlerini değiştirdikten sonra büyük yatırım hamlelerine girişmişlerdir. 1963 yılında sona eren son beş yıllık plân devresinde dört memleketin yatırım oranları artık değer toplamının:

Bugaristan'da ortalama	% 35
Macaristan'da	» % 32
Polonya'da	» % 37
Romanya'da	» % 27 nispetine ulaşmış bulunmaktadır.

Endüstri alanında esasen gelişmiş durumda bulunan Çekolovakya ve Doğu Almanya'da yüksek yatırım oranları rejimin ilk yıllarında uygulanmışsa da son yıllarda % 15-25 oranlarındaki yatırımlarla ekonomik gelişmelerine devam etmektedirler.

Gayri sâfi milli gelire nazaran yatırım oranı yurdumuzda % 18 olup özel sektör yatırımları gereği kadar kontrol edilmediğinden fiili yatırımların bu orana ulaşip ulaşmadığı hususu da üzerinde tartışılabilecek bir konu teşkil etmektedir

3 — DIŞ TİCARETİN GELİŞMESİ:

Az gelişmiş memleketlerin en büyük sıkıntılarından birini teşkil eden dış ticaret açıkları hakkında da bir fikir verebilmek için Doğu Blokundan beş devletin ithalât ve ihracat rakamlarıyla kıymet üzerinden 1961 ve 1962 yıllarındaki artış oranları aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir:

Memleket	1961	1962	Plâna göre % artış	1962 sonu fiili artış	
Bugaristan	ihracat	662	770	19,9	16,3
	İthalât	666	780	11,6	17,2
Polonya	ihracat	1504	1647	7,8	9,5

	İthalât	1687	1861	5,2	11,8
	İhracat	2046	2187	—	6,9
Çekoslovakya	İthalât	2024	2071	—	2,3
	İhracat	2261	2375	6,1	5
Doğu Almanya	İthalât	2216	2371	4,5	7
	İhracat	1029	1100	5,1	6,9
Macaristan	İthalât	1025	1148	12,8	11,9
	İhracat	793	1753	17,4	9
Romanya	İthalât	815			

Cetvele tekrar göz atılınca anlaşılacağı üzere 1962 yılı sonunda en yüksek artış oranı Bulgaristan dış ticaretinde görülmekte olup bunu % 7 ve 12 oranlarıyla Macaristan, Doğu Almanya ve Çekoslovakya takip etmektedir.

Yurdumuzda Beş yıllık plân uygulaması süresince ön görülen genişleme oranı ise ithalât için yılda ortalama % 6, ihracat için % 7,5 nisbetinde olup dış ticaret açığının beş yıllık toplamı bir milyar 203 milyon dolar olarak hesap edilmişse de plân uygulamasının ilk yıllarında alınan sonuçlara göre bu açığın çok daha yüksek miktarlara ulaşacağı anlaşılmış bulunmaktadır. Doğu Bloku memleketlerinde de ithalât miktarının gelişmesi plânda ön görülen oranlara nazaran daha yüksek nisbetlerde tahakkuk etmiş olup Bulgaristan'da % 11,6 oranında ön görülen gelişme % 17,2, Doğu Almanya'da % 4,5 olarak ön görülen gelişme % 7 oranında gerçekleşmiştir. Bu durumda Bulgaristan ve Doğu Almanya gibi endüstri alanına yeni atılan memleketlerde ithalât hacmi sür'atle gelişmekte ise de ihracat rakamları da bu gelişmeyi izlediğinden karma ekonomi sistemiyle idare edilen memleketlerde olduğu gibi büyük açıklar vermeden inkişaflarına devam etmektedirler.

Ancak Romanya ve Polonya'da 1962 yılı ihracat konjonktürü ithalât seviyesinde gelişmemiş olduğundan dış ödeme zorlukları meydana çıkmış ve Polonya Halk Cumhuriyeti Birleşik Amerika'dan 60 milyon dolarlık bir kredi almak mecburiyetinde kalmıştır. Aynı sıkıntı Romanyada da devam etmekte olduğundan bu memleket dış krediler sağlamak amacıyla Batı devletleriyle temasa başlamış ve bu temaslar Doğu Bloku komşularını kuşkulandıracak derecede ileri gitmiştir. Bu durum göstermektedir ki sosyalist bir düzen içinde plânlı ekonomi sistemini uygulayan memleketler bile ekonomik konularda anlaşmazlıklara düşmekte olup klâsik ekonominin genel karakteri olan tarım ürünlerinin endüstri ürünlerinden daha düşük fiyatlarla mübadeleye sürülmesi keyfiyeti Polonya ve Romanya gibi tarım memleketlerini müşkül bir duruma sokmaktadır.

1962 yılında olduğu gibi havaların elverişli gitmediği yıllarda tarım ürünlerinin miktarı azalınca dış ticaret açığı daha çok artmakta olup sosyalist memleketlerin ülkücü yöneticileri bu müşkülleri kendi aralarında çözümleneceklerine kader birliği ettikleri Halk Cumhuriyetlerini kapitalist memleketlere avuç açmayı mecbur bırakmaktadırlar. Bu netice de göstermektedir ki entegral bir sosyalizm ülküsü, bu inanca yeni yeni bağlanan insanların yakın bir tarihte ulaşamayacakları ütöpik bir amaç olup insan yaradılışının temelindeki egoist alışkanlıkları söküp atmak pek kolay olmayacaktır.

4 — TARIMSAL GELİŞMELER:

Doğu Bloku memleketlerinde göze çarpan en başarılı gelişme tarım alanındaki hızlı kalkınma olup ekim alanlarının genişliği yurdumuzun yarisiyle ondebiri arasında değişen beş memleketin 1962 yılında çeşitli ürünlerinin milyon ton olarak toplam miktarlarıyla hektar başına elde edilen kental miktarları aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir :

Memleketi	Ürün cinsi	Üretim toplamı	Randıman miktarı	(Hektar Kental
Bulgaristan	(Buğday	2,06	15	
	(Mısır	1,51	22	
	(Şeker pancarı	1,30	214	
Çekoslovakya	(Hububat	5,6	25	
	(Şeker pancarı	6,9	248	
Doğu Almanya	(Buğday	1,4	31	
	(Arpa	1,5	21	
	(Patates	13,2	179	
	(Şeker pancarı	4,6	213	
Macaristan	(Arpa-Buğday	2,8	17,9	
	(Mısır	3,4	25	
	(Şeker pancarı	2,6	211	
Polonya	(Arpa-Buğday	15,3	17,3	
	(Patates	40,6	130	
	(Şeker pancarı	12,3	236	
Türkiye	(Buğday	8,4	10,8	
	(Arpa	3,5	12,5	
	(Mısır	0,8	11,9	
	(Patates	1,4	108	
	(Şeker pancarı	2,7	217	

Yukarıdaki cetvelde görüldüğü üzere ekim sahası yurdumuzun yarısından az olan Polonya'nın arpa ve buğday üretim toplamı bizden fazla olup Bulgaristan ve Macaristan dışındaki memleketlerin şeker pancarı ve mısır üretimleri yurdumuzun bir kaç mislidir. Bu azlığın sebebini hektar başına elde edilen ürün miktarları göstermekte olup yurdumuzda en verimli yıllarda hektar başına buğday 1083 kilo olduğu halde:

Bulgaristan'da	1500
Çekoslovakya'da	2500
Doğu Almanya'da	3100
Macaristan'da	1790
Polonya'da	1730 kilodur.

Tarımsal ürünlerimizden sadece şeker pancarı randımanı Doğu Bloku memleketlerinin seviyesine ulaşmış olup patates ve mısır ürünlerinin randıman dereceleri çok daha düşüktür.

Bu neden böyledir? Topraklarımız daha mı verimsizdir? Yoksa modern tarım metodlarını uygulayamadığımız için mi az ürün almaktayız?

Ekim alanları yurdumuzun ondabirinden çok daha aşağı olan Doğu Bloku memleketlerinin traktör ve biçerdöğür aletleriyle yılda yeniden imâl olunan traktör sayılarını ve hektar başına kullanılan sun'i gübre miktarlarını gösteren aşağıdaki cetvel bu hususta bir fikir sahibi olmamızı sağlayacaktır:

Memleketi	1962 traktör sayısı	Biçer döğür sayısı	Traktör imalât (yıllık) sayısı	Hektar başına safi sun'i gübre Kg.
Bulgaristan	48.000	10.000		30,8 Kg.
Çekoslovakya	115.000	8.900	16.000	112 »
Doğu Almanya	90.000	11.000	14.000	207 »
Macaristan	50.000	5.500	7.700	53,5 »
Polonya	84.500		17.800	58 »
Romanya	57.000	28.000	10.000	15 »
S. Rusya	2.172.000	498.000	334.000	17 »

Cetvelde görüldüğü üzere Çekoslovakya gibi ekim sahası yurdumuzun yedidebirinden daha az olan memlekette kullanılan traktör sayısı bizim üç mislimize yakındır. Keza yıllık imalât olarak tarım üretimine katılan traktör sayıları Doğu Bloku memleketlerinde 8-16.000 arasında olduğu halde bizde ancak bir kısım kaba parçaları burada imâl edilip montajı yapılan traktör sayısı yılda 6-7.000 arasındadır. Yılda 3-4.000 traktör hurdaya çıkarak üretim faaliyetinden çekildiğine göre yıllık artışımız 3-4.000 traktörden ibarettir.

Keza bu memleketlerde hektar başına kullanılan sun'i gübre miktar-

ları da bize nazaran çok yüksektir. Bu gübreler hektar başına 15-207 kilo arasında değişmekte olup Doğu Almanya ve Çekoslovakya gibi pancar ve patates üretiminin çok yaygın olduğu memleketlerde bu oran yüksek olup hububat üretimi ile meşgul olan memleketlerin kullandıkları gübreler daha az miktarlardadır.

Yurdumuzda son yıllarda gelişmeye başlayan sun'i gübre sarfiyatı bu rakamlarla karşılaştırıldığı takdirde en düşük rakamın onda birinin daha altında bulunduğu anlaşılmaktadır. Bununla beraber tarım ürünlerinin az veya çok oluşları üretim mekanizmasının işleyiş şekli ve insanların iradesinden ziyade tabiat ve iklim şartlarına bağlı olduğundan bu memleketlerin kalkınma plânlarıyla ön görülen miktarlara ulaşmamıştır.

Örneğin, 1963 yılında sona eren kalkınma programı süresince ön görülen rakamlara nazaran tatbikatta çok düşük ürünler elde edilmiş olup 1962 yılında Çekoslovakya'da programa nazaran % 6, Polonya'da % 8,5, Romanya'da % 12 oranında düşük ürünler elde edilmiştir.

Bu memleketlerin sosyalist edebiyatında söylendiği üzere «üreticilerin egoist kaprisleri önlenmişse de iklim şartlarından ileri gelen doğal kaprisler»in önüne geçilememiştir. Ancak tarafsız gözlemcilerin inançlarına göre tabiatın kaprislerine bağlanmak istenen «kötü iklim» koşullarıyla tarım üretimi sisteminde uygulanan kollektivist faaliyetin kötü etkilerinden hangisinin daha tesirli olduğunu önümüzdeki yılların tatbikatı gösterecektir.

«TARIMDA SOSYALİZM» adlı küçük denememizde ileri sürdüğümüz kişisel mülkiyet ilkesine dayanan imeci üretim sistemini eleştiren doktoriner arkadaşlarımızın ürkek davranışımızdan dolayı bizleri kınarken ne kadar acele ettiklerini Doğu Bloku memleketlerinin 10 yıllık tecrübeleri göstermektedir. Sanayide sosyalizm uygulaması ne kadar kolaysa, tarımda sosyalizm sorunları o derece çapraşık ve çözümlenmesi güç problemler meydana çıkarmaktadır. Bu alanlarda fikir yürütecek ve sistem teklif edecek toplumcu arkadaşların çok düşünerek hareket etmelerini ve ön yargılardan kurtularak yurt gerçeklerine göre konuşmalarını tavsiye etmeden geçemeyeceğiz.

TÜSTAV

SOSYAL ADALET

Okuyunuz

P. K. 193

YENİŞEHİR — ANKARA

TÜRK DEVRİMİNİN NİTELİĞİ

TARİHTEKİ YERİ VE İLKELERİ

Bölüm II. Yazı V.

Emin Türk ELİÇİN

İdeloloji bilim değildir elbet, çünkü deneyleme ile pekitilmiş postulatları, belitleri (mütearife) yoktur, kesin olarak saptanmış yasaları, kuralları da yoktur. Ama her ideoloji bir felsefe sayılır, çünkü felsefe de, zamanımızda varlığını korumak için bilim verilerine dayanmak zorunda ise de, yine spekülatif yargılara elverişlidir ve ödevi toplumların gelişme yönlerini aydınlatarak ideolojik coşkulara ve atılımlara kaynak olmak ya da yardım etmektedir.

Bugün olumlu (pozitif) ya da deneysel denilen bilim dalları eskiden hep felsefenin içindeydi, oğulcuk (rüşeym) halinde onun karnında bulunuyordu, onun için de felsefe en yüce bilim, bilgelik sayılırdı. Neden sonra oğulcuklar birer ikişer doğup büyüdüler, serpilip geliştiler ve giderek analarını saymamıya, yadsıyıp yoksamıya kalkıştılar. Felsefenin deneyleniye elverişli olmıyan bilmek iddialarını tanımak istemiyorlardı. İlk fiziko-biyolojik disiplinlerde başlayan bu bağımsızlık, özgürlük eğitimi sonraları insan ve toplumla ilgili bilimlere de geçti ve felsefe ömrünü tamamlar gibi göründü, ama insanoğlunu çok seven bu yaşlı ana öyle sessizce sönüp gitmiye razı olmadığından hiçdeğilse sosyal-bilimler arasında bir düzenleştirme (koordinasyon) rolü benimsedi ve bunda hoşgörü ile karşılandı, çünkü bu ikinci tür bilim dallarının kökleri daha o kadar sağlam toprağa tutunmuş değillerdi ve üstelik fiziko-matematik disiplinlerin bilginleri bile pek felsefesiz edemiyorlardı: Atölyelerinin soğuk ve ayık araştırmalarından yorgun argın evlerine dönünce kimisi piyano çalıyor, kimisi de eski usul felsefe yaparak (Tefelsüf ederek) eğleniyordu. Örneğin Einstein hem keman çalarak, hem felsefe yaparak dinlenirdi.

Gerçi bugün sosyal - bilimlerin tabanında bulunan Ekonomi, - matematik ve istatistikle iyice kaynaşarak -, hayli sağınlık (ekzaktlık) kazanmış bulunmakta ve bundan birgün bu alanda da felsefeye yer ve rol kalmıyacağı düşünülebilmekte ise de şimdilik bir Tarih, bir Hukuk, bir kültür ve bir politika felsefesinden sözedilebilmektedir. Nevarki saydığımız felsefelerin ortaklaşa bir bilim temeli vardır: SOSYOLOJİ! Bütün sosyal-bilimleri kucaklıyan bu ana-disiplin yalnız soyut olarak toplum denilen olguyu inceleyip yasalarını bulmakla kalmaz, her somut insan topluluğunu da özel koşulları içinde araştırır, eleştirir. Eğer bir toplum daha hiç yada yetesiye inceleme ve araştırma konusu yapılmamışsa, yani mülkiyet ve üretim ilişkilerinden (ekonomik temel yapısından) başlayarak o toplumun içinde yaşayan insanların her çeşit ortaklaşa varlığı öğrenilip, açıklanmamışsa böyle bir toplum üstüne olumlu bir felsefe ve dolayısıyla sağlam bir ideoloji de yapılamaz.

Türk toplumu bu anlamda araştırılmış, maddi-manevi varlığıyla orta-

ya konulmuş mudur? Başka bir deyişle bugün bir Türk Sosyolojisi vardır denilebilir mi? Denilemez ise, yani Türk toplumu daha ne Türkiye Cumhuriyetinde yaşayan somut varlığı ile, ne de geçmişindeki gelişim evreleri, uğraklarıyla gereği gibi öğrenilmiş değilse biz - diyelim Niyazi Berkes ile ben - nasıl felsefe yapmaya, ideoloji yapmaya kalkarız? Kendi inancımıza göre elde yeterli sosyolojik veriler, belgeler yoksa Berkes'in deyişiyle «İkiyüz yıldır bocalayışımızın nedenlerini» nasıl bulur, yada bizim deyişimizle Türk Devriminin niteliğini, Tarihteki yerini nasıl anlar ve anlatırız? Bu durumda bizim varacağımız yer de başkalarının gibi bir çıkmaz olmayacak mıdır?

Doğrusu çetin ve ürkünç sorular!

Bu yazı dizisini başındanberi izliyen okuyucular bilir ki bugibi çetin soruları biteviye kendimize sormaktan çekinmiyoruz, çünkü amacımız herşeyden önce gözüm bekleliyen sorunlarımızı karmaşık güçlükleri içinde ortaya getirmek ve aydınlarımızı onlar üstünde düşünmeye çağırmaktır; Yoksa ne onları tekbaşımıza çözümlemek iddiasındayız, ne de yapabildiğimizle öğünmek! Niyazi Berkes'den sonra biz de açıkyürekle konuya giriyor ve hiçdeğilse ilk konağa sağ esen ulaşmaya çalışıyoruz.

Durum zordur, ama umutsuz değildir, çünkü a) Türk toplumu üstüne bildiklerimiz daha ne kerte az ve yetersiz olursa olsun, yine otuz-kırk yıl öncesiyle kıyaslanamayacak kadar boldur; b) İkinci Cihan Savaşından bu yana birçok sosyal-politik sorunlar dünya bilgin ve yazarlarının ortaklaşa çabası ile iyice aydınlanmış, açıklanmıştır. Bunlar doğrudan doğruya Türkiye ile ilgili olmasa bile bizim kendi sorunlarımız üstüne düşünmemizi hayli kolaylaştırmaktadır. c) Kolaylaştırmaktadır, çünkü kapitalizmin yeryüzüne yayılmış özel bir şekli olan emperyalizm (öteki adıyla Batı uygarlığı) toplumlar arasında benzeşik yapılar kurmuş, tipler yaratmıştır. Öyleki zamanımızda hiçbir toplum yalnız kendine özgü koşullar altında yaşamıyor, onları bağımsız varlıklarımız gibi ele almak doğru değildir. Nitekim ikiyüz yıldır neden bocalamakta olduğumuzu bu dönem Osmanlı Tarihini bağımsız olarak, içten açıklamaya çalışmak yüzünden anlayamamışızdır. Oysa Kapitalizm çağındaki Batı uygarlığını asıl özünde tanımadıkça kendi sözde Batılılaşma çabamızın nedenlerini de anlayamazdık. Sorunu doğru olarak ortaya koysaydık göürdük ki ikiyüz yıldır kalkınmaya, avrupalılaşmaya çalışan biz, yani Türk ulusu, değildik. O Tarih döneminin içyüzünü anlayıp açıklamaya çalışan aydınlar da bizden değildir. Türk halkı olarak biz Osmanlı'nın Tanzimat dediği o kepezeliğin yalnız dışında değil, karşısında idik, ona candan düşmandık, onu önlemeye çalışıyorduk; Ama gücümüz yetmedi. Yalnız ordularıyla değil, kapitülasyonları, satılmış yerli yöneticileri, ajanlaşmış aracı tüccarları ve nihayet kayırmalı yabancı kapitalistleriyle üstümüze gelen, bağırımıza oturan devgücüne karşı ne yapabiliirdik?... Neyse, sapıntıdan sakınlm! Evet, bugünkü türk aydınları iç ve dış dünya üstüne bildiklerimizle bir önceki kuşağa kat kat üstünüz ve bu üstünlüğümüz sayesinde kendi toplumsal davalarımızı analoji (kıyaslama) yolundan da giderek hem daha kolay anlıyoruz, hem de onların nasıl çözümleneceğini, en güç hallerde bile, hiçdeğilde seziyoruz...

Bu açıklayıcı girişten sonra asıl konumuza gelelim:

Bu ikinci bölümün ilk yazısında «Bugünkü üç parçalı ve dört çatışmalı dünyada Türkiye'nin gerçek yeri neresidir?» diye sormuş ve bunu cevapla-

YİRMİSEKİZ

mak için herşeyden önce Türk Devriminin niteliğini meydana çıkarmak, bunun için de daha önce Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyet Türkiye'sine kalan toplum mirasını gözdengeçirip kendi açımızdan değerlendirmek gerektiğini söylemiştik. İşte bu toplum mirası peşinde üç büyük yazı döktürmüş bulunuyoruz: 1) Dışardan bakarak (Yani Kapitalist-emparyalist Avrupanın genel Tarihi içinde) Tanzimat. 2) İçerden bakarak (yani Osmanlı Türkiyesinin o süredeki özel koşulları içinde) Tanzimat. 3) Tanzimat dönemini ve onunla birlikte İmparatorluğun hayatını sona erdiren yıkılış yılları olarak Meşrutiyet. İkinci bölümün bu son yazısında da biryandan a) bölümün muhasebesini yapmak, öteyandan b) Kurtuluş Savaşı başlamak üzereyken Türk toplumunun durumuna üstten de olsa bir sosyolojik ışıldak çevirmek istiyoruz. Esaslı bir sosyolojik analiz için yukarda söylenen engellerden başka kendi çalışmalarımız da yeterli değildir. Eğer Yusuf Akçora yardıma gelmeseydi işin bu kadarına da cesaret edemezdik. Bu üstadın özellikle «SİYASET VE İKTİSAT» adlı toplama yapısını bulup taradık ve başka kaynaklardan derlediklerimizle birleştirip harman ederek bu yazıyı düzüp koştuk. Pek doyurucu olmasa bile hiç yoktan iyidir. Bu vesileyle dokunmak istediğimiz bir nokta da şudur: Niyazi Berkes ile arasına karşılaşırsak, hatta çatışırsak bile aslında birbirini tamamlayan bir dostuz. İncelediğimiz tarih süresi aynı olduğu gibi görüşlerimiz de çoğun uyusmaktadır. Onun için «200 yıldır neden bocalıyoruz» kitabında yetesiye aydınlatılmış bulunan noktaları ben bilerek kısa geçiyorum. Okuyucular iki çalışmayı birlikte izlerse çok daha faydalı olur sanırım.

Osmanlı İmparatorluğunun çözülüşü de Avusturya-Macaristan İmparatorluğunda görüldüğü gibi daha ortaklık bozulmadan ilerleyip gelişmiş, uluslaşıp kültür yaratmış azçok eşit toplumların, ulusal birimlerin kopuşup yeni devletler kurması biçiminde olsaydı hem türkler çok daha elverişli bir durumda bulunurdu, hem de biz aydınlar çoktan yolumuzu yordamımızı çizmiş olurduk. ama burada söz konusu olan çoktan kaşşamış bir imparatorluk düzeni içinde sömürgeleşmiş, başka bir deyişle eski sosyal yapıları gelişerek değil, bozularak değişmiş, sosyolojik tanımlama ve terimlemeye pek yatkın olmayan ulus prototipleri, ulusumsulardı. Bunlar arasında klasik bilim ölçüleriyle kavranması en güç olanı da şüphesiz, ortaklıkta son yıkım gününe dek dayanmak ve buyüzdün daha çok ezilmek zorunda kalan biz Türklerdik. Tarihin - belki yahudilerden sonra - en bahtsız insan cinsi olan Türkler ilkin doğa'nın kahrına uğrayıp ana-yurtlarından koptuktan sonra pekçok devletler kurmuşlar, ama hiçbir yerde sağlamca tutunup zengin ve uygar yurtlar yaratamamışlardı. Bu bakımdan en talihlileri olan Oğuz Türkleri Osmanoğullarına zamansız, gereksiz bir imparatorluk kurmak için zorlanmadan önce Anadolu'yu türkleştirip bayındır kentler kurmayı başarmışlardı ama sonra maddi-manevi bütün güçlerini kanlı seferlerde tüketmek, devletin alçalış ve çöküş dönemlerinde de kör ve zalim bir yönetici sınıfın, «kapıkulu» bir aristokrasinin ayağı altında çignene ezile ırkça yokolmasına ramak kalmıştı. Kof gövde devriliş giderken de yine Türklerin üstüne devrilecekti...

Cermen tipi sarışın N e m e s i s Enver Paşanın çocuk ellerini kullanarak «hasta adam» Türkiye'yi ilk Cihan Yangınına fırlattığı zaman son demine gelmiş bu hasta devlet dev savaş ortağı Almanya'nın yanbaşında çarpışarak «Düşmanın mülkünü viran edecek - Türkiyeyi büyütüp Tu -

ran edecek» sanılıyordu. Böylesine yüce bir ülküyü gerçekleştirmek için İskender görünüşlü kahraman Enver Paşaya ordu ordu türk delikanlısı feda olsundu! Tarihte öyle büyük şerefler olurdu ki uğruna ordular değil, anaların bereketli karnından herzaman yenilenebilecek olan ölümlü kuşaklar, hatta herşeyi ile tümünden vatan parçaları bile feda edilebilirdi. Kaldığı «Vatan Türkler için ne Türkiye idi, ne Türkistan - Vatan büyük ve müebbet bir ülkedi: Turan!» Turanı kazanmak için Türkiye bile kurban edilebilirdi!...

Şimdiki gençler bu sözleri Meşrutiyet türkçülüğünü karikatürleştirmek için yazdığımızı, bir edebi fantazi uğruna gerçek durumu çok abarttığımızı sanırlar belki, ama bu sözler Tarih gerçeğini özünde dile getirmekten başka birşey yapmamaktadır. Şimdi bize sapık ve ütöpic gelen bu ideolojiyi daha çok Gökölpi gözönünde tutarak biraz daha yakından belirtip eleştirelim:

Birinci Cihan Savaşını umulduğu gibi Almanlar k azansa ve Turan ideolojisiyle pusath Enver Paşa Ferhat'ça bir güç gösterip Kafkas dağlarını delerek Turan iline varsaydı ne olacaktı? İTTİHAT'çı hükümet Turancı filozofumuzun şiir ve bilim diliyle bunca reklam ettiği amaca ulaşacak, yani Anadolu'da, artık varlığından umut kesilen on milyonluk perişan halk yerine, Karakurumdan Akdenize kadar yaygın bir Turan ülkesinde 40-50 milyonluk bir Türk ulusu mu elde edecekti? Başka bir deyişle Turancılık (pantürkizm) büyük bir ulusun, bir Nasyonun kurtuluş davası mıydı, yoksa Tarih ve toplum gerçeklerine aykırı, akıl ve bilim dışı bir kurntu ve daha kötüsü Alman emperyalizminin «Drang nach Osten» politikasına hizmet etsin diye uzaktan ve önceden hazırlanmış «kökü dışarda» bir ideoloji taslağı mı:

Türkiye türkçülüğünün, daha doğrusu türkçülüğü halkçılığa indirgeyen Atatürk devriminin niteliğini belirtmeyi amaç edinen bu yazı dizisinde açıkça yanıtlamak zorunda olduğumuz bir soru da budur.

Bu soruyu gereği gibi karşılayıp yanıtlamak için herşeyden önce ulus (Nation) nedir, onu bilmek ve tanımlamak gerekir. Bu işi asıl yerinde, yani Devrim ilkelerini incelerken yapacağımızdan burada götürü bir yargı ile yetinmek zorundayız, ki o da şudur: Ne batı Türkleri (Anadolu) Rusya içlerindeki Türk asıllı uluslarla, ne de bunlar kendi aralarında bir Nation değildirler. Onun için pantürkist bir kurtuluş savaşı sözkonusu olmaz. Bu anlamda bir türkçülüğün (pantürkizmin) panislavizm ve pancermanizmden hiç ayırdı yoktur. Bu saydıklarımız yanında Tarih ve Coğrafya koşulları bakımından olduğu kadar dil ve kültür bakımından da daha elverişli durumda bulunan panarap ulusçuluğun bile başarı sağlayacağı şüphelidir. Neyse bu konu yerinde işlenecektir.

Ziya Gökölpi yaptığı ile değilse bile yapma yeteneği (gizli yaratıcılığı) ile değerli bir aydınlı, bir yol gösterici idi. Gerçi o Sosyoloji bilgisini dar bir açıdan, Durckheim kanalından edinmişti, ama öğrendiğini kendine maletmeyi ve öz toplumuna uygulanabilir hale getirmeyi bilmişti. Yazıkki bu toplum, insafsız bir Tarihin yüzlerce yıllık baskı ve ezgisiyle perişan olmuş, bilgisiz, bilinçsiz bir halk yığınıydı; Onu omuzuna alıp yükseltecek ve doğru bir yönde, yani kendi tarihsel çıkarlarına uygun bir yolda ileri götürececek, gerçekten yaratıcı bir önder yapacak halde değildi. Elverişli bir ortamda çok şey yapabilecek yetenekte olan bu zeyrek zekâlı, çalışkan ve

doğurgan kafalı halk çocuğu İstanbul'a gelir gelmez «İttihat ve Terakki»nin kucagina ve kuzey göçmenlerinin «Ocağına» düşerek sahte, Türk düşmanı bir politikanın oyuncuğu olmuştu. İçine düştüğü bu sahte politika ondan, hem de ivedilikle kotarılmamasını istediği bir ödev bekliyordu: Türkiye'nin acıklı ve kendi rejimlerinin çirkin gerçeklerinden gözleri ayırıp yıldızlı, yaldızlı bir kuruntu dünyasına çevirmek ve hazırlanan Türke yabancı emperyalist savaşta seve seve ölmeyi sağlamak için eski C e n n e t ideali yerine geçecek bir T u r a n ideolojisi düzüp koşmak! Batmakta olan Osmanlı devletinin son şaşkın yönetici kadrosuna gerekli bu sözde ideolojinin sloganı ancak « Gözlerimi kaparım - vazifemi yaparım!» olabilirdi, çünkü açık duran gözler hem onların içyüzünü, hem de emperyalistler arası boğuşmanın nedenlerini görebilir, anlıyabilirdi. Üstelik — Ne tesadüf! — Ziya Gökalp'in kafası böyle bir ideoloji düzüp koşmak için gerekli malzeme ile dolu idi, daha doğrusu üstadı Durcheim onun muhtaç olacağı herşeyi vermiye hazırıdı.

İdealist alman filozofu Hegel'den hayli etkinmiş olan Durcheim ondaki «Saltık-akıl», «Tümel varlık», «Evren yaratan» (Demiurg) gibi aşkın (metafizik) varsayımları ve bunların yeryüzünde gerçekleşmesi, varolması demek olan D e v l e t 'i biryana bırakmıştı ama bunların yerine yeryüzü-birtakım saltık güçler, kutsal kavramlar bulmuştu: Toplumsal varlığın dokunulmaz kurum ve kuruluşları, gelenek ve görenekler, maşeri vicdan... Ve bunların bireyleri hiçe indiren toplumsal yetkesi (sultası). Özgürlük (hürriyet) Hegel'de nasıl Tanrı-Devletin buyruklarına bilinçli, gönüllü olarak uymak demektiyse, Durckheim'de de toplumsal kurum ve kuruluşların, gelenek ve göreneklerin, maşeri vicdanın baskısına istiyerek boyun eğmekti. Bu filozofik ilkedden devletin, daha doğrusu devlet dümenini elinde tutan siyasal kadronun, şuhalde «İttihat ve Terakki»nin emirlerini körükörüne yerine getirmek kavramına atlamak için hız almak bile gerekli değildi.

Sosyolojiyi bir bilim disiplini olarak Türkiyeye tanıtan ve onu Üniversitede kürsüye çıkaran Gökalp'in yaşayan Türk toplumu üstüne esashi hiçbir yapıt bırakmamış olması canlı halk içinde araştırma yapmak için vakit ve fırsat bulmamış olmasıyla açıklanabileceği gibi, kendisine yüklenen sahte ideoloji yapma ödevine çokça bağlanmış olmasıyla da açıklanır. Gözü açılıp büyüdü daireden kurtulması için «İttihat ve Terakki»nin bütün kalpazanlıklarıyla birlikte Tarihin çöplüğüne atılması gerekmişti. Filozofumuz ondan sonra gerçek «Kurtuluş Savaşı»nın merkezine, odağına gidince suçunu anlamış, ve suçluluk duygusunu Mustafa Kemal'in huzuruna çıkınca terleyip kekeliyerek göstermişti. Sonra Ankara lisesinde «İctimaiyat öğretmenliği» görevi alarak daha ciddi ve gerçekçi bir bilim yapmaya girişti, günahlarını affettirmek ister gibiydi, ne yazık ki kafatasında saplı kalan eski kurşun - Belki biraz da geçirdiği moral şokun etkisiyle - teprendi ve değerli beyni söndürüverdi; Başladığı en önemli yapıtı «Türk Medeniyeti Tarihi»de yarım kaldı.

Meşrutiyet dönemi aydınlarının kurduğu kültür ocaklarının ve basın organlarının çoğu başında «Türk» sözcüğünü taşıyordu ama bunlarla yayılan romantik Tarih anlayışı ve dünyagörüşü daha çok bir «geçmiş zaman özleyişinin» kökü havada bir edebiyatla yansıtılmasından ibaretti. Gökalp'in bilim dilinde geçen «Türkçülük», «Mefkûre», «Hars», «Maşeri vicdan» kavramlarının toplum gerçeklerimizle ilintisi de «Turan», «Ergene-

kon», «Kızıl Elma»... gibi mitolojik kavramlardan daha sağlam değildi. Türk deyince onların aklına Anadolu'da ezile ezile yaşayan canlı halk değil, mistik-romantik bir Tarih kavramı, bir «Mefkûre» gelirdi. Onlar yiğitliğini öge öge bitiremedikleri canlı Türk askeri «Memetçik»i bile mitlet-tirmedikçe anıyamazlar, sevemezlerdi. Anlasalar, sevselerdi o sevgili insanı öyle çürük bir «Mefkûre» uğruna, - Yusuf Akçora'nın da dediği gibi -, yabancı cephelerde, yabancı çıkarlar uğruna ordu ordu kırdırabilirler ve sonra dönüp bu korkunç cinayeti sulusepken bir vatanseverlik edebiyatıyla süsliye-, örtebilirler miydi? Belirli bir halkı temsil etmeyen Tanzimatçılar kendi salatanatlarını sürdürebilmek için kapitalistleri, emperyalistleri yardıma çağırabilirler, bilmiyerek vatani onlara satabilirlerdi, çünkü «Bu devlete bir millet gerek» diye düşündükleri zaman bile Türk'ü akıllarına getirmeyecek kadar «Kökü dışarda» bir azınlıktılar; Ama «Türkçü» olduğunu, Türk politikası güttüğünü iddia edenlerin Anadolu'da yaşayan halkı görmezlikten gelmeleri ve daha kötüsü Padişahlığın yüz yılda yapamadığı kötülüğü ona on yılda yapmaları, nerdeyse kökünü kurutmaları nasıl açıklanır ve mazur görülürdü?

Yazıkki böyle ters düşünmek, Avrupa'yı ve avrupalıları «Tanzimatçı» bir Osmanlı kafasıyla değerlendirmek Cumhuriyet Türkiye'sinin yönetici kadrosuna da bulaşacaktı. Ankaradaki «Kadro» bile sanki «Babiâli»den kopmuştu. Sarayı ve Babiâlisi ile çoktan çürüyüp kaşmış olan Osmanlı hükümetini Tarih çöplüğüne gömen zinde «Büyük Millet Meclisi» hükümeti ilk zamanların «Kuvayı Milliye» ruhunu çokgeçmeden yitirecek, kendini rejim ve biçim değiştirmiş aynı hükümet gibi hissetmeye başlayacaktı. Kurtuluş savaşımızın, tıpkı öteki ortakları gibi, Osmanlı boyunduruğundan kurtuluş demek olduğunu anlamıyacak yada unutacaktı. Atatürk reformlarının bile öyle yüzden, soyadan yapılması, bu yurdun sahibi ve efendisi olduğu söylenen Türk köylüsüne bir toprak reformunun bile sağlanmaması ve H A L K Partisinin giderek haiksiz bir parti haline gelişi belki de gerçekten «Kapıkulu» devletçiliğinin Ankarada da sürgitmesindendi.

Ancak şimdi, Cumhuriyetin ikinci döneminde, aydınların bir bölümü, onlar da hep resmi kadroların dışında bulunanlardan -, kavıyor ki Osmanlı devleti ne bir Türk devleti olarak kurulmuştu, ne de ortasında ve sonunda böyle bir nitelik kazanmıştı. O her etnik guruptan devşirdiği insanları kendi potasında eriterek adeta yeni bir ırk yaratmış ve bütün karşigelen ulusları ve başta Türkleri zorla boyunduruğa vurmuştu. Bütün Tarihi boyunca da Türkü egemen ulus yapmak şöyle dursun, adam yerine bile koymamıştı. Zulme dayanamayıp ayaklanan Türk köylülerinin kellelerini kuyulara dolduran dönme ve devşirme paşaların ise yalnız adları türk-tü. Bunca yalnız Tarih gerçeklerini bile göremeyip Saray Tarihçilerinin «Celali Eşkiyası» diye bellettiği kendi yiğit atalarımıza aynı gözle bakmaya ve baktırmıya Cumhuriyet okullarımızda bile devam etmemiz en hafif bir deyimle sersemlik değil midir? Bugün Avrupadan gelen düşünce ve tezlerden bile şüphe ederken Osmanlıdan gelenleri nasıl yaşatırız?

Osmanlı İmparatorluğu çöküş döneminde ve hele «Tanzimat» kepazeliğinden sonra Türk için bir cehennem, bir zindan, bir Dachau kampı olmuştu. Ordun kaçıp kurtulmaya Türkün öteki ortaklardan çok daha büyük ihtiyacı vardı. Ama kaçamadı, kaçırmadılar. Taşrada küçük köylü isyanları, İstanbul'da esnaf ayaklanmaları ile öfkesini gösterip arasına birkaç

zalim kellesi uçuruyordu, ama bunlar onun tutsaklıktan azat olmasına yetmezdi. Halk gittikçe daha örgütsüz, daha yoksul, daha bilinçsiz ve daha düşkün bir hale gelmekteydi. Onu hiçdeğilse düşün ve yayın yoluyla savunacak bir aydın kadrosu da yoktu. Yeni yetişen mektepliler de, eskinin medreselileri de ondan yana değildi. Umutsuz çırpınışlar onu daha çok yoruyor, hastalıklı, bodur, güdük bir kuşak haline getiriyordu. Kanının iyice somurulup tükendiği sanılan bir anda ve tekbaşına kalıp özyurdunda bukez de yabancı gâvurların boyunduruğunu vurulacağını anlayınca... Şaşılacak şey! Ansızın davrandı ve ilk defa kendisi için giriştiği bir kurtuluş kavgasında... Hem emperyalizmin burnunu kırdı, hem de altı yüzyıl içinde yarahı bir aslan gibi çırpınıp durduğu osmanlı kafesini parçaladı. Bu gerçekten bir mucize idi, ama bu iki başlı ulusal kurtuluş mucizesini derinden anlayıp değerlendirecek ve bundan gelecek için sağlam bir ideoloji yaratacak yetenekte bir aydın kadrosu yine yoktu. Bu yokluğun acı sonuçlarını, ikinci defa kötüye gittiğimiz şu günlerde, beynimiz yanarcasına kavırıyor ve hissediyoruz...

SOSYAL YAPIDAKİ DEĞİŞİM SÜRECİNE KISA BİR BAKIŞ:

İmparatorluğun yükseliş döneminde Tımar (Dirlik) sistemi çağına göre ideal bir sosyal düzendi ve Batı Feodalizminin serflik (kölelik) sistemine yalnız daha humanist, daha demokrat olmakla değil, - Eşit teknik araçlar kullanıldığı sürece - askerlik, savaşa hazırlık bakımından da daha üstündü. Ayrıca devletin islam - hıristiyan uyrukları arasında ne din ayrılığı yüzünden, ne de ekonomik düzen bakımından esassız bir ayırım yapılmadığından dolayı gerginlik, çatışma olmamakta, bütün ortaklar ve uyruklar devleti benimsemekte idiler. Devşirmelerden meydana gelen Osmanlı Aristokrasisi müslümanlık gayreti gütmüyor, dini, dili, ırkı ne olursa olsun, bütün tebaaya eşit davranıyor, kendisi ganimet gelirleriyle rahat yaşadığı için de zulmetmiyor, ağır vergiler ve angaryalarla halkı ezmiyordu. Bu elverişli iç ve dış koşullar ne İstanbul'daki saray - hükümet yönetici sınıfı ile onun taşraya doğru ulantısı, uzantısı demek olan tımar (dirlik) sahibi asker - memur sınıfı arasında, ne de bu küçük dirlik toprakları üstünde çalışan köylülerle efendileri arasında pek geçimsizlik olmuyordu. Kadılar ve Kazaskerlerin ağzından konuşan Şeriat de sıkı ve dürüst bir kontrol organı halindeydi, kimseyi kurulu düzenin dışına çıkarmıyordu. Gerçi bol bol köylü kanı akıtan seferlerin getirdiği ganimet malları sultan saraylarıyla paşa ve beğ konaklarının lüksüne gidiyor, reyanın genlik ve esenliği için zırnık bile harcanmıyordu, ama tebaanın ağır vergi yükü taşımaması da çok önemli idi, padişahların savaş talihi iyi oldukça köylünün iyi geçindiği, hatta rahat yaşadığı söylenebilirdi; Çünkü vergilerden ve yieyeceğinden artırdığı ürünleri satabileceği pazarlar da vardı. El ve tezgâh endüstrisinden ve çeşitli ticaret işlerinden kazanıp zengin olan bir şehir orta-sınıfı köylünün malını değer fiyatıyla satın almıya hazırdı. Tımar sistemiyle köylüyü işleten asker-memur sınıfı da endüstri mallarının zengin müşterisi idi, çünkü bu sınıf biryandan ganimet paylarıyla, öteyandan iyi davranıp hoştuğu kendi köylüsünün ödediği vergi geliriyle gerçek bir bolluk ve lüks içinde yaşıyordu. Tüm Karadenizin ve Doğu-Akdenizin ticaretini elinde tutan Osmanlı tüccarları aynı zamanda müteahhitlik ve mültezimlik ederek milyoner oluyorlar ve gerek kendi in-

celmiş ihtiyaçlarına, gerek kültürlü ve sanatlı bir hayat sürmek isteyen aristokrat sınıfın isteklerine cevap verecek mallar sağlıyordu. Bu ekonomik genlik, güvenlik çağında halklar ve sınıflar her yerde yanyana, iç içe dostça yaşıyor, hakta ve yükümden eşit bulunuyordu. Yeniçeriler hep devşirme çocuklarından olduğu gibi sipah askerleri de (Savaş halinde beglerin toplayıp getirdikleri) yine karma idi. Örneğin Yıldırım Beyazıt'ın Timur'a karşı çıkardığı ordu!

İhtida eden (yada öyle görünen) hıristiyan ilerigelenleri yönetici sınıfa geçebildiği gibi Rum Patrikliği çevresinde de ikinci bir Aristokrat zümre vardı: Fenerli Rum «Zadegâni» İstanbul'un Türklere geçmesinden beri olduğu gibi bırakılmıştı. Bir yabancı yazarın dediği gibi Sultan ile Rum patriği elele vererek devleti ortaklaşa yönetiyorlardı. «Şevketlü» Sultan hazretleri kadar, «Rütbetlü» Patrik efendi de kendi payına vergi topluyor, oldukça kalabalık bir aristokrat zümreyi imparatorluğun dörtbucağından derlediği vergilerle gül gibi geçindiriyordu. Sözün kısası devlet düzeni sağlam ve toplumsal güvenlik yerinde iken halklar ve sınıflar arasında da denge, uyum ve barış hüküm sürüyordu.

İmparatorluk alçalış dönemine girince topluluklar ve sınıflar arasındaki bu denge ve barışıklık sakınılmaz bir şekilde bozuldu, sarsıldı; Ama bu oluşumun sert çatışma ve düşmanlık haline gelmesi ancak emperyalizm çağında, yani TANZİMAT'dan sonra oldu, çünkü Kapitülasyonlardan ve dışardan uzanan kayırgan ellerin verdiği cesaretle yararlanan hıristiyan ortaklar şımardılar ve özel çıkarlarını gözetmekten başka birşey düşünmez oldular. Devletin gittikçe ağırlaşan vergi yükleri hep müslüman ve türk ortakların omuzuna yüklendiğinden bunların öfkesi haklı olarak hıristiyanlara yöneliyor ve din ayrılığı önplana geçip aslında ekonomik temele dayanan hoşnutsuzluğu bağınazlık duygularıyla körüklüyordu. İmparatorluğu savunmak için dökülen kanların da hep islam ve türk damarlarından akması başlanması ayrıca bilinçli bilinçsiz kızgınlık doğuruyordu. Daha kötüsü hıristiyan tebaa din ve gittikçe artan kültür birliği sayesinde kendisini iyice Batılı hissediyor, sırtında yaşadığı islam - türk tebabayı küçümsemiye, horgörmiye başlıyordu. Bu durumda her iki tarafın din ayrılığını ekonomik-kültürel ayrılığın üstüne bir kara bağınazlık dumanı şeklinde çekmesinden ve düşmanlığı iyice azıstırmasından tabii birşey olamazdı. Bu hal hıristiyan halkların gözünü daha çok dışarı çeviriyor ve özellikle büyük ticaret şehirlerinde doğup gelişen aracı burjuvaziyi dış-kapitalizmin ajanı yapıyordu. Eski yerli endüstriyi yıkan, yokeden Avrupa mallarını kapitülasyonlardan ve Tanzimat reformlarından yararlanarak Türkiyede sürenler bunlar olduğu gibi yabancı şirketlerin, kumpanyaların, Reji'nin, bankaların, demiryolu ve başka ulaştırma servislerinin bütün memurları da onlardandı. Şehirlerde Türklere müslümanlar işsiz ve aç proletarya yığınları haline gelirken onlardan zengin bir burjuvazi meydana geliyor ve devleti nerdeyse kendine malediyordu. Hiçbir zaman Türklük bilinci kazanmayacak olan Osmanlı yönetici sınıfının sözde Tanzimatçıları ne yapsalar hep bu sınıfın çıkarlarına uygun düştüğünden biryandan dinlerin ayırdığı halklar arasında, öteyandan müslüman - türk halklarla kapıkulu yönetici sınıf arasında doldurulmaz bir uçurum açılıyordu. Avrupalılaştırma, uygarlaşma, yenileşme sloganlarıyla ortaya atılan herçeşit düşünce ve edebiyat akımlarının halka, tabana inmesi, toplumca benimsenmesi im-

kânsızdı. Halksız, köksüz, yabancılaşmış bir aydın zümrenin yarattığı herşey yine ancak kendine yarardı, kendi malı olarak kalırdı.

Türklerin Batılılaşmaya ve genel olarak Batı Uygarlığının yerli temsilcilerine karşı hiçbir yakınlık duymamasının, hatta düşmanlık göstermesinin bir nedeni bu ise, bir nedeni de, - unutulmasın - küçük bir «bedel» karşılığında hıristiyan gençlerini askerlikten, savaşlarda kırılmaktan uzak tutmaktı. Yeniçerilik kaldırıldıktanberi gittikçe kalabalıklaşan halk ordularının safları hep türk ve müslüman halkların gençleriyle dolduruluyor, İmparatorluk içinde nüfusun hıristiyanlardan yana artmasına bu yoldan da hizmet ediliyordu. Gerçekten, Avusturya-Macaristan imparatorluğunun ve daha çok Rusya'nın Akdeniz yönündeki baskısı arttıkça Osmanlı orduları bütün bir genç kuşağı (bazan 18 den 45 e kadar) kapsayacak kadar şişiyor ve gittikçe sıklaşan savaşlarda Türk kanı sel gibi akıp tükeniyordu. İngiltere, Fransa, İtalya gibi emperyalist çıkarlar peşinde koşan öteki devletlerin güney ülkelerde yaptıkları tahrikler ve çevirdikleri entrikalar yüzünden kanlı ayaklanmalar da oluyor, bunlar da ayrıca çok can kaybına sebep oluyordu. Çarpışmalarda ölmeyenleri de bakımsızlık, açlık, salgın hastalık yok ediyordu. Öyleki olağanüstü doğurganlığına karşın türk ırkı hızla azalıyor, eriyor ve güçsüzleşiyordu. Bilindiği gibi silah altına alınan her asker üretimden koparılmış bir kol demektir, ekonomik bir deyişle «olumsuz bir canlı değerdir». Bu canlı değer yıllarca üretimden uzak kalırsa biryandan mal şeklinde değer eksikliğine sebep olacağı, gibi, biryandan da başkasının emeğini yiyerek ikinci bir ziyana yolaçar. Eğer asker ölür yada daha kötüsü, sakat dönerse bu iki başlı ekonomik zarara bir de demografik (nüfus bakımından) zarar binmiş olur.

İşte bu gerçek, Türkler için, hıristiyan tebaa ile hayat yarışmasını büsbütün elverişsiz kılıyordu ve hemen bütün ekonomik kazanç dallarının Türkten gayrisinin eline geçmesine meydan veriyordu. Öyleki Birinci Cihan Savaşından sonra Türkler asker, memur bir yönetici zümre ile perişan köylü yığınlarından ibaret kalmıştı, Atatürk'ün dediği gibi «zavallı bir halk» olmuştu. 1) Aşiretler halinde Ortaasyadan göç gelen atalarımız bile bunca örgütsüz bir kalabalık halinde degillerdi. Pardon, ne söylüyoruz, elbette degillerdi: Göçebe derebeğliği halinde sağlam ve güçlü bir toplum örgütüne sahip olmasalardı, önlerine çıkan yerleşik ve uygar halkları yene yene buralara kadar gelebilirler miydi?

Abdülaziz'e hıristiyan olmayı boşuna teklif etmemişlerdi Avrupahlı! Ozaman 33 milyon kadar olan nüfusun çoğunluğu hıristiyandı çünkü, padişah hıristiyan olunca Bizans yeniden kurulmuş sayılacak, devletin dağılmaktan kurtulma ihtimali artacaktı. «Şark Meselesi»nin siyasal yönü böylece çözümlenince yarı-sömürge halinde yaşaması ve daha uzun yıllar onlara sağmal inek rolü oynaması da daha kolay olurdu.

İmparatorluğun Osmanlı temeli üstünde durmasını ve «Tanzimat» tedbirleriyle modernleşmesini (!) isteyenler bilerek bilmiyerek hep dış-kapitalizmin ajanları haline geldikleri için; İslamlık temeli üstünde tutunmasını isteyenler de herşeyden önce Arapları gözönünde tuttıkları için Türk'lüğe ve Türkçülüğe karşı idiler. Batıcılara karşı olmakla halkla birleşen

1) Ama «ANKARA» yazarı Bischof cenaplarının sandığı gibi göçebelikten bir türlü kurtulamamış olmaktan dolayı değil.

medreseli ülemâ ile islamcı «Mütefekkirler» aynı zamanda köklü gelenekleri ve dinsel duyguları da temsil ettiklerinden daha güçlü idiler ve yazık ki bugün de daha güçlüdürler.

Çözülüp dağılmanın sakınılmaz olduğu kör gözlere bile batacak hale geldikten sonra cankorkusuna düşen her iki kanattan aydınlar «Türkçülük» etmiye başladılarsa da, yukarıda gördüğümüz gibi, bu akım da çabucak soysuzlaşmış Turancılık haline geldiğinden Türk ulusunun bir an önce kurtulmasına değil, Sevre ile sonuçlanan daha korkunç bir köleliğe düşeyazmasına yolaçmıştı.

Türkçülük bir ölüm-kalım davası haline gelince İTTİHATÇI'lar türkleri kayırmıya, özellikle harplerde devlet ve ordonatım işlerini hep türk mütaahhitlerine vermiye başladılar ve bunlardan sözde bir Türk burjuvazisi yaratmaya giriştiler. Türkün aklı yine geç geliyordu. Devlet ve devletçilik yolundan burjuvazi yaratmaya çalışmak için vakit pek, pek geç olmuştu. Ama ne de olsa bu politika Cumhuriyet dönemindeki devletçilikten daha haklı bir ilkeye dayanıyordu: Kirkor ve Haralambos yerine Hacı Mehmet ile Ömer Baylan beği geçirmek istemek zamanın ruhuna uygundu!

Burda birdaha geridönüp halk sınıfları arasındaki değişme ve kayışma sürecini bir de Prof. Ömer Lütfü Barkan'ın İSLAM ANSİKLOPEDİSİ'ne yazdığı «ÇİFLİK» maddesine göre özetlemek istiyoruz.

Klasik Tımar sisteminin tarımsal ufak işletmelerini (reaya çifliklerini) korumak ve böylece merkezîyetçi feodal düzenin sarsılmasına engel olmak için Osmanlı Padişahları çok uğraşmışlar, ama devletin gerileme dönemine girmesiyle başlayan ekonomik değişme ve dönüşmeler yüzünden başarı gösterememişlerdi, çünkü temeldeki ekonomik koşullara aykırı düşen bir hukuk ve yönetim düzeni elbet uzun ömürlü olamazdı; Onları sıkı tutmak istedikçe toplumun sıkıntısı da artar, bunalmalar ve sonunda ayaklanmalar başlardı. Nitekim öyle oluyor, merkezi hükümet zayıfladıkça Padişahın taşradaki otoritesi de azalarak fermanları dinlenmez oluyordu. Askerî ve mülki görevler karşılığında geçici olarak yararlanılmak üzere «Tevcih buyrulan» Dirlik toprakları (maaş yerine) Hukukça olmasa da pratikte özel mülkler haline geliyor ve ölçüleri de değişiyor, yani durmadan büyüyordu. Büyük toprakları gerçekten kendilerine mal etmiş ağalar ve beğler çoğalıyor ve bunların yanında topraksız köylü yığınları birikiyordu. Bu köylü serf ve toprak sahibi senyör değildi ama üretim ilişkisi bakımından aradaki benzerlik apaçıktı. Bu değişme, yani Tımar (ikta) sisteminden toprak ağalığına doğru kayma, ilkin daha çok Rumeli yakasında ve özellikle Bosna-hersek, Vidin, Tesalya, Makedonya gibi yerlerde başgöstermişti. TANZİMAT öncesinde Avrupa'yı kaplıyan İsyan ve İhtilal hareketleri topraksız yoksul köylülerin derebeğlerine karşı ayaklanması ile doğrudan doğruya ilgiliydi. Bu genel devrim dalgası Tuna'nın güneyinden başlayarak bütün Balkan yarımadasını da etkilemişti. Sırpların, Bulgarların bağımsızlık davaları köylünün derebelerine (ki çoğu türk ağa ve paşaları idi) karşı ayaklanması biçimine bürünüyor ve böylece kurtuluş kavgası aynı zamanda bir sosyal devrim niteliği kazanarak büsbütün şiddetleniyordu.

Ayrıca imparatorluğun doğu kesimlerinde, özellikle Kürdistan denilen bölgede, ta baştanberi sipahi tımarından ayrı bir toprak rejimi vardı; Toprakların en büyük parçaları aşiret beylerinin ve tarikat şeyhlerinin

OTUZALTI

kalıtsal mülkü idi. «Malikânei Divanı» denilen bu düzende birçok köylerin topraklarını ellerinde tutan ve buralardaki halka gerçekten derebeğce hükmeden adamlar sözkonusu idi. Miri arazi sistemi aslında hiçbir zaman bütün İmparatorluk bölgelerinde uygulanmamıştı: Suriye, Mısır, Irak, Girit.. gibi birçok yerlerde miri arazi rejiminin kurallarına uymıyan özel şekiller yaşamıştı. Bosna gibi islamlaşan kimi yerlerde bile daha önceki feodal düzen bozulmamıştı.

Tanzimattan sonra 1274 (1858) Kanunnamesinde ahalişi bulunan bir köyün çiftlik halinde bir kişiye maledilmesi yasaklanmıştı sözde, ama bu gerçek durumda bir değişiklik yapmamış, kâğıt üstündeki yasalara karşı her zaman bir kaçamak yolu bulunmuştur.

Tımar sisteminin tutunamayacağı artık iyice anlaşılınca hükümet de akıntıya kürek çekmekten vazgeçerek belirli bölgeleri «Miri Mukataat» adı altında bazı nüfuzlu kişilere (Mütegalibelere) «İltizama» veriyor ve bunlardan, diyelim, on yıllık gelir vergisini peşin (muaccele) alıp birdaha ilgilenmiyordu. Toprağı böylece ele geçiren adam onu artık kendi mülkü sayıyor, giderek çevredeki küçük toprakları da türlü biçimlerde ona katarak büyütüyor, eski «mirilik» niteliğini büsbütün belirsiz ediyordu. «Malikâne» lerin ve ağa çiftliklerinin bir kaynağı da bu idi.

Avrupa biçimi derebeğliğe götüren daha önemli bir ikinci yol, özellikle uç bölgelerde, yani savaşların ve eşkıyalığın kolayca karışıklık ve güvensizlik yarattığı yerlerde, ufak köylüleri büyük toprak sahiplerinin, senyörlerin koltuğuna sığdırmak zorunda bırakan yoldu. Korunmak ihtiyacının doğurduğu bu şekilde küçük köylü ya hergeysiyle beğe bağlı serf haline geliyor, yada daha elverişli hallerde, bu kölelik ortaklık, yarıcılık... şeklinde yumuşayordu. Bu gidiş zamanla büyük kapalı bölgeler yaratarak yer yer voyvodalıklara, beğliklere ve küçük kiralıklara dönüşüyordu. Yanya Paşası, İşkodra Paşası, Serez Beği, Rusçuk Paşası... gibi devlet içinde devlet kuran gerçek anlamda feodal aileler işte böyle meydana gelmişti. Büyük Napolyona o zamanki Türkiye ile ilgili bir rapor sunan Mareşal Sebastiani (Bk. Sultan İkinci Abdülhamid S, 82) Yanya Hâkimi Tepedelenli Ali Paşa'nın pek eski bir derebeği ailesinden olduğunu, bütün güney Arnavutluğa, Epir'e, Makedonya'nın bir kesimine, bazı adalara, Tesalya'ya ve tüm Mora'ya hükmettiğini söylüyor.

İşkodra valisi Mustafa Paşa ise Yukarı Arnavutluğun kralı sayılıyordu. Serez Beği İsmail Makedonyanın en zengin ve en güzel parçasına sahipti.

Rusçuk Paşası ise (Osmanlı tarihinde büyük rol oynayan Alemdar Mustafa P.) Tuna nehrinin sağ kıyısından İstanbul kapılarına kadar uzanan bir bölgenin efendisi idi.

Anılanlar derecesinden olmasa da daha bir sıra nüfuzlu beğler ve paşalar Balkan topraklarını elde tutuyor, Padişah nüfuzunu nominal hale getirerek gerçek bir feodal düzen kurmuş bulunuyorlardı. Bunların sağlam hukuk statüleri, kontluk, dukalık, baronluk, markilik gibi tanınmış sıfatları yoktu şüphesiz, bu bakımdan da tam bir aristokrat sınıf sayılmazlardı; Ama gelişme o yönde idi ve eğer Avrupa'dan taşınan endüstri kapita-

lizmi onları tüm imparatorlukla birlikte çökertmeseydi, feodalizm hiç eksiksiz yerleşmiş olacaktı.

İmparatorluktan ayrılarak ulusal devletler kuran Balkan ülkelerinde türk beğleriyle ağalarının sahiplik ettiği çiftliklerin büyüklüğü Avusturya-Macaristan ve Rusya'dakilerle ölçülemezdiyse de yine 200 - 250 hektardan yukarı büyücek işletmelerdi. Tesalya ve Makedonya'da bulunanlar daha da büyüktü. Tesalya Yunanistana katıldığında 658 köyden 460 tanesi bu çeşitten büyük çiftliklerin üstünde bulunuyordu. Yalnız 198 tanesi ufak köy- lülerin elinde idi.

Anadolu yakasında da durum pek farklı değildi. Yine Mareşal Sebastiani'nin raporuna göre oranın onda dokuzu da (Evet, yüzde doksanı da) şu üç büyük derebeği ailesinin egemenliği altında idi: 1) Çapan Oğulları, Amasya'da oturarak sıvas'ı, Kastamonu'yu ve eski Pontos kiralığının bir kesimini elde tutuyorlardı. 2) Tayyar Paşalar. Çapan Oğullarından arta- kalan Pontos kesimleriyle Mingrelya'nın (?) bir parçasını Trabzon merke- zinden yönetiyorlardı. Tayyar Paşa birara İstanbul'a çağrılarak kendisine kaymakamlık (Sadrazam vekilliği) bile yaptırılmıştı. Ama orduda yapı- lan yenilikleri beğenmediğini açıkça söylediğinden görevinden uzaklaştı- rılmış, ama Padişah onu eski derebeğlik bölgesine geri yollamaktan başka birşey yapamamıştı. 3) Kara Osman Oğulları. Bütün Karaman ülkesine, Kilikya ve Suriye sınırlarınadek bütün Akdeniz kıyılarına egemenlik edi- yorlardı.

Tirit Oğulları, Ramazan Oğulları gibi ikinci ve üçüncü derecedeki baş- ka derebeğleri de Anadolu topraklarını bölüşmüş durumda idiler ve Padi- şahın saltanatı ancak onların aracılığı ile yürüyordu. Hükümet memurları Babıâlıden daha çok bunlardan emir alıyor, onlara hizmet ediyordu. Dev çiflikler çok geniş yerler kaplıyor, topraklarının başında bulunan yada şe- hirlerde oturup o işi kâhyalarına yaptıran sahiplerince ortakçı, yarıcı, ma- raba köylülere kiralanıyor yada ırgatlara gördürülüyordu.

Şu kısa Tarih açıklamasından da anlaşılıyor ki, toprak mülkiyetinde bugün hakim olduğumu gördüğümüz ağalık sistemi Tanzimattan çok önce doğmuş ve Tanzimat ile sadece meşruluk kazanmıştır. Eğer Avrupa Kapita- lizmi bilinen yollardan imparatorluğa girip içerde sosyal düzen adına ne bulduysa hepsini silip süpürmeseydi, başka bir deyişle, devlet umulmaz bir yetenek gösterip tam zamanında kalkınabilseydi, tarihsel gelişme bambaş- ka olur, imparatorlukta yaşayan uluslar ya Japonya gibi kapitalistler kam- pına geçerek Avusturya - Macaristan'dan ayrılanlar gibi bağımsız devlet- ler kurarlardı, yada Rusya örneğinde olduğu gibi kapitalist gelişme sürecini tamamlamadan sosyalizme atarlardı. Ama bize bu yargıyı verdiren soyut bir mantıktır, yoksa Tarihin amansız gerçekleri bugünkü durumu zorunlu olarak yaratacaktı.

Burada şunu da belirtelim ki «Başarızm»in Osmanlı İmparatorlu- ğunda mülkiyetsiz, sınıfsız, şuhalde olgunluksuz bir Ortaçağ yaşan- mış olduğu, bugünkü burjuvasızlığımızın nedenini de bunda aramak gerek- tiği yolundaki tezi yanlıştır. Toprakların hukuk bakımından Padişahın (Halifenin) olduğu ve tımar sistemiyle geçici askerî-mülki memur- lara yalnız yararlanma hakkıyla dağıtıldığı dönem Avrupa kapitalizmiyle karşılaşmamızdan çok daha önce sona ermiş bulunuyordu. Emperyalizm- in Türkiye'de yığılması klasik tımar sistemi (yani mülkiyetsizlik) değil, ge-

lişme süreci tamamlanmamış bir feodalizm idi. Feodalizm yıkılırken arkada bir bujuvazi bırakmadıysa o da buyüzdendi.

Türk köylüsünün durumu yukarda belirttiğimiz nedenlerden ötürü gittikçe ağırlaşıyor, toprak ağalarıyla mütagallibelerin elinde, devletin koruyucu elinden büsbütün uzaklaşmış olarak, büsbütün perişan oluyordu. Vatanın geleceğini ipotek etmek pahasına da olsa yabancidan alınmış paralarla salatanat sürmiye alışmış olan Tanzimatçı ve Meşrutiyetçi hükümetler köylüyü bu durumdan kurtarmayı, yani toprak reformu yapmayı akıllarına bile getiremezdi; Tam tersine, kadastro (tapu) ve ipotek davalereleriyle biryandan miri arazinin, öteyandan da ufak köylü topraklarının biteviye ağalara geçmesini hızlandırıyorlardı. Niyazi Berkes'in yabancı yazarları tanık göstererek söylediği gibi, tarımda çalışan nüfusun ancak yüzde beşi kadar olan ağalar sınıfı ekilir arazinin üçte ikisini elde tutuyordu. Buna karşılık köylünün yüzde sekizi tüm topraksızdı ve bu oran gittikçe artıyordu. Biryandan ucuz insan emeğiyle işletilen 12 - 20 bin hektarlık dev çiftliklere sahip ağalar, öbüryanda ortalama alanı yarım hektarı geçmiyen paramparça tarlaları öktüz ve eşekle ekmiye çalışan mini mini çiftçiler. Ama bu bağımsız ufak köylülerin durumu ne de olsa yarıcı, ortakçı, maraba gibi sıfatlarla kiracılık edenlerden daha iyi idi...

Resmen yüzde 12,5 olan aşar vergisi soyguncu mültezimlerin elinde yüzde 30 - 40 a kadar çıkıyor eğer daha birşey artarsa o da borçsuz edemiyen köylünün birikmiş borçlarına (mırabahacı tüccarlarla tefecilere) gidiyordu. Ufak toprakların kolayca elden çıkıp tarım proletaryasının artmasını hızlandıran bir etken de bu idi. 1)

Bu koşullar altında ne yorgun ve bitkin toprakların diriltilmesine çalışan olur, ne de verim artırıcı teknik tedbirler düşünen bulunurdu. Arık topraklarda çıplak insan gücüyle ve karasapanla elde edilen toprak ürünleri dışpazarlarda satılmak şöyle dursun, son zamanlarda dünya piyasasını yarıya yarıya düşmüş fiyatlarla tekeline almış olan Amerika ve Kanada buğdayına içpazarlarımızda bile dayamaz olmuştu. Rusya, Romanya gibi çok daha verimli topraklarda üretim yapan ülkeler bile dış pazarlarda Amerika ile yarışamaz olmuşlardı, ama hiçdeğilse içpazarlarını anahtar ellerinde bulunan gümrük kapılarıyla koruyorlardı. Osmanlı Türkiyesinin gümrükleri de haciz altında olduğundan büyük kentler gittikçe daha çok yabancı buğdayı yiyordu. Kirpi gibi içine kapanan ve geçimini son sınırınadək daraltan türk köylüsü kendisiyle birlikte şehir esnafını da yoksulluğa mahkûm ediyordu. Köylere petrol bile ulaşmıyor, Etilerden kalma bezir çırası hala tek ısıtma aracı olarak kullanılıyordu. Bez dokuyan eltezgâhları ve iplik büken çıkırıklar köyleri, kasabaları kaplamıştı. Öyle iken vurdumduymaz devletin kopası eli yine onun cebine uzanıyor, çul çapıt, at eşek, tava tencere satmak pahasına da olsa vergisini topluyordu. Yabancı sermaye ile kurulan endüstri, maden ocakları ve benzeri işletmeler vergiden bağışık olduğu, en verimli vergi kaynakları da zaten «Düyunu Umumiye» ile yabancı elinde bulunduğu için Osmanlı yönetici sınıfı istikrazlarla geçinemediği, doyunamadığı sıralarda kendi halkını soymaktan başka ne yapabiliirdi?

1) Bu çeşit toprak hırsızlığının içyüzünü daha iyi anlamak için EYLEM'in gelecek sayısında ayrıca okuyacağınız, Dr. Reşit Galip'in « Köy c ü l ü k » notlarını bekleyiniz. Notların yazıldığı tarih 1920 ve yer: Kütahya dolayları.

OTUZDOKUZ

Jöntürkler gibi Meşrutiyet döneminin Turancı aydınları da, tıpkı Tan-zimatçılar gibi, hep devlet çanağından karın doyuran asalak bir zümre ol-duğu için, yaptıkları köksüz, halksız türkçülük edebiyatı ile halka değil, ancak kendi aralarından çıkarıp halkın sırtından zengin ettikleri türedi türk burjuvalarına hizmet ediyorlardı. Amatör ekonomi bilginlerinin kafa-sında da yalnız fransız ekonomi - politik elkitablarından aktarma kıvrıtı-lar bulunduğundan, isteseler de, yurtlarının sosyal sorunlarını kavrayamaz, açıklayamazlardı. Türkçüler arasında «Kafası ekonomi konularına yatkın biricik aydın olan» Yusuf Akçora çağdaşlarını TÜRK YURDU dergisinde bu çeşit yazılar yayımlamaya çağırdığı zaman cevap veren bir kişi bile çık-mamıştı. Rusya'dan kaçarak Türkiye'ye gelmiş olan Avrupalı sosyalist Par-vus'un uyarıcı yazısını yayımladığı zaman da kimse uyanmamıştı. Parvus'un yazısının özü, Türkiye'nin sömürgeleşmiş bir devlet olduğunu, ekonomik bağımsızlığını elde etmedikçe kölelikten kurtulamıyacağını belirtmekten ibaretti; ama bu denli yalnız bir gerçeği bile anlıyacak, Yusuf Akçora'dan başka, kimsecikler yoktu. İttihatçılar Osmanlıcılıktan Türkçülüğe doğru kaymak zorunda kalınca bütün yaptıkları, yukarda söylendiği gibi, meşru - gayrimeşru tedbirlerle ermeni, rum yahudi zenginlerinin yerine türkleri, daha doğrusu kendi adamlarını geçirmeye çalışmak olmuştu. Türkçülük - Turancılık ideolojisi bu vurguncululuğu maskeleymeye yarıyordu. Rusya türk-lerinden Kazanlı, Kırımlı, Azerbeycanlı zenginlerin hayatı Rokfeller efsane-si gibi ballandırılarak anlatılıyor ve bunlar gençliğe ideal olarak gösterili-yordu. «Elkâsibü habibullah buyuran - Peygamberin emrediyor: Tacir ol!» Diye şiir diliyle propoganda yapan aydınlar da eksik değildi. Türkçülerin yurt ve dünya-görüşü, son analizde, işte bundan ibaretti ve giderek, en gü-zel anlatımını Falih Rifki Atay'ın «ROMAN» ında bulan milliyetçi eşit vur-guncu zihniyetinde en yüksek noktasına erişecekti. Onların siyasal jargo-nunda kalkınmak, kurtulmak gibi kavramlar türkü türke sömürtmek an-la-mına geliyordu.

Yazık ki bu zihniyet, belki gerçekten «Kapıkulu» devletçilik anlayışın-dan dolayı, Ankaraya da bulaşmış, devlet eliyle halk sırtından milyon-er yetiştirmek bir milli politika sayılmıştır. Buna itiraz edenlerin ağızlarına kilit vurulmuş, üstlerine çamur atılmış, faşist kanun maddeleriyle tedirgin edilmiştir. Sonuç: Her mahallede bir milyon yetiştikten sonra da Türki-ye kalkınmamış, tam tersine, gırtlığına kadar borca batıp bağımsızlığı ye-niden sınırlanmıştır. Başka bir deyişle, Abdülhamit zamanının kısırdön-güsüne yeniden düşülmüştür...

Şimdi gelelim Yusuf Akçora'da bulduğumuz ve burada bizi en çok ilgi-lendiren noktaya:

Türk toplumunun bugün bile sınıfsız bir kütle olduğunu iddia eden ay-dınlar, hatta partiler var ya hani!... Kendilerine Halk Partisi, Millet Par-tisi, y. Türkiye P... v.b. derler de tüm ulusu kendilerine maletmek ister-ler ve böylece adlarında bile kendileriyle çelişkiye düşerler!... Belirli bir sınıfın partisi olmayı, sınıf çıkarlarına hizmet etmeyi nerdeyse hakaret sayıp tiksintiyle reddederler!... İşte bu densizlik te onlara yine İttihatçılar-dan kalmıştır.

Ama hiçbir şaşırtmaca gerçek bilgi nuru ile bezenmiş bir kafayı bulan-dıramaz. Yusuf Akçora işte bu nurlu kafalardan biriydi ve o karmakarışık,

KIRK

şimdikinden kat kat daha bulanık dönemde bile bakışını derinlere salabiliyor, partilerin sınıfsal köklerini açığa çıkarabiliyordu.

Burada bize kaynak olan yazı «Mütareke» sırasında partiler-arası bir anlaşma ve uzlaşma önerisi yaptığı anlaşılın Lütfü Fikri'ye yanıt olarak kaleme alınmıştı. Yazıyı olduğu gibi vermek için hem yerimiz dar olduğu, hem de gençler için dil bakımından anlaşılması güç olduğu için, özetliyerek vereceğiz. Kendimizden birşey katmak istersek onu dipnotu halinde gösterecek, yazının özüne, ruhuna hiç dokunmayacağız. «Siyaset ve İktisat» kitabını, eski harflerle okuyabilenlere birdaha salıkvermek isteriz.

PARTİLER VE SINIFLAR:

Sığ görüşlü olmyanlar bilir ki partilerin kuruluşlarında ve siyasi hayattaki çekişmelerinde asıl etken sosyal sınıfların maddi, ekonomik çıkarları arasındaki çatışmadır. Sosyal sınıflar bilgili ve bilinçli olmasalar bile içgüdüleriyle kendi çıkarlarını savunan partileri bilir ve bulurlar. Bu bakımdan Cihan Harbi arifesinde Osmanlı devletinde ortaya çıkan partilerin hangi sınıfları temsil ettiklerini göstermek zor değildir. Şöyleki:

«Milli Ahrar», «Milli Meşrutiyet» gibi belirli bir sosyal sınıfı temsil eder duruma gelemediklerinden dolayı kökleşemiyen ve buyüzdün çabucak batıp gidenler sayılmazsa geriye iki büyük parti kalıyor: İTTİHATÇILAR ve İTİLAFCILAR. Meşrutiyetin başındanberi yaşayıp birbiriyle çatışan ve boğuşan bu iki partiyi sosyal sınıfların temsilcileri olarak incelersek şu sonuca varırız:

1) Çıkarları Osmanlı devletinin varlığına bağlı olan müslüman ahalinin birinci sosyal sınıfı askeri ve mülki ve ruhani memurlardan bileşen yönetici zümredir. Bu sınıfın ekonomik çıkarları kadar düpedüz varoluşu da devletin bağımsız olarak yaşamasına, yani kendi başbuğluğu altında kalmasına bağlıdır.

2) Çıkarları yine devletin bütünlüğü ile varolmasına bağlı bulunan ikinci bir sınıf büyük müslüman tüccarlar ve işadamlarıdır. Bunların birçoğu mütaahhitlik ve mütezimlik ederek para kazandığından hükümetin koltuğuna sokulur ve devletçe kayırlamak ister. Dış ülkelerle Osmanlı ülkeleri arasında idhalat ve ihracat ticaretiyle uğraşan aracı tüccarlar da devletin kendilerine güven verecek derecede güçlü olmasını isterler.

3) Devletin tüm varlığı ile kendi çıkarlarını bir gören üçüncü sosyal sınıf arazi ve emlak sahipleridir. Bunlar büyücek topraklara, çüflükleri sahip köy zenginleri ile şehirlerde emlak ve akarı olan gelir sahipleri, rantiyelerdir. Bunlar önemli sınıf çıkarlarını güvenle elegeçirebilmek için hükümete dayanmak ve daha iyisi hükümeti kendi ellerinde tutmak isterler. Yüksek memurlar, tüccarlar, arazi ve emlak sahipleri olmak üzere sıraladığımız bu üç çeşit varlıklı sosyal gurupa toptan «Burjuva» denir. Memurların az maaşlı olanlarıyla topraksız yada pek az topraklı köylüleri işçi sınıfından saymak doğru olur.

Abdülhamit saltanatının son zamanlarında askeri ve mülki memurlardan bir bölümü yüksek maaşları ve burjuvazi ile işbirliği etmekten sağladıkları kazançlar sayesinde devlet eğemenliğinden yetesiye yararlanırken, başka bir bölümü, yani taşrada yalnız kendi ufak maaşları ile geçinmek zorunda bulunan memurlar ve küçük rütbeli subaylar hallerinden memnun değillerdi ve hükümete karşı homurdanıyorlardı. «İttihat ve Terakki» işte bu yoksul (proleter) askeri ve mülki memur tabakasına dayanarak Tarih sahnesine çıktı ve gizli örgütüne aldığı kişiler daha çok bunlardı. Müslüman

ve Türk olmıyan bazı ulusal demokrat partiler ve komiteler de (özellikle ermeni taşnakları ve bulgar ihtilâlcileri) İttihat ve Terakki'yi desteklediler, çünkü ulusal dâvalarında bu yoldan hizmet etmeyi umuyorlardı. Büyük bir ticaret yeteneğine ve çıkar sezgisine sahip olan Selânik tüccarları da geleceği, yani ihtilâlin başarı kazanacağını kestirerek Partiyi desteklediler. Hükümet değişikliği olur, Abdülhamit rejimi yıkılırsa iç ve dış ticareti, özellikle hükümet mütaahhitliklerini tekellerinde bulunduran İstanbul rum ve ermeni iş adamlarının yerini alacaklarını düşünüyorlardı. Nihayet Rumeli'de büyücek çifliklerin sahiplerinden bazıları, örneğin Siroz beğleri, İttihat ve Terakki'yi desteklemekle kalmazlar, içine de girdiler. Bunların tutumu da şöyle açıklanabilir: İhtilâlcî çeteler, Sırp ve Yunan komitelerini bunları çok tedirgin ediyor, haraca kesiyordu. İstanbul'da hükümet değişirse güvenlik artıp sıkışık durumlarından kurtulacaklarını sanıyorlar ve umuyorlardı.

Buna karşılık hükümet merkezinde iktisadi kazanç kaynaklarına yerleşmiş, subaşlarını tutmuş olanlar, yani büyük rütbeli askeri ve mülki memurlarla sermaye sahibi paşalar (Bir Müşir Zeki Paşanın ve bir Vezir İzzet Holo Paşanın emlak ve akar varlıkları düşünülün!), sonra iç ve dış ticareti ellerinde bulunduran müslim ve gayrimüslim tüccarlarla devlete mütaahhitlik ve mütezimlik eden işadamları, geçim kolaylığı ve iltimas gören İstanbul halkı ve nihayet vilâyetlerde yaşayan eşraf ve âyan Abdülhamit rejiminden memnundular.

İttihat ve Terakki bir askeri darbe ile hükümeti ele geçiriverince eski rejimden memnun olan bütün sınıf ve zümrelerin muhalefete geçeceği belli duruyordu. Çeşitli denemelerden sonra yeni rejimden hoşnut olmıyan bütün elemanlar «İtilâf ve Hürriyet» bayrağı altında toplanıp tutundular. Demek ki İtilâf ve Hürriyet partisi ilkönce Meşrutiyet inkılabıyla yerlerini yitiren eski memurların, yine eski rejim süresinde servet yapmış tüccar ve müteahhitlerin, İttihatçılara kapılanamıyan eşraf ve âyanın temsilcisi oluyordu. Türk olmıyan ulusal partilerden kimisinin, Rum, Arap, Arnavut ve Kürt partilerinin de, ihtimal kendi ulusal dâvalarına yeni bir yol bulmak umuduyla, bu yeni muhalif partiye yardımcı oldukları görüldü.

İnkılabın başlangıcında durum böyle özetlenebilirdi. Ama birbirini kovalıyan büyük olaylar ve sarsıntılar bu iki osmanlı partisinin yapılarında önemli değişiklikler yaptı. Birinci Cihan Savaşı patladığında ve harp süresinde partilerin dayandığı sınıflar yer değiştirdi, durumlarda kaymaları oldu. İttihat ve Terakki artık hoşnutsuz memurların partisi olmaktan çıkmıştı, daha çok kendi yetiştirdiği geliştirip zenginleştirdiği, sermayedarlaştırdığı, burjuvalaştırdığı büyük memurların partisi olmuştu. Ermeni ve Bulgar komitelerinin (partilerinin) ayrılıkçı amaçlarını görerek onlardan yüzçevirmişti, ama Rumeli'deki toprak ve emlak sahipleriyle Selânik'li tüccarların çıkarlarını temsil etmekte devam ediyordu, bunların temsilcileri de partinin içinde önemli yerler tutuyordu. Eski yoksul askeri ve mülki memur zümresi de şimdi zenginleşmiş ve post kapmış olduğundan «İttihat ve Terakki» kuruluştaki demokratik nitelikten uzaklaşmıştı. Ama hükümeti sıkıca elinde tutmak istiyen bir partiye böyle zayıf bir sosyal temel yetmezdi. Ayrıca memur sınıfına güvenilmezdi, gerçek sosyal güçler bulunup dayanılmalydı. Onun için bütün Osmanlı ülkelerindeki emlak ve akar sahipleri ile tüccarlarını kendine bağlayacak tedbirler aldı. Böylece palazlanıp gelişen müslüman ve Türk burjuvazisi velinimetini olan «İttihat ve Terakki»

iktidarına arka olacak, bir müslüman-türk burjuva partisi olarak hiç sarılmıyacaktı. Bu hesap yanlış değildi ve gerçekten Cihan Harbinin sonunda İttihat ve Terakki'yi Türk millî burjuvazisinin partisi saymak hiç yanlış olmazdı.(1). Birzaman «İtilaf ve Hürriyet»in Anadolu'da en sağlam desteği sayılan emlak sahipleriyle ticaret erbabı artık tüm İttihatçı kesilmişlerdi. Abdülhamit gününden kalma yaşlı memurlarla İttihat ve Terakki'nin darılttığı kimseler, çoğu yetersizlikten açığa çıkarılan askeri ve mülki memurlar ve nihayet din adamları ciddi bir sınıf temeli vermezlerdi. İtilafçılardan savaş boyunca ciddi bir yarlık gösteremeyişlerini İttihatçıların gözetirmemalarından daha çok bu durumla açıklamak yerinde olur.

Harp uzayıp acı sonuçları kendini hissettirdikçe İstanbul halkının zayıf tabakaları ile Türk köylüsünün önemli bir kütlesi İttihat ve Terakki hükümetinin karşısına geçti. Köylü dağınık ve örgütsüz olduğundan hoşnutsuzluğunu ancak askerden kaçmak ve hükümet emirlerini elinden geldiğince saymamakla gösteriyordu. İstanbul'lular ise sızlanıp söylenmekle yetiniyordu.

Harp yenilgi ile bitince memur sınıfı arasında da İttihatçılardan kopanlar çoğaldı, ama İtilafçılar bütün bu hoşnutsuz elemanları kendine çekecek durumda değildi, hattâ eskidenberi kendine bağlı emekliler ve koğulmuşlar ile beslenme zorlukları yüzünden sızlanıp kıvranan İstanbul yoksullarını bile birleştirip sözcülüğünü edemedi. Öyleki mütarekeden sonra bile İttihatçılara muhalif bir hükümet işbaşına gelemedi. Ali Kemal'in doğru olarak söylediği gibi mütarekeden sonra kurulan hükümetler yine dolayısıyla İttihat ve Terakki kabineleri idi, yalnız birkaçı yansız «Memur kabineleri» sayılırdı. Bir İngiliz gazetecisi seçkin siyaset adamlarımızdan birine «İtilaf ve Hürriyet partisi hangi sosyal sınıfları temsil eder?» diye sormuş ve kandırıcı bir cevap alamamıştı; Çünkü bu gerçekten cevap verilemez bir soru idi.

Partileşememekle birlikte, İstanbul, Selânik gibi aracı burjuvazinin yoğun olduğu kentlerde İttihatçıların manda ve himaye fikrine yanaşmaması yüzünden kızan elemanlar, ister istemez itilafçılara yanaştılar. Barışın kurulamaması, iç kavgalar, Anadolu'da başhyan kurtuluş savaşı ve bütün bunlardan doğan güvensizlik ve tedirgi onlara yabancı himayeyi aratıyor, işlerine devam edebilmek için bir an önce barışa kavuşmayı özletiyordu. Yabancı manda idaresi gelirse İttihatçılar zamanında kazandıklarını yitirmekten, yerli ve yabancı gâvur sermayelerinin baskısıyla yine yere serilmekten korkmuyor değillerdi tabii; Onun için de kayıtsız şartsız mandadan yana olamıyorlardı. En istekli mandacılar İstanbul'un uluslararası sermaye hareketleri sayesinde «hoşca geçinmiye alışmış olan» az sayıdaki EPIKÜR'cü aydınlar arasında görülüyordu. Bunların sayısı az olsa bile ellerindeki çeşitli propaganda araçları ile büyük gürültü çıkarıyorlar, etkileri de ona göre yaygın ve etkin oluyordu. Mütareke süresinde İtilafçıların güçlü gösteren bu idi.

Son sözüm şu ki, İtilaf ve Hürriyet dayanmak istediği sınıfları bulmadan, bulduğu sınıfların gerçek çıkarlarını dile getirecek formülleri, sloganları yaratmadan tam bir parti niteliği ile İttihatçıların karşısına çıkamaz ve eşit söz hakkıyla konuşamaz!...

(1) Anadolu kurtuluş savaşına önderlik edecek sınıfın nasıl hazırlandığı anlaşılıyor mu?

BİR AMERİKAN GENERALİNİN İTİRAFLARI

Amerikan kapitalizminin geri kalmış ülkeleri nasıl sömürdüğü bugün Türkiye'de tartışılan başlıca konular arasında yer almaktadır. Aşağıdaki yazı, Küba gerçeği üzerine Amerika'nın Columbia Üniversitesi profesörlerinden C. Wright Mills tarafından yazılan ve Amerika'da yayınlanan «Listen, Yankee - Dinle, Yankee» isimli kitaptan alınmıştır.

YAZAN: C. WRIGHT MILLS
ÇEVİREN: Dogan Özgüden

Amerikalılar sık sık «Biz Küba'ya bir şey yapmamıştık ki...» sözünü tekrar ederler. Oysa iki ülkenin yakın tarihlerine bir göz atmak, bu sözün ne kadar asılsız olduğunu açıkça ortaya koyacaktır. Gerçekler inkâr kabul etmez. Aşağıda belirtilen tarihsel gerçekler, Küba'lıların uydurması değildir, tamamen Amerika'da yayınlanan dokümanlardan yararlanılarak ortaya çıkartılmıştır.

Amerikalılar ilk defa 1848 yılında Küba Adası'nı 100 Milyon Dolar'a satın almak istemişlerdi. Bu girişim bir kaç defa tekrarlanmış, fakat o zaman Küba'da sömürgeci olarak bulunan İspanyollar adayı satmaya yanaşmamışlardı. Özellikle güneyliler Küba'yı esaret düzenini sürdürmek için kullanmak istiyorlardı. İspanyollardan yüz bulamayan Amerikalılar bu defa ünlü «Ostend Manifesto»yu yayınladılar. Bu manifestoya göre, «Küba coğrafi bakımdan Birleşik Amerika'nın bir parçasıdır. Amerika bu adayı para ile satın alamazsa, tanrısal ve beşeri kanunlara göre Küba'yı zorla ele geçirmek hakkına sahiptir.» Evet, güneyliler, Küba'yı bir esaret ülkesi haline getirmek istiyorlardı.

Güneyliler, Orta Amerika ve Meksika gibi Küba'yı da ellerine geçirmek istediler, fakat İspanyolların boyunduruğunu kıramadılar. Bu arada, Küba'lılar İspanyol boyunduruğundan kurtulabilmek için sık sık ayaklanıyorlardı. 1860'da başlayan ayaklanma 10 yıl sürdü. Kübalılar esirlerin serbest bırakılmasını ve kendi kendini yönetme hakkının tanınmasını istiyorlardı. Fakat ayaklanma başarısızlıkla sonuçlandı.

1895 yılında José Marti tarafından kurulan gerillalar İspanyollara karşı tekrar ayaklandılar. Bunun üzerine Kübalı gerillalarla savaşmak üzere İspanya'dan on binlerce asker adaya sevk edildi. Ertesi yıl Küba'ya gönderilen «kasap» namıyla maruf İspanyol generali Valeriano Weyler, müthiş bir terör havası yaratarak Küba'yı bir temerküz kampı haline getirdi. Bu arada Amerikan kapitalistleri de Küba'lıların sefaleti üzerinden muazzam servetler kazanmağa başlamışlardı. Küba'da geniş araziler satın alarak bunları şeker plantasyonları haline getirmişler ve sadece 1896 yılında 30 Mil-

KIRKDÖRT

yon Dolar kazanç sağlamışlardı. Küba'nın demir, nikel ve manganez madenleri de Amerikan kapitalistlerinin eline geçmişti. Bethlehem Çelik Kumpanyası ile Rockefeller de Küba'ya el uzatanlar arasında idi. 20 nci Yüzyılın başında Amerikan kapitalistlerinin kazancı 50 milyon Dolar'ı aşıyordu.

Bu sırada Küba'lılar ne yapıyordu? Onların nasibi sadece çalışmakta; emeklerinin karşılığını almadan... Küba'lılar Yirminci Yüzyıla İspanyol boyunduruğundan kurtulmuş, fakat bu defa Amerikan sömürgecilerinin pençesine düşmüş olarak giriyordu!

Ve sonra da Amerikan deniz piyadeleri Küba Adası'na ayak bastılar. Daha önce İspanya'ya karşı açılan savaş, şimdi Amerika'ya karşı yenilenmeliydi. 19 uncu Yüzyılın son ihtilali Küba'da yapılmıştı, 20 nci Yüzyılın ilk ihtilali de Küba'da patlamalıydı. Latin Amerikalıların ünlü bir sözü vardır: «Önce Yankee Doları, sonra da Yankee Bayrağı!» İspanyollara karşı savaşta Amerikanın kendilerine yardım ettiğini zanneden Küba'lılar, ne kadar yanıldıklarını çok geçmeden anlamışlardı. 1901 yılında Amerika Küba'yı Platt Amendment'i kabule zorladı. Bu, Küba'nın hükümlerine haklarına son veriyordu. Amerika artık Küba'nın işlerine karışabilecek, Küba Hükümeti'nin kararlarını etkileyecekti.

Platt Amendment, ayrıca, Küba'daki Amerikan menfaatlerini savunmak üzere gerektiği zaman Amerika'nın adaya silahlı müdahalede bulunması hakkını (ki bu sadece State Department'ın ve Amerikan tekellerinin lüगतına göre bir hak anlamı taşır) tanıyordu.

Platt Amendment'ten önce ilk defa 1899 yılında bir generalin komutasındaki bir Amerikan birliği Küba Adası'nı işgal etmişti. Yankee'ler 1902'de adadan ayrılırken yıllığı sadece 2 Bin Dolar'a kiralanmış bir deniz üsünü Amerika'ya mal ediyorlardı. Ünlü Guantanamo Üssü!

Fakat Amerikan askerlerinin silahlı ziyaretleri bununla da bitmedi. Yankee'ler 1906'da bir daha, 1912'de bir daha, 1917'de bir daha gelerek adayı işgal ettiler. 1920 yılında ise Amerikan hakimiyeti, artık silah kullanmadan Küba Hükümeti'ne etki yapacak hale gelmişti!

Bu defa yine Latin Amerika'lının dedikleri Yankee Doları Yankee Bayrağı'nın arkasında nüfuzunu genişletiyordu.

Şiddet ve para, para ve şiddet... Yankee'lerin bütün düşündükleri işte bu idi... Amerika'nın sık sık tekrarladığı yabancı halklarla iyi münasebet böyle kuruluyordu.

Ama Küba'lılar, Yankee müdahalesinin sadece Küba için bahis konusu olmadığını da gayet iyi biliyorlardı. Yankee müdahalesi bütün dünyada, özellikle Latin Amerika'da yayılıyordu. Amerikan generallerinden biri, Smedley D. Butler, 1930'larda bir Amerikan dergisinde şunları yazıyordu:

«Memleketimin en aktif askeri kuvvetlerinden biri olan deniz piyadesinde tam 33 yıl ve 4 ay geçirdim. Astegmenlikten generalliğe kadar bütün rütbelerde liyakatle hizmet ettim... 1914'te Meksika'da, özellikle Tampico'da Amerikan petrol şirketlerinin çıkarlarını savundum. Haiti ve Küba'yı National City Bank için elverişli gelir kaynakları haline getirdim... 1909-12 arasında Nikargua'yı Brown Brothers Kumpanyası'nın bankacılık faaliyetlerini önleyecek Amerikan şeker şirketlerine açtım. 1903'te Honduras'ı Ame-

rikan meyve kumpanyalarının kazanç kaynağı haline getirdim. 1927'de Standard Oil'in Çin'e korkusuz girmesini sağladım.

Bütün bu yıllar süresince, bizim arkamızda olanların söyledikleri gibi, ben her tarafı haraca kesmiştim. Şereflemlerle, madalyalarla, taltiflerle donatıldım. Al Capone sadece bir kaç şehri haraca kesebilmişti. Biz deniz piyadeleri ise üç kıtada işimizi yürütüyorduk!»

Bunları bir Küba ihtilalcisi söylemiyor. Bunu söyleyen Fidel Castro değildir. Bunu söyleyen, Amerika'nın kendi adamlarından biridir, bir Amerikan generalidir, Amerikan Deniz Piyadelerinin gözde komutanlarından General Smedley D. Butler!

Evet, Dolar ve bayrak, birbirini izlediler. 1890'larda Amerikan şirketleri Küba şeker üretiminin sadece yüzde 10'unu ellerinde tutuyorlardı. Birinci Dünya savaşından önce bu oran üçte bir idi. 1920'lerde bu oran üçte ikiye yükseldi.

Satılmış Kübalı politikacılar ve Amerikalı kapitalistler, kendi deyimleriyle, «milyonerler dansı» yapıyorlardı! Ya Kübalılar? Onlar, Manhattan'daki şirketlerin idarehanelerinde, idare meclislerinde kararlaştırıldığı biçimde yaşamağa zorunluydular.

Ve Küba'lılar bu kararları verenleri tanımıyorlardı. Yüzlerini bir defa olsun görmemişlerdi!

ŞERİF HULUSİ

İKTİSADİ BUHRAN VE MONOPOLLER

TÜSTAV

SÜKRAN KURDAKUL

MİLLİ KURTULUŞ ŞARKISI

— Yakında Çıkıyor —

ATAÇ KİTAPEVİ

KARAKURT OLAYININ EĞİTİM POLİTİKAMIZ AÇISINDAN NEDENLERİ

Aydos TOROS

Karakurt köyü olayının toprak reformu çabalarının hızlandığı bir zamana raslaması hiç de bir tesadüf değildir. Gericici ve tutucu bu davranışları saldırgan hale getirecek ortamı hazırlayanlar vardır. Ve bu ortamı hazırlayanların bir teki bile din adamları değildir. Yıllardan beri Türk aydınları nerede bir tutucu ve gericici direnme olsa Devlet güçlerine karşı gelenler olsa tüm suçu direnenlerde aramaya kalkışır. Oysa ki, direnenleri suç işlemeye iten, onlara bu ortamı hazırlayan kimseler gerçek suçludurlar.

Tarihimiz boyunca gericici ve tutucu hareketlerin suçluları olarak din adamları bilinmiş ve onların gericici ve tutucu hareketlerinden aydınlarımız daima korkmuşlardır. Aslında ne din adamlarımız ne de bilgisiz halk yığınlarının gericici davranışları tehlikeli olmamıştır. Bunların büyük bir çoğunluğu biraz daha iyi yaşama düzeyine ulaştıkları zaman ilk yenileşmeye karşı olan direnmelerini kolaylıkla terketmekte ve unutmaktadırlar. İlk öğretimin gerçekleştiği yerlerde ise oldukça hızlarını yitirmekteyler. İlkokul derecesinde bir eğitim görmüş bir insanın bir çok alanlarda kandırılmaları ve tuzaklara düşürülmeleri oldukça güç olmaktadır. En az ilkökul eğitimi görmeyen insanları, siyasi ve ekonomik güç sahibi kimseler, kendi çıkarları için kolaylıkla istedikleri yöne itebildikleri gibi onların emeklerini de ellerinden alarak harcamayı oldukça kolay başarmaktadırlar. Burada belki de en acı olanı bu araç yapılan insanların kendi hayatlarından duygusuz olarak yaşamaları ve onları kurtarmaya çalışanları boğmaya, öldürmeye kalkışmalarıdır.

Karakurt köyünde olanda budur. Ancak saldırganın sadece köyün öğretmenlerine olmayıp Devlet güçlerine de sığması için bir öğretmen-köylü münasebeti ya da aydınlanmaya direnme olarak düşünülmesine engel teşkil eder. Eğer gericicilerin saldırmaları sadece öğretmenlere karşı olsaydı bu kadar büyük olaylar meydana gelmeyecekti. İşin aslı; öğretmenler burada Devletin bir görevlisi olarak Onun emirlerini yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Bu yüzden de köylünün gözünde Devleti temsil etmektedirler. Kaymakam, jandarma da aynı biçimde Devletin bir temsilcisi olarak bulunmaktadır. Böyle olmasaydı köylülerin bunların tümüne birden saldırmalarının bir anlamı olmazdı.

Cumhuriyetin kuruluşundan beri yurdumuzun çeşitli yerlerinde çıkan ayaklanmaların ortak nedenleri vardır. Bu nedenlerin bazılarının kökü dışarıda bazılarının da içeridedir Kökleri nerede olursa olsun bilgisiz halk

yığınlarını özel çıkarlarına araç ederek yenileşmelere, devrimlere, reformlara karşı koyan kimseler yürürlükteki düzenden en çok yararlanan kimselerdir. Bunlar değişmeden korkmaktadırlar. Zira yapılacak değişmeler, reformların onların alıştıkları hayat düzenini bozacaktır. Artık çalışmadan, şehirlerin gece klüplerinde binlerce lirayı bir gecede tüketmek, can sıkıntılarını Avrupa'nın büyük şehirlerinde dağıtmak, ekonomik güçle birlikte siyasi gücüde elinde tutarak kendi çıkarları yönünde Devlet makinasını çalıştırmak olanakları da bitecektir. Bu kimseler yürürlükteki toprak düzeninin, ticari hayatın, hukuk düzeninin, siyasi yapının korunmasını çeşitli yollardan savunmaktadırlar. Bazan memleketin açlık ile karşı karşıya kalacağını, bazan dış değerimizin sarsılacağını, bazanda vatanın ve rejimin tehlikeye gireceğini kendilerine bayrak ederek reformlara karşı durmaktadırlar.

Bu ekonomik güce sahip olanların reformlara karşı durmalarının etkileri en çok, çıkarları yönünde bilgisiz, halk yığınlarını aldattıkları zaman görünür hale gelmektedir. Bunlar demokratik düzenin gereği olarak, halk yığınlarının oylarına gerek duyan partilere kendilerini kolaylıkla kabul ettirmektedirler. Bir kere bu partilere sızdıktan sonra halk çıkarı yerine kendi çıkarlarını korumak çabası içinde Devlet gücünü kullanmaya başlamaktadırlar. Bu gücün başında vatandaşların yürürlükteki düzene karşı durmamaları için gerekli eğitimin onlara verilmesi geliyor. Bir kere vatandaşlara kadenci bir eğitim verildikten sonra ötesi kolay... Bundan böyle vatandaş bütün kötülüklerin nedenlerini tabiat üstü güçlerde aramaya başlayacaktır.

İkinci dünya savaşından sonra da kökü dışarıda olan yabancı sermaye çevreleri ile içerdeki toprak ağalarının, ticaret ustalarının ortak olarak işletmeye çalıştıkları eğitim düzeni onlara gerekli adamları yetiştirmede gecikmemiştir. Bir yandan Lâyük Devlet okullarına tutucu düşüncelere eğitim ve öğretim yoluyla sokulurken, okulların ilerici yöneticileri ve öğretmenleri de sindirilmeye başlanmıştır. Bunun en korkunç örneklerini köy Enstitülerinde görüyoruz. Oralardaki öğretmenler başka yerlere kaldırılmış, yöneticilerin yerleri değiştirilmiş, işe ve yaratıcılığa dayalı eğitim düzeni terkedilmiş, köy çocuklarının köylerini unutturmak için şehir çocukları da buralara sokulmuş, bu kurumlar kamu oyunda en çirkin şekilde küçültülmeye çalışılmıştır. Devrimci ve halkçı olan bu kurumlar kapatıldıktan sonra yerlerine bağınaz bir dünya ve eğitim görüşünü benimseyen okullar açılmıştır. Bu okullarla yarınki aydın din adamı yetiştirilmesi amacı güdüleceği kamu oyuna benimsetilirken asıl amaç saklı tutulmuş, toplumsal ve ekonomik yapımızın değişmesine karşı duracak insanlar yetiştirilmiştir. Sayıları 1923-24 yıllarında 29 iken 1931-32 yılında sifıra indirilen bu okulların 1951-52 yılında yedisi birden açılmış ve bugün sayıları 38 e yükselmiştir. 1955-56 yılında öğrenci sayıları 2400 iken 1962-63 öğretim yılında 6700 ü aşmıştır. Bazılarına göre de bu okullarda okuyan öğrencilerin sayıları 1965 yılında 11.885 dir. Bu çocuklardan 2800 ü lâyük Devletimiz adına okumaktadır. Orta öğretim kurumlarında Devlet adına okutulanların sayılarının bu sayıdan 300 az olduğu düşünülürse Milli Eğitim Bakanlığının yoksul vatandaşların çocuklarını nerelerde kullanmaya çalıştığı iyice anlaşılır.

Yoksul kimselerin çocuklarının Devlet örgütlerinde etkin yerleri almalarına engel olan bu tutumu ne din ne demokrasi ne de ulusal çıkarlarla bağdaştırabiliriz. Devlet örgütlerinde yeralmaları çok cimrice kendilerine verilen yoksul vatandaşların çocuklarına İmam-Hatip okullarında kapıların ardına kadar açık olmasının nedeni, bu çocuklara verilen gerici ve tutucu eğitim ve öğretim yolu ile toplumsal ve ekonomik yapımızın korunmasını sağlamaktır. Oysa ki bu davranış dolaylı olarak kalkınmamıza çelme atan bir davranıştır. Ekonomik ve toplumsal yapımız değişmedikçe kalkınma olanaklarımızın gerçekleşmeyeceğini öngören ilk yıllık plânın böylece bir anlamı da kalmıyor.

Aydın din adamı y etiştirme sloganı ile açılan İmam-Hatip okullarının on yıldan beri hiç de böyle yetişmediklerini uygulama hepimize gösterdi. Ve gene bu çocukların çoğunun din adamı olma yerine başka meslekleri seçtiklerini görüyoruz. Onların İmam-Hatip okullarına akın etmelerinin nedeni sadece ve sadece bu kurumlarda okuma kolaylıkları buldukları içindir. Eğer yoksul vatandaşların çocuklarına bir doktor, avukat, mühendis ve sanatçı olma kapılarını açarsanız hiç birisi bu din okullarına gitmez. Bizim halkımız sanıldığı kadar gerici ve tutucu değildir. O böyle olmaya çalışsa bile yaşamı onu ileri bir hayat özlemine zorlar. Sözelimi: hangi köylü insan gibi evde oturmayı, insan gibi yemeyi, giyinmeyi, hastasına doktora bakıtmayı, sinamayı ve tiyatroyu istemez. Ve gene kim hayvanlarla kucakkucağa yatmaktan, haklarını alamamaktan, kovulmaktan, itilmekten çocuklarını bilgisiz görmekten hoşlanır.

İnsanların alışkanlıklarından onları vazgeçirmek zordur ama olanaksız değildir. Eğer siz yeni sağladığınız hayat düzeni içinde onu güvenlik altına alabilirseniz hiç bir zaman yeni hayata geçmek için direnme görülmez. Hastalandığı zaman doktor bulamayan, hasta evinde yatırılamayan yatırılıp bakılamayan insan ne diye doktoru arasın. Doktor olsa bile bakım parası olmayan bakımparası bulup ilaç alamayan insan için tıp biliminin ne gereği vardır. Tıpkı okuma-yazma bilmeyen ve düşünme gücü olmayan vatandaşın düşünme özgürlüğü, köprüaltında yatanların mesken dokunulmazlığı gibi. Öyleyse gerici ve tutucu olan halk değildir onları bu geri ortamda yaşamaya zorlayan ve bundan çıkarları olan kimselerdir. Asıl korkunç olan gericilik Ekonomik güçlülere Devlet makinesini ellerine geçirecek reformlara karşı duranların gericiliğidir. Bunların hiç birisi okumamış bilim öğrenmemiş kimseler değildir. Çoğu üniversiteyi ya yurdumuzda ya da dış ülkelerde bitirmişlerdir. Öyleyse gerici dendiği zaman aklımıza şazimet sakallı ve kalınkuşaklı kimseler gelmemelidir. Eğer onlar bir kaynaktan beslenmezlerse kısa zaman sonra tükenir giderler. Nitekim Osmanlı imparatorluğu içinde gerici düşünülere zaman zaman Almanlar, İngilizler ya da Fransızlar beslemişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti kurulup bağımsız bir dış politika güdülmeye başlanması ile yabancıların Türkiye'ye uzanan kolları koparılınca gerici hareketi gücünü yitirmeye başlamıştır. Menemen, Bolu, Doğu ayaklanmaları gibi ayaklanmalar olmuşsa da bunlar kısa zamanda bastırılmıştır. Ancak bu ayaklanmaların da ekonomik güçleri ellerinde tutanların Cumhuriyet düzenine karşı olanlar tarafından yönetildiğini unutmamak gerek. Eğer ayaklanma yaygın olmamış kısa zamanda

bastırılabilmişse bunun nedenlerinin başında ayaklanmayı yalnız başına içerideki sömürgenlerin hazırlamış olmalarıdır.

Bir yandan bu gerici tutucu hareketleri için kitleler hazırlanırken, Devlet eli ile köye giden aydınlar, yöneticiler köylüyü aydınlatma adına onun geriliğinin nedeni olan ekonomik hayatını umursamadan, köylünün yatırımlarını, evliyalarını, üfrükçülerini, muskacılarını ortadan kaldırmaya çalıştılar. Bunların değişmesi ile kendi hayatında hiç bir şeyin değişmeyeceğini bilen ve anlayan köylü bu teselli ve güvenlik ocaklarının kötülenmesinden hoşlanmadı. Bununla da kalmayarak aydınlatmayı kendilerine ters getiren bu kişilerden de hoşlanmadı. Bu etki-tepki ilişkisi köylüyü tüm Devletin karşısına geçirdi. Kurtuluş Savaşı ile kurtardığı topraklar üzerinde mutlu yaşama olanaklarına kavuşamayan köylüler kendilerini adı çıkarlarına araç yapan toprak ağalarının bir uydusu haline geldiler.

Bu ortam içinde Devletle bağı kesilen köylü toprak ağasının en doğal yardımcısı ve yaşatıcısı oldu. Hükümette olan işlerini yalnız başına bitiremeyen ve ağanın aracılığına sığınan köylünün gözünde ağa Devlettten daha büyük bir güç haline geldi. Devletle köprüleri atmış olan köylüye verilme-ye çalışan eğitim de etkili olmadı.

«Ne okulda çocuklar arapça heceliyor, ne kadınların yüzünü peçeler geceliyor,» diyen iyimserliğin yerini kısa zaman sonra karamsarlığa bıraktı. Okullara gelmeyen çocukların kanun zoru ile getirilmeleri bir yarar sağlama yerine köylünün hincını daha da çoğalttı. Köy çocuklarının hayatları ile ilgisi olmayan, onları belli bir azınlığın yararına göre düzenlenmiş eğitim yöntemleri ile yetiştirme çabalarının ilgi görmeyeceği de kısa zamanda anlaşıldı. Böylece köyde okulun gereksizliği, neredeyse, savunulmaya başlanmıştı.

Oysa ki bu tutum tam anlamı ile yanlıştı. Köylünün hayatını etkileyen orta çağ artığı toprak düzenine bir sonvermeden okur-yazar olması bile olanaksızdı. Eğer köylü yeni bir uygarlığa sokulmuş olsaydı okulu kendisi arayacak, gericilik yuvalarına yüzvermeyecekti.

Batı yardımları ile daha da güçlenen, yer yer tarımda kapitalist türetime geçen toprak ağaları 1950 yılından sonra da yasama organında çoğunluğu teşkil etmeye başladılar. Bir yandan batılı sömürücüler, öte yandan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu onları bir düşünüyü çevresinde birleştirmekte gecikmedi. Dışardan yapılan bir zorlama ile çok partili hayata geçiş ekonomik gücü ellerine tutanların halkı sömürme olanaklarını daha da güçlendirdi. Sadece siyasi demokrasi uygulaması içinde demokrasinin gerçekleşeceği düşüncüleri halka benimsetilmeye başlandı. Köy Enstitülerinin yerine İmam-Hatip okullarını koyanlar halk derslikleri yerine de kuran kurslarını koymakta başarılı oldular. Sanki Türk toplumu için halk eğitimine gerek yokmuş da din eğitimine gerek varmış gibi bir uygulamaya girildi. Şu sayıların incelenmesi yargımızın yerinde olduğunu kanıtlayacak durumdadır.

Yıl	Öğretmen		Öğrenci		Kurs Sayısı		Diploma alanlar	
	Kur'an ks.	Halk D.	Kur'an ks.	Halk D.	Kur'an ks.	Halk D.	Kur'an ks.	Halk D.
1945-46	65	1770	2765	61	2454	595	37285	
1946-47	99	1162	5649	91	1492	916	22755	
1947-48	104	517	5750	99	753	1290	11321	
1948-49	128	183	7083	118	206	1788	5078	
1949-50	129	106	8680	122	114	2859	2738	
1950-51	64	28	4142	60	27	1166	1424	
1951-52	205	191	11568	170	196	2380	3090	
1952-53	207	232	11825	183	242	2417	3278	
1953-54	288	1525	17373	225	1824	4420	16707	
1954-55	348	1405	17508	241	1523	7438	17924	
1955-56	235	1623	12235	235	2771	13235	19374	
1956-57	200	1236	10507	252	1549	3725	15440	
1957-58	400	1260	21916	431	1832	6291	14632	
1958-59	500	1113	29689	518	1350	10640	13129	

Yukarıdaki sayılar incelendiği zaman çok partili düzene geçişle birlikte halkın uyanması adına yapılan çalışmaların yönünü rahatlıkla bulmak olanağı vardır. Halkın yolunu böylesine karanlığa saptıran kimseler bu karanlıktan yararlanacağını önceden hesaplayan kimselerdir. Halk tüm kötülükleri «hayrihi ve şerrihi min Allahi taala» felsefesi içinde düşünmeye başladığı zaman soygun kolaylaşmış olacaktır.

Yetişkinler arasında böyle bir çalışmayı uyguladıktan sonra yeni yetişen kimseler (öğrenciler) arasında da kötülüklerin sebeplerinin insanlar olmadığı inancını gerçekleştirmeyi amaç bilen din dersleri okulların öğretim programına da kondu. Tabiat bilimleri ile çelişme içinde bir durumda hemen ortaya çıkmakta gecikmedi. İlk zamanlar isteğe bağlı olan bu dersler daha sonra zorunlu hale getirildiler ve çocukların sorumlu oldukları dersler arasına din dersleri de girmiş oldu. Din derslerine karşı direnen öğrenci velilerine «bu tamamen isteğe bağlı bir şeydir, isterseniz çocuğunuz okur, istemezseniz okutmazsınız.» dendi. Dendi ama bu, işin uygulama olanağı tüketilmiş bir hukuk oyunundan öte de gidilemedi. Okullarda yönetici durumunda olanlar ya daha az çalışmak ya da ümmetçi düşünceleri yaymak için din derslerinin okutulmasını seçtiler. Örneğin okulun müdürü din dersi verirken bir yandan derse girmeyenleri yetkisini kötüye kullanarak derse sokmaya çalıştı, öte yandan veliye «İslam çocukları din dersine girmez mi?» diye taşlamalarda bulundu. İlk yıllarda direnen velilerin sayılarında böylece sifıra yaklaştırıldı. Bugün ilk ve orta öğretim kurumlarında oruç tutmayan öğretmenler diğer öğretmenler tarafından baskı altına alınmış vicdan özgürlüğü çığnınmeye devam edilmektedir.

(Sonu 59 sahifede)

**GAZETECİLERİN KIDEM TAZMİNATI
HAKLARINI KORUYAN
HAKEM KARARI**

İşçi hakemi Prof. Dr. İsmet Sungurbey, tarafsız hakem Rauf Dizdar, işveren hakemi Tahsin Okur'dan meydana gelen hakem kurulu, gazetecilerin iş akdinin feshini kendileri ihbar ederek gazeteden ayrılmaları durumunda da kıdem tazminatı istiyebileceklerine karar vermiştir.

Binlerce basım işçisini ilgilendiren bu pek önemli konuda ilk kez verilmiş olup bundan sonra hakem ya da mahkeme önünde açılacak dâvalar için de örnek diye dayanılabilecek nitelikte bulunan bu bilimsel ve güçlü gerekçeli kararı okurlarımıza sunuyoruz.

H A K E M K A R A R I
O l a y

Türkiye Gazeteciler Sendikası adına umûmî vekil Avukat Asena Özgen, sendika üyesi Turhan Aytul'un Milliyet Gazetecilik A.Ş. de 5 Haziran 1951 den 2 Eylül 1964 e kadar 13 yıl çalıştıktan sonra gereken süreyi vererek iş akdinin feshini ihbâr ettiğini, bundan dolayı toplu sözleşme gereğince son aylık brüt ücreti olan 2500 lira üzerinden kıdem tazminatı olan 32,500 liraya hak kazandığını belirterek Milliyet Gazetecilik A. Ş. den bu parayı dâvâ etmiştir.

Dâvalı vekili Avukat Dr. Reşat Atabek, savunmasında, Turhan Aytul'un gazeteden avans isteğinin reddedilmesi yüzünden muğber olarak kıdem tazminatı alabilmek için feshi ihbâr ettiğini, bunun ise Medenî Kanûnun 2 nci maddesindeki dürüstlük (objektif hüsn-i niyyet) kurallarına aykırı ve hakkın kötüye kullanılması mâhiyyetinde olduğunu, kıdem tazminatı alacağı feshi ihbâr geciktirici (ta'likî) şartına bağlı bir alacak olup Borçlar Kanûnunun 154 üncü maddesinin muhâlif mefhûmı gereğince şartın dürüstlük kurallarına aykırı olarak gerçekleştirilmesi durumunda gerçekleşmemiş sayılacağını, kıdem tazminatı gerçek anlamda bir tazminat mâhiyyetinde olduğundan ancak işverenin kusurlu feshi ihbârı ya da kusuruyla feshi ihbâra sebep olması ve işçiye bir zarar vermesi durumunda istenebileceğini, 212 sayılı kanûnla değiştirilmiş 5953 sayılı kanûna göre ancak işverenin feshi ihbârı durumunda işçi kıdem tazminatı isteyebilip toplu sözleşmede de bu esâsın kabul edilmiş bulunduğunu, tersi düşünülürse kıdem tazminatı alacağı işçinin feshi ihbâr etmesi yolunda bir irâdî şarta bağlı olduğundan bu hakkın doğamıyacağını ileri sürmüştür.

G e r e k ç e

I. Dâvalı vekili, kanûnlarımızın, işçilere, özgürlüklerini sağlamak amacıyla feshi ihbâr hakkını tanıdığını, bundan dolayı feshi ihbâr hakkının çalışma özgürlüğüne kavuşmaktan başka amaçla kullanılmasının Medenî

Kanûnun 2 nci maddesindeki dürüstlük kurallarına aykırı ve hakkın kötüye kullanılması olduğunu, olayda ise fikir işçisinin, işverenden istediği avansın reddedilmesine muğber olması yüzünden feshi ihbâr ettiğine göre, bu feshi ihbârın da dürüstlük kurallarına aykırı ve hakkın kötüye kullanılması olduğunu ileri sürmüştür.

Oysa, fikir işçisi, feshi ihbâr hakkını, yalnızca serbest kalmak, çalışma özgürlüğüne kavuşmak amacıyla değil, — özgürlüğe kavuşma amacı yanında — feshi ihbâr işleminin teknik deyişiyle «kanûnî ve yan sonucu» olan (Bakınız: VON TUHR/SIEGWART, Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrechts, Zürich 1942, § 20, VIII, s. 144/145) kıdem tazminatını da almak amacıyla da yapabilir. Bunda, ne kanûna, ne de Medenî Kanûnun 2 nci maddesindeki dürüstlük kurallarına ve hakkın kötüye kullanılması yasasına aykırı düşen hiçbir yön yoktur. Gerçekten, Prof. TUOR'un da belirttiği üzere, hakkın kötüye kullanılması: «ahlâkın, âdâbın, halkın iyiliğinin, dürüstlüğü v.s.nin yüksek isterlerine aykırı düştüğünden korunmaya lâyık değildir. (...) Kötüye kullanma, açık, göze batarcasına, hiç şüphesiz ve önemli olmalıdır. Şüphe hâlinde, şekli hukuk korunacaktır.» (TUOR, Das Schweizerische Zivilgesetzbuch, Zürich 1953, § 6, III, s. 45.) Olayda ise, tam tersine, fikir işçisinin, feshi ihbâr ederek kıdem tazminatının hakem önünde isbât edebildiği miktârı olan 32.500 lirayı alacak yerde, böyle yapmayıp ilkin yalnızca borç olarak 20.000 lira avans istemekle yetinmesi, kendisinin işverene bağlılık, dürüstlük ve iyiniyetinin bir kanıtı diye nitelendirilmek gerekir. İşverence avans istemi reddedilen fikir işçisinin memnûn olmayıp muğber olması ise, pek olağan bir beşerî ve psikolojik durum olup feshi ihbâr işleminin bu sâikle yapılmış olması da feshi ihbâr hakkının dürüstlüğe aykırı bir kötüye kullanılması sayılarak kıdem tazminatı hakkını ortadan kaldırmaz; çünkü hukukan prensip olarak hukukî işlemin subjektif mâhiyyette olan sâikleri gözönünde tutulmaz. Meğer ki, Borçlar Kanûnununun 30 uncu maddesinin 2 nci fıkrasında belirtildiği üzere, fikir işçisi, feshi ihbârı, işverenin güç durumunu istismâr edip kendisine aşırı çıkarlar sağlamak amacıyla yapmış olsun. Olayda ise, böyle bir durum söz konusu değildir.

Nitekim, büyük hukuk üstadı ANDREAS VON TUHR, yukarıda anılan eserinde, § 38, III, 6. s. 290 da, tam da bu olayı ele alarak aynen şöyle demektedir: «Tehdit konusu olan kötülük, bir hakkın kullanılması ya da tehdit edenin yapmakta özgür olduğu başkaca bir fiil ise, kural olarak hukuka aykırı bir zorlama yoktur. Böylece, alacaklı, yalnızca alacağını tatmîne zorlamak için değil, borçluyu bir sözleşmeyi değiştirmeye ya da yeni bir sözleşme kurmağa yöneltmek için de feshi ihbârla (...) tehdit edebilir. Bunun gibi, bir kimsenin, muhâtabın borçlu olmadığı bir edimde bulunmayı kabûl etmezse kendisiyle iş ilişkilerini keseceğini söylemesi durumunda da hukuka aykırı bir zorlama yoktur. Bizim çıkarlar savaşı temeli üzerine kurulmuş iş hayatımızda câiz sayılan zorlama araçları söz konusudur...»

II. Dâvâlı vekili, kıdem tazminatının, iş akdinin feshinin ihbârı geciktirici (ta'likî) şartına bağlı bir alacak olduğunu, Borçlar Kanûnununun 154 üncü maddesinin muhâlif mefhûmu gereğince olayda dürüstlük kurallarına aykırı olarak şart gerçekleştirildiğinden gerçekleşmemiş sayılacağını ileri sürmüştür. Oysa, feshin ihbârı, kıdem tazminatı alacağının gerçek ve

teknik anlamda şartı (Bedingung) değil, kanûna dayanan bir hukukî gereği'dir. (Voraussetzung, condicio juris.) (Bakınız: VON TUHR/SIEGWART, adı geçen eser, § 20, VI, s. 139/140, § 84, V, s. 703/704.) Bundan başka, burada Borçlar Kanûnunun 154 üncü maddesindeki kuralın muhâlif mefhûmu değil, kıyâs yoluyla uygulanması düşünülebilirdi. Ne var ki, yukarıda I de belirtildiği üzere, feshin ihbârı, dürüstlük kurallarına aykırı olmadığından, Borçlar Kanûnunun 154 üncü maddesindeki kuralın kıyâs yoluyla uygulanması da söz konusu olamaz.

III. Dâvâlı vekili, feshi ihbâr durumunda istenecek kıdem tazmînâtının, bir tazmînât mâhiyyetinde olduğundan, ancak işverenin kusûrlu feshi ihbârı ya da kusûruyla feshi ihbâra sebep olması, ayrıca bundan işçinin bir zarar görmesi durumunda istenebileceğini, olayda ise işverenin kusûru bulunmadığından tazmînât da istenemeyeceğini ileri sürmüştür. Oysa, Borçlar Kanûnunun 18 inci maddesi gereğince sözleşmelerin gerek kasden, gerek yanlışlıkla kullandıkları deyimlere bakılmayıp gerçek istekleri araştırılmak gerekir. İmdi, işverenin bakımının bir sonucu olan ve işçinin yıllarca çalışarak işverene emeği geçtiğinden dolayı verilen kıdem tazmînâtının, ancak işverenin kusûru ve işçinin zararı varsa istenebilecek gerçek ve teknik anlamda bir tazmînât mâhiyyetinde olduğu görüşü, ne yabancı hukuk, ne de Türk hukuk doktrin ve uygulamasında kabul edilen bir görüştür. (Bakınız: HUECK/NIPPERDEY, Lehrbuch des Arbeitsrecht, Berlin und Frankfurt a. M., 1957, § 52, III, 1, s. 434/435; NIKISCH, Arbeitsrecht, Tübingen 1955, § 41, I, s. 473; SAYMEN, Türk İş Hukuku, İstanbul 1954, s. 590/592 ile orada not 100 deki Türk Yargıtayı kararı.) Bundan dolayı da, kıdem tazmînâtının istenebilmesi için, işverenin kusûruyla feshi ihbârı ya da kusûruyla feshi ihbâra sebep olması, ayrıca işçinin bundan bir zarar görmesi gerekli değildir. Nitekim, toplu sözleşmenin 35 inci maddesine göre, işçinin ölümü, yâni işverenin iş akdinin sona ermesinde hiçbir kusûru bulunmaması durumunda da işçinin mirâsçılarına kıdem tazmînâtı verilmesi de, bunu gösterir. Tersî düşünülseydi, işveren için yıllarca çalışıp emeği geçmiş olan işçinin feshi ihbâr ederek kıdem tazmînâtı hakkını alabilmek için işverenin kusûrlu bir davranışını beklemesi gerekecek, işverenin kusûrlu bir davranışı bulunmadıkça kıdem tazmînâtı hakkını alamıyacaktı ki, böyle bir çözümlün, kıdem tazmînâtı hakkını aşağı yukarı sözde bırakan, hayâlî kılan son derece adaletsiz bir çözüm olacak idiği apaçaktır.

IV. Dâvâlı vekili, 212 sayılı kanûnla değiştirilmiş 5953 sayılı kanûnun 6 ncı maddesine göre, ancak işverenin feshi ihbârı durumunda fikir işçisinin kıdem tazmînâtı istiyebileceğini, toplu sözleşmenin 32 nci maddesinde de bu hüküm kısmen farklı bir ifâdeyle tekrâr edilmiş olduğundan, fikir işçisinin feshi ihbâr etmesi durumunda kıdem tazmînâtı istiyemeyeceğini ileri sürmüştür. Oysa, sözü geçen kanûnun geçici maddesine göre: «Bu kanûnun yürürlüğe girdiği târihte beş yıl veyâ daha fazla kıdemi olan gazetecilerin, tâbî oldukları iş akdini, bu kanûnun yürürlüğe girmesinden itibaren iki yıl içinde fesh etmeleri hâlinde, 6 ncı madde hükmü uygulanmaz.» Görülüyor ki, geçici maddenin muhâlif mefhumu gereğince, bu maddedeki durumda olan gazetecilerin de, bu kanûnun yürürlüğünden iki yıl geçtikten sonra iş akdinin feshini ihbâr etmeleri durumunda, 6 ncı madde uygulanacak ve bu fikir işçileri de kıdem tazmînâtı istiyebileceklerdir. Kaldı ki,

toplu sözleşmenin 32 nci maddesinin başlığında yalnızca işverenin feshi ihbârı durumunda kıdem tazminatı isteminden söz edilmeyip mutlak olarak «Kıdem Tazminatı» denildiğinden, toplu sözleşmenin bu mutlak hükmü «itlâkı üzere» uygulanmak, yâni gerek işverenin, gerekse fikir işçisinin feshi ihbâr etmesi durumunda kıdem tazminatı istenebilmek gerekir.

Dâvâlı vekili, toplu sözleşmenin 35 inci maddesi ile 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasının 2 nci cümlesinin muhâlif mefhûmunun da, fikir işçisinin feshi ihbâr etmesi durumunda kıdem tazminatı istiyemeyeceğini gösterdiğini ileri sürmüştü de, yukarıda III de belirtildiği üzere, toplu sözleşmenin 35 inci maddesi, bunun tam tersini gösterir; 28 inci maddenin 1 inci fıkrasının 2 nci cümlesinden ise böyle bir anlam çıkarmağa imkân yoktur.

V. Dâvâlı vekili, son olarak, savunduğu görüşün tersi düşünülürse, kıdem tazminatı alacağı fikir işçisinin feshi ihbâr etmesi yolunda bir irâdi şarta bağlı olacağından bu hakkın doğamayacağını da ileri sürmüştür. Yukarıda II de belirtildiği üzere, feshin ihbârı, kıdem tazminatı alacağının gerçek ve teknik anlamda şartı değil, hukukî gereği'dir. Bunun dışında, feshin ihbârı, kıdem tazminatı alacağının geciktirici (ta'likî) şartı sayılsa bile, ancak tek yanlı, yâni bir yanı borca sokan sözleşmeler borçlunun sırf irâdi şartına (Wollensbedingung = dilek şartı'na) bağlı olursa hukukî işlem değil de sonradan gönül rızâsiyle yapılacak bir edim için bağlamıyan, borçlandırmıyan bir anlaşma diye nitelendirilmek gerekir. (Bakınız: VON TUHR/SIEGWART, adı geçen eser, § 84, III, not 32.) Olayda ise, kıdem tazminatı alacağı, yalnız borçlunun, yâni işverenin sırf irâdi şartına (dilek şartına) değil de, alacaklının, yâni fikir işçisinin de dilek şartına bağlı olduğundan, dâvâlı vekilinin bu iddiası da yersizdir. (Şurası da belirtilmelidir ki, kıdem tazminatı alacağının aynı zamânda işverenin, yâni borçlunun da feshi ihbârı yolundaki sırf irâdi şarta (dilek şartına) bağlı olması, işçinin gereken kıdem süresi dolmak üzere iken işverenin feshi ihbâr ederek kıdem tazminatı alacağının doğumuna engel olmak tehlikesini yaratmaktadır. Ne var ki, işverenin böyle bir davranışı, dürüstlük kurallarına aykırı olduğundan, Borçlar Kanûnununun 154 üncü maddesi gereğince bu durumda şart gerçekleşmiş sayılmak gerekir. (Bakınız: HUECK/NIPPERDEY, adı geçen eser, § 52, V, 1, s. 441; NIKISCH, adı geçen eser, § 41, III, 3, s. 478.)

S o n u ç

Yukarıda gösterilen sebeplerden dolayı, fikir işçisi Turhan Aytul'un mesleğe ilk giriş târihi olan 5 Haziran 1951 den feshi ihbâr ettiği 2 Ekim 1964 târihine kadar geçen 13 yıllık süre için son aylık brüt ücreti olan 2500 lira esâs tutularak hesaplanan 32,500 lira kıdem tazminatının dâvâlıdan tahsiliyle dâvâciya verilmesine (...) 8/1/1965 târihinde oy çokluğu ile karar verildi.

İşçi Hakemi
Prof. Dr. İsmet SUNGURBEY

Tarafsız Hakem
Rauf DİZDAR

İşveren Hakemi
Tahsin OKUR
(Muhâlif)

(NOT : İşveren hakemi Tahsin Okur, kıdem tazminatını, gerçek anlamda tazminat mâhiyyetinde gördüğünden, karâra muhâlif kalmıştır.)»

OCAK AYI OLAYLARINA BAKARKEN . .

Şükran KURDAKUL

DIŞ POLİTİKADA GELİŞMELER

Sovyet Yüksek Şurası üyelerinden Podgorny'nin başkanlığında bir Sovyet heyetinin Türkiye'yi resmen ziyareti Ocak ayının en önemli politik olaylarından biridir. Ziyaretin sonuçları - hele Sovyet Dışişleri bakanı Gromiko'nun Kıbrıs konusunda Türk hükümet tezini destekler mahiyette konuşması dünya basınında çeşitli yankılar uyandırmıştır. Ünlü Amerikan dergisi Newsweek, bu ziyareti yorumlarken «olagan bir geziden» değişik olduğunu ifade etmekte ve şöyle yazmaktadır:

«Podgorny'nin de müşahade ettiği gibi Türkiye'nin Rusya'ya kayıtsız yakınlaşması için bu tür ziyaretler yetmemektedir. Yüksek rütbeli bir Türk subayının belirttiği gibi Türkiye Ruslarla son üç asırda onüç kere savaşmıştır ve Rusların yakınlaşmasını ihtiyatla karşılamak zorundadır.»

«Türkiye Kıbrıs konusunda müttefikleri ve Amerika tarafından umulmadık bir şekilde yalnız bırakıldığı kanısındadır. Türkiye'nin tek yönlü bir dış siyaset yüzünden dünya meselelerinin dışında kalmış olduğu da yaygın bir düşüncedir. Bütün bu gelişmelerin ortaya koyduğu gerçek daha bağımsız bir hareket tarzı istendiği ve bu isteğin Washingtonla olan bağlarını bir miktar gevşeteceğidir.»

Newsweek dergisinin bin dereden su getirerek vardığı sonuç budur ve gene Türkiye'nin daha bağımsız bir hareket tarzı istediği biçiminde kaypak bir görüşe bağlanmaktadır. Daha bağımsız bir hareket tarzı istemek ne demektir? Türkiye bağımsız bir devlet olarak, politik ilişkilerini kendi sorumu içinde değerlendirecek ve hareketlerine bu sorum ve değer ölçülerine göre yön verecektir. Artık Türkiye için ne Rusya'ya ne Amerika'ya, ne de başka bir dostluğa «kayıtsız yakınlaşmak» diye bir kavram olabilir.

Daha 1948 lerde Amerikan yardımının arkasında gizlenen gerçekleri halkına gösteren Türk vatanseverleri, 1950-60 döneminde yabancılarla işbirliği halinde bulunan Toprak ağaları ve yabancı sermaye komisyoncuları iktidarına boyunegmeyerik onları düşürdükleri gibi bağımsız Türkiye gerçeğine karşı durmak isteyen bütün aykırı güçleri içte ve dışta aynı sonuca götürecek güçtedir. Newsweek dergisini görmemek için elleriyle gözlerini sımsıkı kapatmak zorunda bırakan gerçek budur.

Nitekim, Türkiye hükümeti çok taraflı Nato nükleer vurucu gücüne katılmıyacağını resmen ilan ederken, Sovyetler Birliği dış işleri bakanı Gromyko ayın son günlerinde Izvestia gazetesine verdiği demeçte «Federasyonun Kıbrıs için tek çare» olduğunu belirterek hükümet tezini desteklemiştir. Dünya basınında Türk hükümetinin politik zaferi diye nitelenen gerçek, kapitalist blokun dümensuyunda gitmekten çıkar umanların işlerine gelse de gelmese de bu gerçektir.

İlhan Selçuk, «Taş yerinde ağırdır» adlı yazısında soruyor:

«Ama Sovyet Rusya ve tarafsız dünya ile Türkiye arasındaki yakınlaşmaları düşünmeden tenkit edenler, aynı zamanda Kıbrıs davasının da hararetli bir mücahidi görünüyorlar. Peki nasıl bir çözümleme teklif ediyorlar? Enosis'e engel olacak hangi tedbirleri almalıdır Türkiye?»

«Sovyetlerle yakınlaşmaya karşı durup:

Nereye gidiyoruz? diye soranlar, önce kendilerine bir sual açmalıdırlar.

ELLİALTI

Nereye gitmek istiyorlar?

Yunanistan idaresinde ve silahla donanmış bir Kıbrıs onlara daha mı huzur, güvenlik, milli haysiyet ve şeref getirecektir?»

SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ

ESKİ KUŞAĞIN KARŞISINDA

Türkiye eski politikacı kuşağın görmek istediği gibi, yönetici sınıfların diledikleri yöne çekip götürebilecekleri bir Doğu ülkesi midir? Son günlerin olaylarını izlerken karşımıza çıkan çelişkilerin asıl nedenini bu soruya bağlayarak düşünmek gerektiğini sanıyorum. Öyle ya, B.M. Meclisinde, ilgili komisyonda Dış ticaretin devletleştirilmesi konusunda görüşlerini bildiren Milletvekili Orhan Apaydın, Komisyon başkanı tarafından Komünist fikirler ileri sürdüğü gerekçesiyle susturulmak isteniyor. Kimdir bu Komisyon başkanı? C.H.P. Milletvekili, Türk ticaret bankasının eski genel müdürü Ali Şakir Ağanoglu. Neden dış ticaretin devletleştirilmesinden yana olmadığını gerekçelerini koymuyor ortaya? Hem Orhan Apaydın'a hem kamuoyuna karşı görevini daha inandırıcı bir yöntemle yapmış olmaz mıydı Ali Şakir Ağanoglu? Ama suçlamayı seçiyor. Mehmet Kemal arkadaşımızın Yön'deki yazılarının birinde belirttiği gibi Mustafa Kemal Bolşevik ilan eden mütareke basınının işbirlikçi kalemleri gibi eski politikacı kuşak nedense hep suçlamayı seçiyor. Orhan Apaydın Komisyonunda, Niyazi Ağırnaslı, Senatoda, Nadir Nadi gazetede, Mümtaz Soysal, Sadun Aren fakültede, İnönü A.P.li politikacının kahve toplantısında aynı metotla, aynı alaturka kurnazlıkla suçlanıyorlar. Yetmiyormuş gibi Türkiye Başbakanı İsmet İnönü üniversiteler rektör ve dekanları ile toplantılar yaparak üniversitelerimizi suçlayan kararlara öneliyor. Yani İnönü olarak o da suçlamaya katılabiliyor. Sonra da duyarlılığını çoktan yitirmiş bir terazide kılolarca yanlış yapıldığının farkına bile varmadan tartma işlemine devam edip gitmemizi istiyor eski politikacı kuşak bizden. Mümkünü var mı bunun?

Bizim kuşak, sorumunu bilen insanlar olarak örneğin aşırı sol, aşırı sağ kavramlarının arkasına çekilip karaçalmaların, korkutmaların bin türlü süyle gözdağı verme oyunlarının perdesini açıyor. İşte. Görevini, tarihsel bayrak yarışından aldığı görevi yapıyor. İşte, Siyasal Bilgiler fakültesi fikir klübü yöneticileri Üniversiteler rektör ve dekanlarının toplantısında alınan kararlara karşı tepkisini belirtirken bu kavramlara aşırı ortacıların verdiği anlam açısından bakmanın yanlışlığını açıklanmış oluyorlar.

«16 Ocak 1965 günü Başbakanın başkanlığında toplanan üniversite rektörleri ve dekanlarının katıldığı toplantıda üniversitelerdeki düşünsel çalışmalar gözden geçirilmiştir.

Toplantıda, toplumsal sorunları düşünmek ve tartışmak, bu konularda görüşleri belirtmek bile suç sayılmak yoluna gidilmiştir.

Türkiye'nin sömürülme yolu petrol konusunu, düşün özgürlüğünü kısıtlama aracı TCK. 141-142. maddeleri tartışmak, Anayasa düzenini savunan bildiriler yayımlamak suçlama konusu olabilmıştır.

Ayrıca, gençliğin düşünsel çalışmalarının dışarıdan güdüldüğü gibi bir suçlama da buna eklenmiş ve üniversiteye polis sokulması haklı gösterilmek istenmiştir.

Demokratik bir yüz verilmeye çalışılan toplantı, gerçekte üniversite özerkliğini kısıtlayıcı, düşün özgürlüğünü köstekleme yolunda çalışmaların bir aşamasıdır.

Suç sayılan bu çalışmalar Atatürk'ün Türk gençliğine komutlarının

yerine getirilmesinden başka bir şey değildir. Atanın gençliğe hitabesi ve Bursa nutku bu görevi gençlere yüklemiştir.

Bütün engelleri yenerek görevimizi yapacağız.

Türkiye'yi eski politika mektebinin görmek istediği gibi yönetici sınıfların dilediği yöne çekip götürecekleri bir doğu ülkesi halinde bırakmaya İnönü'nün de gücü yetecek midir dersiniz?

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİNDE

Karşı düşünceyi kaba kuvvet kullanmayı göze alarak susturmak isteyen her anlayış, önce kendisine olan inanç ve güven duygularını yitirmiş demek değil midir? Saldırı ile karşı gösteri yapmak arasındaki ayırım, tartışmakla kavga çıkarmak arasındaki ayırım kadar açıkken hem taşı-sopayı seçmek, hem gösteri yapıyoruz diye yutturmaya çalışmak özgürlüğü kötüye kullanmak olur bal gibi... Kendilerine kimler tarafından «milliyetçi» ve «mukaddesatçı» gençler adı bağışlanmış olursa olsun Türkiye İşçi partisinin genel yönetim kurulu toplantısını bozmak isteyenlerin durumu hem özgürlüğü kötüye kullanmak ve hem - daha önemlisi - kendilerini düşünen insanların yerine koymaktan korktuklarını göstermek durumudur..

Nedir ki böylesi aykırı davranışlarla kendi varlıklarını, işlevlerini somutlamak isteyen bu gençler arasında da düşünmesini öğrenenler çıkacak, giderek yumruk ve sopa kullanmanın hiç de öyle övünülecek işlevlerden olmadığını anlayacaklardır.

T.İ.P. Genel yönetim kurulu - işçileri bakanlığını kutlamak gerekir görevlilerin aldığı «tedbirler sayesinde» Ocak ayı toplantısını yapmış ve parti genel başkanı toplantının halka açık olan bölümünde son siyasi olaylar üzerine görüşünü kamu oyuna duyurmuştur. Ne var ki, bu toplantının kapalı bölümü üstüne Akşam gazetesinin yaptığı açıklamalar üzüntüyle karşılanmış, Niyazi Ağırnaslı'nın istifasına yol açan «tahkikat gerekçeleri» gibi sosyalistleri güç durumda bırakan bir davranış olarak yorumlanmıştır. 16 Ocak günü Akşam gazetesinde yayınlanan haber şöyledir:

Geçen pazar günü Türkiye İşçi Partisi toplantısı sırasında çıkan olayın yankıları devam ederken aynı gün TİP Genel Yönetim Kurulu'nun yaptığı gizli toplantıda patlak veren diğer bir olayın duyulması parti teşkilatında daha büyük bir tepki uyandırmış bulunuyor.

Bilindiği gibi, Türkiye İşçi Partisi yöneticileri, daha önce kendi tutumlarına karşı oldukları için partinin eski genel sekreterini, Genel Yönetim Kurulu'nun ve Merkez Yürütme Kurulu'nun eski üyelerinden ikisini, parti gençlik kollarının eski genel başkanını, eğitim ve kültür büroları üyelerinden üçünü partiden ihraç etmişler, bu arada bir senatör ile bir profesör ve iki asistanın istifasına sebep olmuşlardı.

Kendileri gibi düşünmeyenlere karşı baskı hareketine devam eden yöneticiler, son olarak partinin parlamento'daki tek temsilcisi Ankara Senatörü Niyazi Ağırnaslı'yı da, «Avrupa'da eğleneceğine temaslarda bulunarak çalışmak ve parlamento'da Genel Başkan'dan talimat almadan konuşmak» gibi çok ciddi (!) sebeplerle itham ederek partiden istifa zorunda bırakmışlar, bu arada Ağırnaslı'nın il başkanı bulunduğu Ankara İl Yönetim Kurulu'na toptan işten el çektirmişlerdi.

İşte TİP Genel Yönetim Kurulu'nun pazar günkü hâdiseli açık oturumundan sonra parti lokalinde gizli oturuma geçildiği sırada parti yöneticilerinin kendileri gibi düşünmeyenlere karşı tahammülsüz tutumunun yeni bir tezahürü görüldü.

Genel Yönetim Kurulu üyelerinden Muvaffak Şeref bir usul meselesi için söz isteyince Genel Başkan Mehmet Ali Aybar kendisine söz vermeyeceğini bildirdi. Muvaffak Şeref söz isteğinde ısrar edince başkanlık yerinde bulunan Aybar'ın «Seni kapı dışarı ettiririm» diyerek muhatabının üzerine yürüdüğü görüldü. Muvaffak Şeref «Niyazi Ağırnaslı için uyguladığınızı parti disiplini kendinize de tatbik etmeniz lâzım. Tüzüğe göre konuşmak hakkımdır» diyerek kendisini korumak için vaziyet alınca iki kişi, partinin en yüksek kurulunun kırk üyesinden birini kollarından tutup sürükleyerek kapı dışarı ettiler!...

Anlaşılan, TİP yöneticileri, ihraç ve istifaya zorlama yanında yeni bir adam harcama metodu bulmuşlardı...

Bu yazıda T.İ.P. içindeki olumsuz gelişmelerin nedenleri üstünde durarak varılacak sonuçları açıklamak yoluna gitmiyeceğim. Şunu belirtmekle yetiniyorum yalnız: Yön dergisinde yayımlanan «tahkikat gerekçesi» ile Niyazi Ağırnaslı'yı suçlamak isteyenler, sosyalist kamuoyunda bir olumsuzluk belgesinin yazarları olarak hüküm giymişler ve Muvaffak Şeref'i Genel yönetim kurulu toplantısından atmakla da karşı düşünceyi kaba kuvvet kullanmayı göze alarak susturmak isteyen bir anlaşuya düşmüşlerdir.

T.İ.P. ni sevenler görevlerini tartışmak zorundadırlar.

KARAKURT OLAYLARININ NEDENLERİ

(Baştarafı 59 sahifede)

Gayet plânlı bir biçimde yürütülen halkı ve öğrencileri karartma hareketi başarılı olmuş sayılır. Şunu da ekleyelim ki okullarda okutulan din dersleri tam anlamı ile Devletin lâyiklik ilkesi ile çelişme teşkil etmektedir. Çeşitli inançlara sahip kimselerin verdikleri vergiler ile belli bir dinin belli mezheplerinin okutulmasının hiç bir hukuk dayanağı da yoktur. Bu düpedüz hukuk dışı bir zorlamadır. Bugünün yöneticileri ne derlerse desinler yarın onların bu davranışlarının bir zorbalık ve sömürme aracı olduğu anlaşılacaktır.

1965 yılı Diyanet işleri bütçesinin % 30 u aşkın bir oranda yüksetilmesi 1945 yılından sonra başlayan karanlığa doğru yol alma hareketinin devam ettiğini kanıtlar. Aydın din adamı yetiştirme çabası, dolaylı olarak, halkımızın mutluluğuna karşı olan bir çabadan başka bir şey değildir.

Aydın din adamı yetiştiren okullarda mutlu azınlığın bir tekinin çocuğunun okumaması da çabanın içtenliğinden kuşku duyurmaya yeter. Bu tutum ve davranışlar her iki büyük partilerimiz tarafından yarışma halinde geliştirilmeye çalışıldıkça, onların eylemli olarak halka karşı bir yönetimin çarkını kendi çıkarlarına döndürüp durduklarını gördükçe ağızlarından çıkan hiç bir sözün ciddiyetle ilişkisinin olamadığı yargısına varmak güç bir iş olmasa gerek. Karakurt köyü olayı çok partili düzene geçişimizin kimlerin işine yaradığını, halk yığınlarının nasıl suç işleme ortamına adım adım yaklaştırıldığını bize açıkça gösterir. Suçlular öğretmenlerin boğazlarını sıkın köylüler değil onları bu hale getiren toprakağaları aracıtüccar-dış kapitalisten doğan ortaklıktır.

KAYNAKLAR:

- 1 — 380 sayılı İstatistik - Ankara. 1961
- 2 — Öğretmen gazetesi
- 3 — İstatistik Yıllığı - Ankara. 1964

ÜNİVERSİTEDE REFORM KONUSUNDA

Üniversitede reform gerekli midir? Gerekliyse reformun koşulları nasıl olacaktır? Özellikle öğrenci kuruluşlarının kamuoyuna duyurduğu gerçekler önünde bu soruların cevabını bir soruşturma konusu yaparak vermeyi uygun bulduk. Okurlarımızın ilgiyle karşılayacaklarını sanıyoruz.

Sabri Altınel

Şair — Edebiyat Öğretmeni

Üniversite reformunu gerekli buluyorum elbette Üniversitedeki yıllardır süregelen huzursuzluğun nedenleri bilimsel yeteneksizlik, çağın gerisinde kalma öğrenciye çağdaş bir kişilik örneği verememek gibi nedenlerdir. Buna bir de çarpışan çeşitli çıkarlar katılırsa durum daha iyi anlaşılır.

Reform nasıl yapılabilir? Tek çıkar yol üniversitenin bilimsel yeteneğini arttırmaktır. Bu da toplumcu bir görüşle olabilir. Üniversiteyi, bilinci, çağdaş bir kişiliği olan öğretim üyelerinin sorumluluğuna vermelidir.

Gürkal Aylan

İst. Üni. İktisat Fakültesi

Gazetecilik Enstitüsü Mezunu

Üniversitelerde yapılması düşünülen, ya da tartışılan reformdan, toplumsal yaşamamızın tüm kesimlerine uygulanması gerekli bir reform anlıyorum. Yıllardır süregelen düşünüyü uyusukluktan sıyrılıp kurtulmak, üniversiteyi siyasal yaşama, siyaset dünyasına adam yetiştiren bir fabrika kabul etmemek, bunu yaparken de batı ülkelerinin düşünüy-eylem beraberliği ilkelerinden ayrılmamaya çalışmak. İki yanlı bir iş bu tabii, yani hem öğrenci, hem öğretim üyesi için söz konusu. Üniversite adamlarının kişisel kaygılarla, sadece yarını garantilemek için basın toplantılarına konu olmaktan vazgeçip Osmanlı beğenilerinden çok ilerilere doğru atılımlar yapmalarını düşünmek.. evet, o bile güzel.

Süha Çilingiroğlu ••

Avukat

Reformu elbette gerekli görüyorum. Fakat bu sosyal ve ekonomik şartlar içinde bence yapılmasına imkân olmayacaktır. Reform gereklidir; bir kez kültürün tâbi durumdan kurtarılması, kendi bünyemize uygun bir kültür ortamının hazırlanması şarttır. Üniversite bu yapısı ile, gerek bizim özelliklerimizden gerekse dünyadaki gelişmelerin gerisinde kalmıştır. Kültürün tâbi durumdan kurtulmasından şunu anlıyorum: körükörüne batı taklitçiliği olmayan bir fikir ortamı..

Kaya Çelikkanat

İzmir — Sabah Postası Gazetesi

Yazı İşleri Müdürü

Bence memlekette reforma ihtiyacı olmayan hiçbir kurum yok. Üniversitede reform vergi reformu, toprak reformu gibi toplumun bugünkü yapısı değişmedikçe lâfta ve fantazi olarak kalmaya mahkûmdur. Eğer üniversitede gerçekten reform yapılmak gerekiyorsa bu sorun daha çok

yurtta fikir akımları açısından ele alınmalıdır. Çünkü, bugüne kadar fikir akımları hep tek taraflı olarak kısıtlanmıştır. Ve daima soldan alınan özgürlük, sağa bahşedilmiştir. Eğer gerçek bir fikir ortamı hazırlanmak isteniyorsa kısıtlamalar ya eşit ölçüler içinde olmalı ya da her iki tarafta tamamen serbest kalmalıdır. Sağın ve solun bütün verileri ile tartışılabilmesinin hem yurt ölçüsünde, hem üniversitede bir denge yaratabileceği kanı-sındayım.

Arif Damar

Sair

Üniversitelerimiz, düşünce özgürlüğünün «kendi varlıklarını»ni ilgilendirmediğini anayasaya aykırı 141 ve 142. maddelerin kaldırılması için Anayasanın kabulünden sonra geçen 90 gün içinde, bu maddelerin anayasaya aykırı olduğunu belirterek iptal davası açma haklarını kullanmakla gösterdiler. Bilim özgürlük içinde gelişir. Bilimin öncüsü olması gereken üniversite yasalarımızda bu özgürlüğü engelleyici olanları kaldırarak yolunda direnenlerin yanında değil, çağdaş uygarlığa katılma çabası içinde olan toplumumuzda bu uygarlığın en belirli düşünce öğretilerini toplumumuza tanıtmak isteyen kişileri susturmak için kendi dışındaki eylemleri bırakın kendi içindeki en değerli üyelerinin bile - Sabahattin Eyüboğlu, Adnan Benk - suçlanmasına katılıyor.

Öğrencilerle birliğim. Onların çabalarına yürekten katılıyorum.

Muammer Güngör

Avukat

Şarttır. Ama, üniversitenin yalnız belli fakülteleri üzerinde düşünmek alışkanlığı doğmuştur. Üniversite derken tekrar tekrar bütün fakülteleri bir daha gözönünde tutmak gerekir. Şimdiki tutum ve gidiş belli klikler içine kimseyi sokmamak, dışarıya çıkana da kendi arzusu ile kavga, kavgınlık yaratmadan çıkarma düzenidir. Bunun açık delili doktora yapmak isteyen üniversite mezunlarının daha çok bu isteklerini yurt dışında gerçekleştirmek zorunda kalmaları ile kendisini gösterir. Zira, burada doktora yapmak için yıllarca el-etek öpmek bile kâfi değildir.

«Üniversite muhtariyeti» gibi bir şekil kalkana arkasında, ulusun ilerlemesi ve aydınlığa kavuşması için en önemli bir bilim kurumunun kast halinde kalmasını hiçbir zaman doğru bulmadım. Diğer taraftan, bence yıllardanberi profesörsüz, doçentsiz emekleme çağı geçiren Atatürk üniversitesi örneği, aydınların içini kanatmaktadır. Devlet, üniversitede reform konusuna muhakkak elini uzatmalıdır. Örneğin, nasıl subaylar «Doğu hizmeti» zorunluğunda iseler asistan, doçent ve profesörler olarak bu halka hizmet etmek durumunda olan bilim adamlarının da «Doğu hizmeti» kavramı içinde aynı statüde bir işleme en az bir fakülte öğrenim müdeti kadar hizmet görmesinin şart olduğunu düşünmekteyim.

Anıl Meriçelli

Şair — Deri Kimyageri

Ben üniversite öğretim üyelerinin kesin olarak başka görevlerde çalışmalarına karşıyım. Son yıllarda açıldığını gördüğümüz özel yüksek okullarda üniversite profesörlerinin ek görev aldıklarını biliyoruz. Bu okullardan gündüzlü öğrencilerden çok yüksek ücret alıyorlar. Bu kurumların bir öğretim ülküsünden çok ticari bir anlayışla çalıştıkları bir ger-

çek. Üniversitede bir reform yapılacaksa, bunun ilk eylemi öğretim üyelerinin özel okullarda ve üniversite dışı herhangi bir özel görevde çalışmalarının önlenmesi ile gerçekleşebilir.

Üniversitelerimizde, öğrencilerin çağının adamı olarak yetişebilmesi için gereken «müfredat» dışı ilişkilerini karşılayacak hiçbir ortam yok. Örneğin bir öğrenci klasik müzikle, edebiyatla, tiyatro ile, plastik sanatlarla ilgilenmek isterse üniversitelerimiz olanak sağlamadığı için bu konularda kendini yetiştiremeyecektir. Oysa batı ülkelerinde öğrencilerin bu gibi istekleri fazlasıyla karşılanmaktadır.

Ünsal Oskay

Siyasal Bilimler Doktora Öğrencisi

Evet, üniversitelerimizde bir reform gereklidir: çünkü az gelişmiş bütün ülkelerde siyasal ve sosyal hayata biçim veren düzenin geliştirilmesinde, yeniliklerin, ilerlemelerin gerçekleştirilmesinde temel gücü sağlayabilecek birkaç kurumdan biri de üniversitelerdir. Bunu nasıl yapacaktır üniversiteler? Önce, doğrudan yana, dürüst ve değerli bilimsel çalışmalarla bilgi toplamakla yardımcı olacaklar. Sonra da halkın tüm ulusunu daha insancıl, daha yaşanılır bir hayata kavuşturulmasında görev yüklenerek. Ülkenin sosyal, ekonomik sorunlarına bulmağa çalıştıkları doğru ve kendi koşullarına uygun çözüm yollarını dolaylı ya da dolaysız olarak eylem alanına aktarmağa çalışarak yapacaklar.

Bu genel bir görünüm içinde böyle bence. Bizde böyle oluyor mu? Sorunun acı yanı bu... Söylemek gereksiz nedenini. Birçok konuların tartışılmadığı, hayattan uzak bir öğrenim yapma zorunluluğu en başta geliyor. Çat-pat yabancı dil öğrenip de bir iki kitaplık karıştırınca ileri ülkelerdeki üniversitelerle bizimkiler arasındaki ayrımı anlıyorsunuz. Gerçekten de derslerde metot, ders konuları öğretim üyelerinin üniversite dışı ilintileri hep düzeltilecek konular.

Bir de şu var. İlkokuldan başlayıp üniversite bitenedek izlenecek «humanist» bir eğitim yolu gerek. Yeni kuşakları ilkel duygulardan, somumsuzca yaşayıştan ve yararsız aydın olmaktan kurtarmak için.

Mahmut Özçay

Tüccar

Gereklidir. Cumhuriyetimizin 41 inci yıldönümünde artık yaşları yetmiş geçen eski kafaların zinde kafalara yerlerini bırakmaları şarttır. Gençliğin reform istemindeki sebeplerin bu olduğu kanısındayım. Üniversite öğretim üyelerinin yaşama alışkanlıkları demokrasi ilkelerine aykırı olarak hizmet alışkanlıklarını aşıyor. Bir fedakârlık göstermeleri gerekirken bir egoizme düşüyorlar. Halkın beklediği ve özlediği yaşama seviyesini gerçekleştirecek bilim düşüncesini yaratmadıkları için üniversite olarak ihanet ediyorlar. Bu yüzden, sözlerimin başında belirttiğim gibi reform gereklidir. Meselâ, herhangi bir hastanın hastahaneye yatabilmesi için, önce profesör doktor beylerin muayenehanelerine gitmelerinin aşağı yukarı şart olduğu artık bilinen bir gerçektir. Ve bu gerçek bize belli öğretim üyelerinin çıkarıcılığına bir delil olmaktadır. Temenni olarak söylüyorum: hangi profesör sömestr tatilinde memleketin geri kalmış bölgelerine giderek bilgisini halka arz ediyor? Sosyologu, matematikçisi, ziraatçisi, doktoru var içlerinde. Hangisi bilimiyle kütleyi ana dâvalara bağlı bilimsel çalışmalarda bulunmuştur?

ALTMİŞİKİ

Demir Özlü

(Eski Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi asistanı — Avukat)

Üniversite'de bir bilimsel çalışma yapma olanağı yoktur. Örneğin, ben asistanken, yanında bulunduğum profesör -Orhan Münir Çağıl- Hegel okumamı bile yasaklamak gayretindeydi. Bu kurumlara, bilimsel düşün-
cenin girmediğinin çeşitli ispat yolları vardır ve yapılmaktadır. Öte yan-
dan sosyal bilimler gözönünde tutulursa yurdumuzda bilim hürriyeti ol-
madığı açıkken Üniversite bu hürriyeti savunmadığı gibi yurtsever, namuslu aydınlar hakkında onları mahkûm ettirecek raporlar vermektedir. Bu üniversite, Fransız Filolojisi Doçenti Adnan Benk'i dersinde okuttuğu kitaptan bir parçayı çevirdiği için 7,5 yıl hapsine neden olacak bir raporu vermiştir.

Kapütülasyonların ilga edildiği Atatürk Türkiyesinde yabancı sermaye çevrelerine hizmet eden mason derneklerine yazılan öğretim üyeleri ya-
zılmayanlardan daha çoktur. Bir kısmı da yabancı şirketlerin doğrudan doğruya - hukuki, iktisadi - müşaviri durumundadırlar. Çıkar dengesi üniversitenin kendi içinde reform yapmasına asla izin vermez. Bunu ancak üniversite dışındaki devrimci güçler yapabilir.

Doç. Dr. Metin Özek

İstanbul Çocuk Hastahanesi

Psikiatri Uzmanı

Üniversitelerde reform zorunluluğu gerekçeleri ile apaçık ortada : Bilimsel çalışmaların verimliliğini sağlayan ortam ve örgüt özelliklerinden yoksunluk; bu çalışmaların genellikle çağdaş bilim düzeyinin altında oluşu; araştırma ve eğitim-öğretim görevlerine çok kere kişisel çıkarların yeğ görülmesi; ortak çıkarlar çevresindeki grublaşmaların aralarındaki gerginliğin, çalışmaları daha da aksatması; bilimsel yönetme, öğretim ve eğitimin tek yönlü, çok eksik ve «üniversal» kavramına uygun olmayan niteliği; öğretim kadrosunun tıkanıklığı; bilimsel yeteneklerden çok belirli çıkarlara yatkınlığın bu kadrolara katılabilme özelliği olarak öngörülmesi vb..

Fakat düşünmek gerekir ki hiç bir toplumsal kurum tek başına, öteki kurumlarla ilintisiz bir düzen ya da düzensizlik içinde değildir. Tam tersine, yürürlükteki toplum düzeninin değer yargılarının, değer sıra-dizilerinin, normlarının kendindeki yansımaları o kurumun özellikleri olarak belirir. O yüzden, üniversitelerdeki reform gerekliliği memleketimizde bugün var olan toplum düzenindeki ve kişilerin ona bağlı tutum, eylem ve dünya görüşlerindeki reform gerekliliğinin sadece yansımasıdır. Şu ya da bu yönetmelikteki maddelerin, bazı öğretim üyelerinin değişmesini gerçek bir reform saymak boşuna umutlanmak olur. Gereken, toplumsal oluşumlarla oranlı bir anlayış ve eylem değişikliğini zorunlu kılacak koşulların sağlanmasıdır.

Bu yönde genç kuşakların alttan gelen umutlandırıcı itmeleri seziliyor. Ne var ki bu itmelerin, bazı çıkar grupların uyruğundaki kişilerce, -«profesyonel» ya da «emekli» öğrencilerce!- yönetilmesi, sadece bir kadro değişikliği amacını güdebilir. O zaman da kısa bir süre sonra, bugünkü problemlerin tıpkısı ile karşı karşıya oluruz. Bu tehlikeye karşı genç kuşakları uyarmak gerekiyor.

Afşar Timuçin
Edebiyat Fakültesi
Fransız Filolojisi Öğrencisi

Üniversitenin muhtar olduğu doğru. Ama bir bilim kurumu, bilime ya-
raşır bir yönde gelişmediği zaman yenileştirme isteği duyulur. Yenileşme
kaçınılmaz olduğu zaman da artık bağımsızlık söz konusu olmaktan çıkar.
Bizim üniversitelerimizde reform yapılmalıdır, deniyor. Bence de yapılma-
lıdır; gönül ister ki, üniversitelerimiz kendi kendilerini yenilesin, de-
ğiştirsin. Böyle olursa muhtariyette güme gitmez. Bir öğretmen bazı edimleri-
yle öğrencinin gözünde küçük düştüyse ve bu durum görmezlikten geliniyorsa
ilerde sancı büyüyecektir. Bu durumda öğretim üyelerinin anlayış göster-
mesini bekleme gerekir ilkin. Bu anlayış gösterilmezse bir başka yenileş-
tirme yolu düşünülebilir.

Nebil Varuy
Avukat

Üniversite öğretim kadrosu, kişilikleriyle yurdumuzdaki sosyal gelişme-
nin çok ardında kaldı. Reform isteğinin duyulması da bu gerçeğin ilk be-
lirtisi oluyor. Üniversite öğretim kadrosunu teşkil edenler belli bir sını-
tan geliyorlar. Üniversiteye asistan olarak o kadar az bir maaşla girmiş ve
girmektedirler ki, bu durum onların genel olarak ancak zengin sınıfın çö-
cukları olduklarının delilidir. Ve bunlar sınıflarının genellikle, sınıflarının
eylem ve sözcülüğünü sürdürmektedirler. İstisnalar da başarı ile hocaları-
nın yolunu izlemek eğilimindedirler. Bu sebeple öğretim kadrosu bugün
anlamına çok iyi varılan deyim ile tutucu, öğrenciler ise ilericiyi temsil
etmektedirler.

Reform, güzel bir amaç ama sırf belli kişilerin üniversiteden uzaklaş-
ması ile de gerçekleşemez.

Ali Yaşar
St. Avukat

Reform gereklidir, ancak reformun yapılabileceğine kaani değilim.
Üniversitenin öğretim kadrosu halktan gelmiyor. Bu sebeple, İstanbul Uni-
versitesi, kendi içinde bulunduğu Süleymaniye mahallesine bile bunca yıl-
dır hiçbir faydası dokunmamış bir kurumdur. Bu mahallenin dünyanın
-ekonomi ve kültür açısından bakılınca- en geri mahallelerinden biri ol-
duğu açıktır. Üniversitenin elinde Süleymaniye ile ilgili en ufak bir incele-
me ya da istatistik yoktur. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve
Kriminoloji Enstitüsü vardır. Bu bir araştırma enstitüsüdür, çocuk suçları
okutulduğu zaman öğrencilerine İtalya'dan örnek verilir. İmralı cezaevi
dışında yerli hiçbir çalışması yoktur. Üniversitenin yüz metre ilerisindeki
Süleymaniye camisinin eteğinde 14-15 yaşındaki çocukların satışı yapılır-
ken öğretim üyelerinin bunlarla bile ilgili en ufak bir çalışmaları var mı-
dır? Bu gibi toplumsal olayların bile nedenlerini niçin araştırmazlar? Bu-
nun sebebi şudur: ceza enstitüsünün yöneticiler çokluğu İstanbul barosunun
en faal avukatları olduğu için dakikalarını büyük paralarla değerlendirme-
ye alışmışlardır. Bu somut örnekler çoğaltılabilir. Bu şartlarda üniversite
kendi içinde nasıl reform yapabilir? Bu ağadan, toprak reformu beklemek
kadar boştur.

ALTMİŞDÖRT

Baskı Tarihi: 2 Şubat 1965

Basın İlân Kurumu
Genel Müdürlüğü'nün

Yeni Telefon Numaraları

Santral : 27 66 00

» : 27 66 01

(Basın 1038 - Eylem: 6)

TÜSTAV

ATAÇ KİTABEVİ YAYINLARI

ÖLEN ADAM — D. H. Lawrence - Çev. : Bilge Karasu (Türk Dil Kurumu Çeviri Armağanı)	2 lira
VOLTAİRE — Çev. : Suat Erginer	2 lira
GERGEDAN — E. Ionesco - Çev. : Fikret Adil	3 lira
DİNAMİT — B. Traven - Çev. : Adalet Cimcoz	3 lira
MİLENA'YA MEKTUPLAR — F. Kafka - Çev. : Adalet Cimcoz II. Baskı. İki cilt bir arada (Türk Dil Kurumu Çeviri Armağanı)	6 lira
TERSİ VE YÜZÜ — Albert Camus - Çev. : Tahsin Yücel	3 lira
DOLUDİZGİN — Samim Kocagöz	7,5 ilra
KURTLAR SOFRASI — Attilâ İlhan	7,5 lira
YAZ DÖNEMİ — Behçet Necatigil (Türk Dil Kurumu Şiir Armağanı)	2 lira 2 lira
ALEKSİ ZORBA — Nikos Kazancakis - Çev. : Ahmet Angın	7,5 lira
SİYASET ÇARKI — Jean - Paul Sartre - Çev. : Güzin Sayar	3 lira
NİCE KAYGILARDAN SONRA — Şükran Kurdakul	2 lira
DÜNYADA HARP VARDI — Orhan Kemal	2 lira
BİR AÇIDAN — Mehmet Seyda	2 lira
KAVEL — Hasan Hüseyin (Yeditepe Şiir Armağanı)	2 lira
SİNEKLER — J. Paul Sartre Çeviri: Tahsin Yücel	3 lira
BEN SANA MECBURUM — Attilâ İlhan - İkinci Baskı	3 lira
PSİKANALİZ AÇISINDAN EDEBİYAT — Freud - Yung - Adler Çev. : Selâhattin Hilav	3 lira
KOMEDİ SANATI — A. Seyler - S. Gaggard Çev.: Suat Taşer	3 lira
BİR DELİNİN NOTLARI — Gogol. Çev. : Mehmet Özgül	3 lira
DAVA — Franz Kafka - Çev. : Kâmuran Şipal	7,5 lira
KURDLAR SOFRASI — II. Cilt - Attilâ İlhan	7,5 lira
ASLAN ASKER ŞVAYK — J. Hašek - Çev. : Aysegül Günkut	6 lira
İNSANLIĞIN GELECEĞİ — B. Russell - Çev. : Memduh Balaban	2 lira
ELBİSECİLER ÇARŞISI — Kâmuran Şipal	2 lira
YAŞAMA DUVARI — Nevzat Üstün	3 lira
BİR KARIŞ TOPRAK — SamimKocagöz	5 lira
KRAL ÖLÜYOR — Ionesco. Çev. : Fikret Adil	2 lira
IONESCO — Jack ya da Boyuneğme — Çev. : P. Caporal - İ. Denker	2 lira
DUVAR — İkinci Baskı - Joan - Paul Sartre - Çev. : Vedat Üretürk	2 lira
BU AY ÇIKANLAR	
RÜYA YORUM METODU — Freud - Çev. : Aysegül Günkut	2 lira
VAROLUŞÇUNUN BUNALIMI — B. Russell - Çev. : Türkân Araz	2 lira
VAROLUŞÇULUK - MATERİYALİZM ve DEVRİM — Jean-Paul Sartre	3 lira
KATILA KATILA GÜLEN KALİMKOS — Kemal Kandaş	3 lira
1 — Yayınlarımızdan satış fiyatları ile 60 liralık kitap sipariş eden okurlar EYLEM'e bir yıllık, 30 liralık kitap sipariş eden okurlar altı aylık abone kaydedilir. Posta ücretleri tarafımızdan ödenerek, kitaplar taahhütlü olarak gönderilir. ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETLENERİN POSTALANMASI GEREKİR.	
2 — Abone indiriminden yararlanmak istemiyen okurlara 15 liradan yukarı siparişlerine % 20 indirim yapılır. ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETİN POSTALANMASI GEREKİR.	
DOĞRULAR — Albert Camus - Çeviren. : Ferid Edgü	3 lira
ŞEYTAN VE YÜCETANRI — Jean-Paul Sartre - Çev. : Eray Canberk	5 lira
FİZİKÇİLER — F. Dürrenmatt - Çev. : Zehide Gökberk	3 lira
YANLIŞLIK — Albert Camus - İkinci Baskı - Çev. : Ferid Edgü	2 lira
BULANTI — Jean-Paul Sartre - İkinci baskı - Çev. : Selâhattin Hilav	6 lira